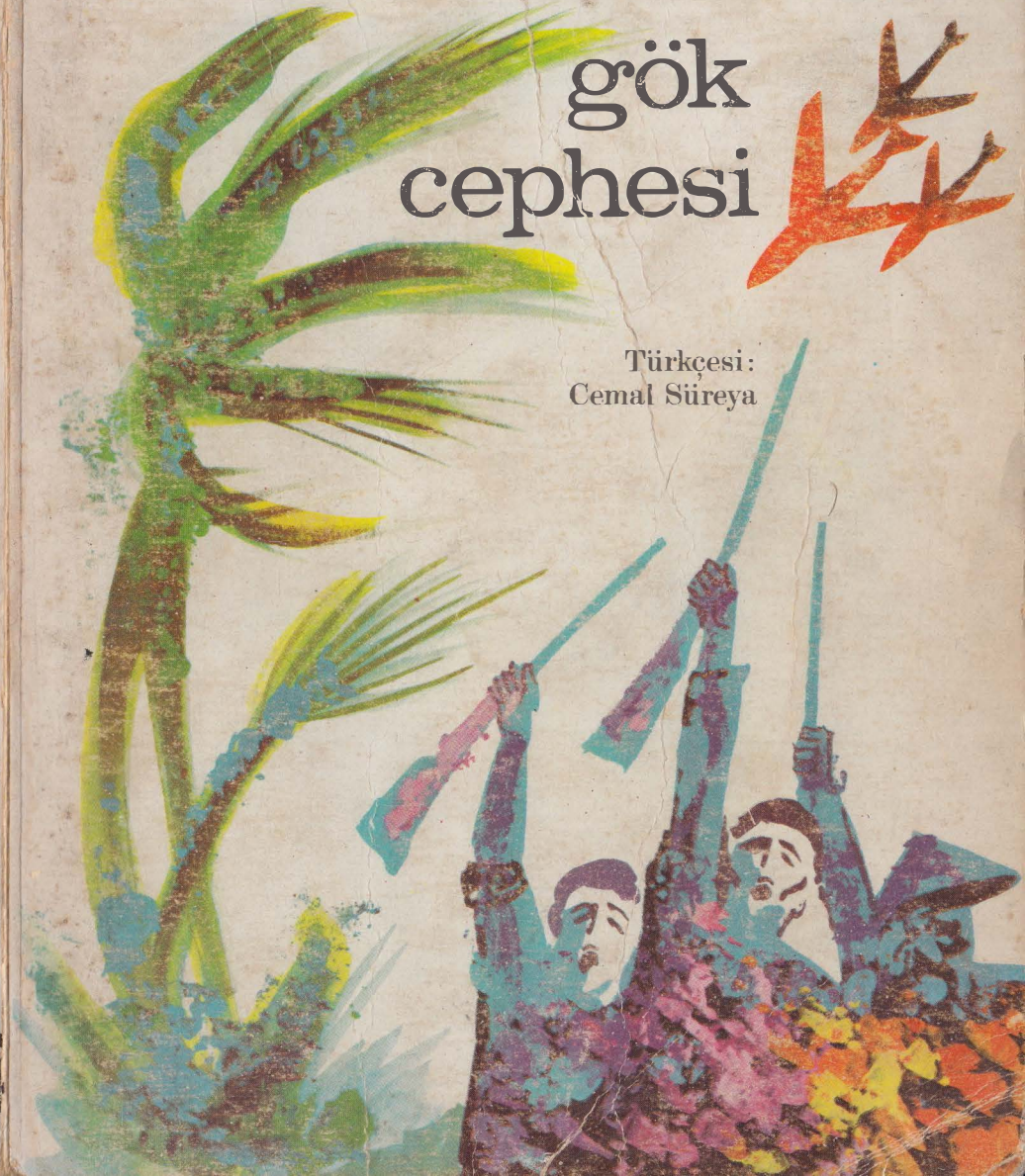
nguyen dinh thi

gök cephesi

CEM YAYINEVİ

gök cephesi

Türkçesi:
Cemal Süreya

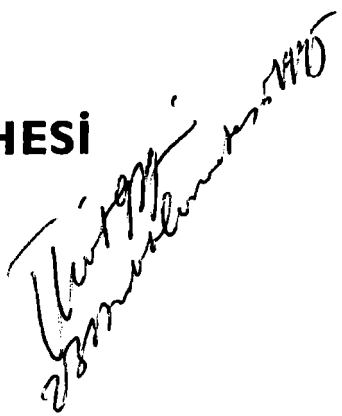

nguyen dinh thi
gök cephesi

YİRMİNCİ YÜZYIL KLÂSİKLERİ : 17

NGUYEN DİNH THİ

GÖK CEPHESİ

Türkçesi :

Cemal SÜREYA

CEM YAYINEVİ

Nguyen Dinh Thi'nin «Gök Cephesi» Kuzey Vietnam'da en ünlü ve en çok okunan roman olmuş, Nisan 1968'de de Fransa'da yayımlanmıştır. Batıda yayımlanan ilk Kuzey Vietnam romanıdır. Fransızcadan tam olarak çevrilmiştir. Telif hakları ONK Copyright Ajansından satın alınmıştır.

Dizgi ve Baskı: Yaylacık Matbaası, Cağaloğlu. 1968

Belirsiz zaman aralıklarıyla kesik kesik yazılmış, ve uzun yolculuklar sırasında bir askerin bir yere sokuşturabileceği kadar ufak olan bu kitap çok önemli bir belge niteliğindedir.

Kuzey Vietnam'da askerî bir üste görevli bulunduğu sırada, Vietnam'lı bir yazar tarafından, 1966 yılında beş on hafta içinde yazılmıştır.

Vietnam, tarihinde ilk defa bir havacılık serüvenine girmiş bulunuyor. Gök Cephesi'*nin bir özelliği de binlerce yıllık bir geleneği olan bir edebiyata uçak ve makine temalarını getiriyor olmasıdır.*

Yazar, Nguyen Dinh Thi, kırk üç yaşındadır; Vietnam'ın en gözde genç yazarlarından biridir. Ünü bütün ülkeye yayılmış bir yazar. Hanoy ve Hayfong Üniversitelerinde okudu. Daha üniversite öğrencisiyken ilericilerin safında Vietnam'daki devrim hareketlerine katıldı; el altından halka dağıtılan imzasız şiirler ve şarkılar yazıyordu. Bu arada iki kere tutuklandı; 1942'de ve daha sonra 1944'de. Ağustos ihtilâlinin zaferinden sonra, Nguyen Dinh Thi'yi Ulusal Kurtuluş Mücadelesi Kültür Komitesi'*nde genel sekreter olmuş görüyoruz. 1946'da,* Bir Hanoy'lunun Türküsü *adlı büyük lirik şiirini yazıp bitirmesi bu döneme rastlar; çağdaş Vietnam edebiyatının en kalıcı ürünlerinden biri olarak bakılan ve daha şimdiden klâsikleşmiş olduğu kabul edilen bu eserin sözlerini olduğu gibi müziğini de kendisi yapmıştır. Millî radyonun sinyal müziği bu eserden alınmıştır. Bugün*

de radyo yayınları başlar ve biterken başkentin bütün hoparlörlerinden bu müzik duyulur; her alârm işaretiyle birlikte, ve Amerikan uçaklarının Hanoy'u her bombalayışlarında da aynı müziği işitirsiniz.

Nguyen Dinh Thi, ilk romanı olan Baskında'yı *1951 yılında yayımladı. 1947'den Cenevre anlaşmalarına (1954) kadar, yazmayı ve ormanlarda yayımlanan gazetelerle ilişkilerini hiç kesmedi; Duru Irmak (1948), Dört Numaralı Sömürge Yolu (1949 ve 1950), Kara Irmak (1952) ve daha sonra Dien-Bien-Fu askerî hareketlerine katıldı. Bir ara bağlı olduğu birliğin siyasî komiserliğini yaptı.*

Barışın sağlanmasından sonra askerî birliğiyle birlikte Hanoy'a döndü. Hayfong milletvekili seçildi, 1955'de Yazarlar Birliği genel sekreteri oldu.

Yayımlanmış birçok şiir ve hikâye kitabı vardır. Ama asıl önemli eserinin bir triloji olacağı görülüyor! İkinci Dünya Savaşı sıralarında Vietnam halkının yaşantısını türlü yönlerden çarpıcı ve kalıcı çizgilerle belirleyen bu büyük çalışmanın ilk cildi Engeller Aşılırken *adıyla 1962 yılında Hanoy'da yayımlandı.*

Kuzey Vietnam'daki bütün sanatçılar gibi Nguyen Dinh Thi de Amerikalıların Tırmanma *hareketinin ilk sıralarında ülkenin en sıcak bölgelerine çekilmişti. 17. enlem dairesinin pek uzağında olmayan bir uçarsavar bataryasında hizmet ettiği sıralarda, 1966'da, yeni bir hikâye yazdı :* Vao Lua.

O yazın sonlarına doğru ben de Hanoy'da bulundum; bu bakımdan Nguyen Dinh Thi'nin kuşağından birçok yazar ve sanatçının cepheye gittiklerine tanık oldum. Hepsi de en ufak bir kaygı belirtisi göstermeden üniformayı üstlerine geçiriyorlar, iyimserliklerini ve neşelerini hiç mi hiç yitirmeden ateşin

ortasına *atılıyorlardı, hem de edebî tasarılarını düşünmeyi — şiirmiş, hikâyeymiş, denemeymiş — hiç aksatmadan. Ne saklayayım, bana dehşet vermiş, içime işlemişti bu manzara.*

Thi'nin torbasında, kıvrılınca kocaman bir tomar meydana getiren bir bölük kâğıt vardı : Notlar, müsveddeler. Konakladıkları yerlerde, dinlenme saatlerinde, şöyle bir göz atmak, bazı düzeltmeler yapmak için yanında taşıyordu bunları : Yukarda sözünü ettiğimiz trilojinin ikinci cildini o yıl yayımlamak istiyordu. Bu işe hazırlanıyordu bir yandan da.

Şimdilerde savaş sürüp gidiyor; acaba yazar şu anda nerde? O ikinci katılmasından hemen birkaç ay sonra, bombardıman altındaki Hanoy'da elinizdeki kitap, Gök Cephesi, yayımlandı. Ve okurlar tarafından hemen kapışıldı : Bir hafta içinde tükendi. Gerçi hemen ikinci baskısı yapıldı, ama bugün de bu eseri Kuzey Vietnam'daki kitapçıların vitrinlerinde öyle kolayca bulmak mümkün değil. Köy kitaplıklarından, işyerleri kitaplıklarından alıp okuyabilmesi için de, okurun, en az bir ay önceden kaydını yaptırıp sıraya girmesi gerekiyor.

Vietnam'da okuma oranının çok yüksek olduğu bilinen bir şeydir. Kuzeyde, ve özellikle F. N. L. (Güney Vietnam'ı kurtarmak için Ulusal Cephe) *tarafından kurtarılmış bölgelerde, halk, romanlara, şiirlere, tiyatro oyunlarına, filmlere ve müziğe hayatî bir ihtiyaç olarak sarılmaktadır. Ağır bombardıman uçaklarının gece gündüz demeden tarayıp durduğu o en çok yıkılmış, en çok hasar görmüş bölgelerde bile Vietnamlıların bir sinema ya da tiyatro seansında hazır bulunabilmek için, bardaktan boşanırcasına yağan yağmura aldırış etmeden on beş kilometrelik yolu yürüye yürüye teptikleri sık sık gö-

rülen olaylardandır. Bu gösteriler, çok defa oyunculardan ya da seyircilerden birinin evinde yapılır.

Gök Cephesi, *bombalar altındaki Vietnam'da elbette best-seller bir kitap olacaktı. Yıkılmış ocağını kaçıncı defadır yeniden onarmaya, yeniden kurmaya çalışan hangi köylü, yeraltı okullarında okumak zorunda kalan hangi yumurcak bu Mig'leri sevmez, 7. filonun sabıkalı ve amansız* gök korsanlarına *satışmaya cesaret eden bu* savaş kırlangıçlarına *hayran olmazdı?*

Havacılık tarihinin yıkıcılık ve ölümcülük yönünden en müthiş darbelerine, girişimlerine karşı yaşamasını, üretimini, kavgasını sürdürüp giden o halk için yazıldı Gök Cephesi. *Bizde büyük bir ilgi ve tutku uyandırması da bundan ileri geliyor.*

Yazar burada Kuzey Vietnam'daki günlük hayat üstüne, ve bu ülkenin genç hava ordusu üstüne yöneltilebilecek bütün soruları dolaylı bir şekilde cevaplandırıyor. Hava savaşının bütün bütüne Vietnam'a özgü yöntemlerini, uzun bir gerilla döneminin deneyleriyle elde edilmiş bir teknik gelişmeyi, ve o şaşmaz isabet gücünü anlatıyor.

Bir savaş günlüğüdür Gök Cephesi, *romanımsı bir biçim verilmeye çalışılmış bir savaş günlüğü, aynı zamanda da bir aşk hikâyesi.*

Bugün yüzlerce Luong, yüzlerce Toan vardır Vietnam'da. Ben çoğuna rasladım, birçoğuyla tanıştım bunların. Yaşları onsekiz civarındadır. Ve henüz bir otomobile binmeden kendilerini bir uçağın kumanda yerinde görmüşlerdir. Yüzlercesini, yüzlercesini gördüm.

Nguyen Dinh Thi, Vietnam hava ordusunun ilk kuruluş günlerini anlatıyor; çok kere büyük bir humor'la verilen ve inanılmazmış gibi görünen olayla-

rın hepsi de aslında olmuş şeylerdir, gerçektir. IX. bölümdeki büyük savaş da, sanırım, 1966'da sonuçlanan ve Amerikan Hava Kuvvetleri personelinin aslarından birinin, Kumandan James Kassler'in tutsak edildiği çatışmadan esinlenilerek yazılmıştır.

Roman sanatı, bir anlatım tarzı olarak Vietnam edebiyatında yeni yeni görünmeye başlayan bir edebiyat türüdür. İlk romanların bu ülkede belirmeye başlaması Gök Cephesi *yazarının doğum tarihi olan 1924'lerden pek geriye gitmemektedir.*

Bu biraz da şu demek : okuyacağınız eser, sadece çok önemli bir belge olmak niteliğiyle kalmıyor, aynı zamanda Batı dillerine ilk çevrilen, Batı ülkelerinde ilk yayımlanan Vietnam romanı olmak özelliğini de taşıyor.

Defalarca yüzyıllanmış millî bir edebiyatın tahtı üstünde güçlü bir tomurcuk halinde beliren mensur Vietnam romanının, geriye doğru bakarsanız, çok derin kökleri, çok ünlü ataları vardır. Bununla, klâsik manzum romanlardan söz etmek istiyorum. Hepsi de üçer dörder bin mısralık olan bu dev eserlerin ikisinin adını burada analım : Nguyen Du'nün Kiyö'sü (Amerikan tırmanma hareketine rağmen bütün Kuzey Vietnam 1966'da bu büyük sanatçının ölüm yıldönümünü kutlamıştı), ve Nguyen Dinh Çiö'nün (1822 - 1888) Luc Van Tien *adlı eseri. Bu sonuncuya* Güney Vietnam Destanı *da denilmektedir.*

Çağdaş Vietnam romanının tekniğini de ana unsurlarını da kök halinde, beş yüz yıldan beri halkın ezbere bilip okuduğu o manzum eserlerde bulabilirsiniz. Pırıl pırıl ve saydam bir dille yazılmıştır bunlar; 6 - 8'lik bölümler halinde çok veciz anlatımlar ve bunlara uygun biçimlere dökülmüştür; hele aradaki müzik parçaları? Yabancı dile aktarılması konusunda

ilk bakışta çevirmenin cesaretini kıracak kadar güçlüklerle doludur.

Gerçekten, bir Vietnam'lı yazar, halkının geleneklerinden ne kadar vazgeçemiyor, ulusal dilinin ince ayrıntılarına ne kadar fazla giriyorsa, eserindeki düşünceleri ve imajları yabancı dillerde karşılamak imkânı da o kadar azalıyor. Sözgelimi Nguyen Dinh Thi'nin anlatımı böyle bir anlatımdır. Hele çağdaş şairlerin çevrilmesi hemen hemen imkânsız gibidir. Sözgelimi Vietnam'ın Puşkin'i diyebileceğimiz ünlü şair To Hu'nun şiirlerini çevirmek öylesine güçtür ki bu yönden Batı Dünyası için bir meçhul olarak kalıp gidebileceğini söyleyebiliriz.

Gök Cephesi, *savaşçıların gömlek ceplerinde taşıdıkları ufak defterlerden birine günü gününe alınmış kısa notlardan meydana gelmiştir. Nguyen Dinh Thi, eserini tamamlamak için özellikle arada sırada elde edebildiği boş vakitlerden yararlanıyordu; çünkü böyle zamanlarda çekilecek bir köşe, yalnız kalabilecek bir barınak bulabiliyordu. Sıkışık bir durumda ve savaş içinde yazıldığı halde, bu hikâye duru ve açık bir Vietnamca ile kaleme alınmıştır; ayıklanmış bir anlatıma başvurulmuş, isteyerek bazı ölçülere, duraklara yer verilmiştir; ve her satıra bir iç müzik katılmıştır.*

Bunu aynen, değerini yitirmeden, kendi özelliklerine bağlı kalarak çevirmeye çalışmak ha deyince yapılacak işlerden değildi, hattâ imkânsızdı.

Denebilir ki Nguyen Dinh Thi, Migler üstüne yazdığı bu kitapta daha da karışık ve güç ikinci bir konuda da at oynatmakta, meydan okumaktadır.

Bağımsızlığına kavuştuktan sonra Vietnam'ın teknik yönden çok hızlı bir gelişim sürecine, büyük bir aşamaya girdiği görülüyor. Eskiden beri Viet-

namcada bilimsel kelimeler, geometri, fizik, kimya terimleri çok azdı. Hele tepkili uçaklarla ve bu uçakların makine ayrıntılarıyla ilgili kelimeler hemen hemen hiç denecek kadardı.

Dili, teknik aşamaya uydurmanın üç yolu vardı: ya yabancı kelimeler (İngilizce, Fransızca, Rusça), okundukları gibi Vietnamcaya alınacak, ya eski Çin Vietnamcasının bilimsel kelimelerinin anlamca genişletilmesine çalışılacak, ya da Vietnamca köklerden yeni kelimeler türetilecekti.

Sonuncu yolun bir çözüm şekli olarak kabulüne karar verildi. Vietnam yöneticileri, son yıllar içinde, Vietnam geleneklerini göz önünde tutarak, otuz bin kadar kelime yaratılmasıyla sonuçlanan bir çalışma düzeyine girmiş bulunuyordu. Birinci Dünya Savaşı sıralarında başlayan bu çalışmalar öyle büyük bir gelişim göstermiştir ki 1954 yıllarında üniversitelerde ve yüksek okullardaki öğrenimin Vietnamca yapılması imkânı doğmuştur. Dil çalışmalarına yöneticilerin nasıl bir önemle eğildiklerini göstermek için Başbakanın sözlerini tanık olarak gösterebiliriz; Başbakan Fam Van Dong, korkunç Amerikan hava akınlarının yapıldığı bir sırada, Hanoy'da Vietnamcanın arınmasını ve dil devrimini savunmak için yapılan bir açık oturumda şu sözleri söylemişti :

— Dil devriminde kazandığımız bu büyük başarı, yüce ulusal bilincimizin ayrı bir kanıtı olmuştur.

Bu konuşma, dil devrimi yönünden yöneticilerin tavrını açıkladığı gibi başarılması istenen işleri de belirtiyor. Başbakan, aydınları ve teknisyenleri yeni bir gramer hazırlamaya, teknik kelimeler için yeni bir sözlük yapmaya, dildeki yabancı kelimeleri yavaş yavaş atmaya çağırıyordu. Bu arınma öyle yapılmalıydı ki tamamen Vietnamca kelimelerden meydana

gelmiş, herkesin anlayabileceği, ve Vietnamlı bir kulağa hoş gelen bir dil elde edilmeliydi.

Hiç kuşkusuz, Nguyen Dinh Thi, Mig'lere senfoni olarak hazırladığı bu Gök Cephesi'*ni yazarken yukardaki öğütlere uymayı da bir görev bilmişti kendine. Bizdeki bazı savaş pilotlarının hava serüvenlerini anlatan kitapların genellikle İngilizce deyimlerle tıkabasa dolu olduğunu görürsünüz. Sözgelimi Clostermann'ın Le Grand Cirque (Büyük Sirk) adlı eseri böyledir. Oysa Nguyen Dinh Thi'nin hikâyesi bu yönden tamamen değişik bir niteliktedir; o, daha çok halkın yarattığı bazı terimlerle, yalın kelimelerle anlatıyor her şeyi.*

Nguyen Dinh Thi, okurlarına bir hava savaşının heyecan verici olaylarını anlatabilmek için daha çok halk imajlarına başvuruyor, mızrakla, kılıçla ya da yumruk yumruğa yapılan geleneksel mücadelenin figürleriyle kıyaslamalar yapıyor.

Vietnam'dan uzaklarda yaşıyan bir okur, bu ülkenin güneyinde olduğu gibi, 17. enlem dairesinin kuzeyinde bugün çok zengin çağdaş bir edebiyatın varlığını keşfedince şaşıracaktır belki de. Korkunç bir savaşın ortasından yükselen bu sesler, gençlikle, bulunmaz bir iyimserlikle dolu bu sesler, kendi savaşlarını şakıyor. Gök Cephesi de böyle, o da genel kuralın dışına çıkmıyor, kendi savaşının, kurtuluş savaşının türküsünü söylüyor o da.

Bir savaşçı yazdı bu kitabı. Savaşın kesilmek bilmez ateşi içinde, cehennem kusan silâhları içinde yazdı. Ve sonsuz derecede yumuşak ve sevecen olan bu kitap yer yer sisli bir şiire dalıp çıkıyor, tıpkı Vietnam manzaraları gibi. Bağırmadan konuşuyor, gereksiz gösterilere, büyük lâflara, sloganlara başvurmuyor, tıpkı savaşta uçakları radyoyla yöneten

bir subayın sesi gibi, yükseltmiyor sesini, alçak sesle anlatıyor ne anlatıyorsa.

Kahramanlık. Vietnam'da kahramanlık bir efsane olmaktan çıkmıştır artık. Kutsal efsane kişilerine raslamak için yazarın evinin kapısından şöyle bir iki adım dışarı atması yetmektedir. Savaş da zafer de günlük olaylardan herhangi biri olmuştur bu ülkede; kadınlar ve çocuklar dahil, bütün bir halkın içinde bulunduğu küçük ve herhangi bir olaydır kahramanlık.

On, on beş düşman uçağına ikişer ikişer saldıran Mig pilotlarının, kendilerini, pirinç tarlalarını ateşle, sürmüş olan Amerikan makinelerine karşı mahallî bir silâh yaratan Güneyli köylülerden daha seçkin gördükleri yoktur. Ne de tüfeğini düşman bir hedefe doğrultmuş Hanoy'lu bir genç kız olan Tuyen'den daha cesur gördükleri.

Gök Cephesi'*yle birlikte çağdaş Vietnam romanı uluslararası edebiyata ilk adımını atmış oluyor.*

Bu hikâyenin altında yatan anlamı bir şifre çözer gibi çözmelerini Pentagon'daki uzman kişilere *öğütlersek, bilmem, boş bir çabada mı bulunmuş olacağız?*

Madeleine RİFFAUD

I

Gece. Hava alanının yolu durmaksızın gidip gelen askerî ekiplerle dolu. Hepsi de ağaç dallarıyla, otlarla kamufle edilmiş.

Taşıtlar tıklım tıklım dolu; makinistler, mühendisler, erler; ulaştırmacılar, meteoroloji birlikleri, donatımcılar, levazımcılar, genel kurmaya bağlı subaylar...

Birer çizgi gibi dümdüz uzayan pistlerde her biri bir tepkili uçak çeken kamyonların gölgeleri... Kuyrukları kalkık bu dev kuşlar, uysal ve sessiz bir şekilde kendileri için önceden belirlenen yerlere kayıyor, lâmbaların yanından ışık külçeleri yansıtarak geçiyorlar. Makinistler, daha şimdiden şiş karınlı sarnıç-kamyonlar ve uzun boruları yerde sürünen jeneratörler arasında, savaş kuğularının çevresinde çalışmaya başlamışlar.

Karanlıkta birden hıçkırığı tutmuş bir motor sesi duyuluyor. Uluyan reaktörler, ve kızıl alevden bir şerit püsküren bir jet gecenin mürekkep rengini yırtıyor. Pistin öbür tarafından başka bir ses geliyor, sonra daha başka bir ses, sonra daha da başka bir ses. Yıldırımlar ve şimşekler içinde uyanıyor toprak.

Bu araba her sabah, daha tan atmadan gider ve uçuşa çıkacak pilotları toplar.

Luong, arkadaşlarıyla birlikte istasyonda bekliyor. Kuvvetli ve ılık bir muson rüzgârı var. Serseri bir iki yağmur damlası gelip gelip sokak fenerinin yuvarlak ışığına tebelleş oluyor. Aslında istasyon ya da oto garajı dediğimiz yer, bir üç yol ağzından ibaret; düşmandan alınmış tahtalarla yapılmış birkaç bank var burda, adamlarımız oturmuş. Karargâh ötede iyice karanlığa gömülü. Işığı yanan tek bir bina seçiliyor uzaktan. Açık bir kapının kızıl dikdörtgeni içinde kaynaşan bir sürü gölge: kimileri içeri giriyor, kimileri çıkıyor: mutfak olacak burası.

— Yağmur sahiden yağmaya başladı çocuklar.

Takım kumandanı Ban, ekmek ağacının meyvası gibi tostoparlak bir adam; avucunu açarak elini rengi beyaza dönmekte olan göğe uzatıyor

Otların üstüne dizçökmüş ve düşen yağmur damlaları altında sırtını kamburlaştırmış olan So hemen hükmünü veriyor: «Yok canım, geçip giden bir bulut bu; birazdan bir şey kalmaz.»

Tam bu sırada yağmur sicim gibi yağmaya başlıyor. **Araba** geliyor: tentesiz bir kamyon. Şoför başını dışarı uzatıp bağırıyor:

— Hadi, dördüncü takımdaki arkadaşlar!

Ayakkapların çakıllı kumda çıkardığı gıcırdamalar, kamyona tırmanırken ayakların karoser korkuluklarına çarpması; ve ufak bir motosikletin patpatları; onun ardında Kay, birliğin siyasî komiseri, ata binmiş: çok rahatsız bir oturuş.

— Anh Kay! Sen bizi bugün toprağa bağlı tutacaksın galiba!

— Vah! Vah! Derdini git de kumandana anlat sen!

— Korkmayın canım. İşi genelkurmay yürüttükçe her şey garantilidir.

Motosiklet uzakta daha. Luong kamyona tırmanmıyor ve Toan'ın yanına çöküyor. Toan, aralarında en genç olanı: birliğin gülü. Kamyon, zangır zangır, tepenin yamacında yeni taş döşenmiş yolu tutuyor.

— Luong, yarın mıydı senin izin?

— Öyle. İki gün izinliyim.

— Çok da kısa, değil mi?

Toan, cebinden bir paket **Dien Bien** sigarası çıkarıyor, hepsi de başlarını yanan çakmağın üstüne eğiyorlar.

— İki gün... Az mı iki gün? diyor Luong, babamızın evinde miyiz burda? Kızkardeşim uzakta oturuyor, ama bütün bir geceyi birlikte geçirebileceğiz onunla. Otobüs durağından köye on beş kilometrelik bir mesafe var, bisikletle gideceksin ordan oraya kadar.

— Buraya geleli beri ilk defa mı evine gidiyorsun?.

— Ordu saflarına katıldıktan sonra ilk defa mı gidiyorsun, diye de sorabilirsin. Evet ilk defa. Aklımda iyi kalmışsa, 1959'dan beri.

— Yeğenine bir hediye götürmeyi düşündün mü?

— Düşünmez olur muyum hiç, diye cevap verdi Luong gülerek, ağaçtan bir Mig modeli yonttum ona.

Gökkubbe yukarlarda usul usul aydınlanmaya başladı. Son yıldızlar göz kırpıyor, ve teker teker silinip gidiyor. Kamyonun ardında bıraktığı mesafelerin rengi pirinç tarlaları boyunca turuncudan

ateş kırmızısına dönüyor. İri iri bulutlar, saçaklı bulutlar, salkım salkım bulutlar. Aralarından göğün mavi teni bir görünüyor bir kayboluyor.

Şafağın yağmuru vakte bir tazelik kattı. Rüzgâr, geride kalan şeyleri, yolun iki yakası boyunca dalgalanıp köpüklenip duran pirinç tarlalarını uyandırıyor. Gün daha yeni yeni ağarayım dediği halde işçi kollarının tarlalara çıkmış oldukları görülüyor; onarıyorlar, düzeltiyorlar, ayıklıyorlar; çoğu kadın bunların, ya da çocuk.

Uzakta bambu çitlerinin arkasında harman döveçlerini yüklenmiş yürüyen gölgeler seçiliyor. Pazara gider gibi ard arda sıralanmışlar, değneklerinin üstüne dayanarak geriniyorlar.

Kien eliyle onları gösteriyor:

— Yurttaşlarımız so-tan yapıyor[1] diyor.

Gerçekten de öyleydi. Gecenin bitimine yakın uykusu bölünen Luong, bu köylerden doğru gelen bir ses işitmişti: bir ses borusuyla, ısrarla, verilen bir işaretti bu.

Kaç gündür düşman buraları kollamaktaydı, demiryolunun üstündeki köprüyü bombalamak için gelip gelip gidiyordu Amerikan uçakları. Uçak alanının dolayları, kaç kere tehlikeyle burun buruna gelmişti. Bir gün önce, F 105'lerden biri köprünün savunma gücünü yakından yoklamıştı. Ancak topçumuzun şiddetli cevabı karşısında bombalarını ge-

---

1. So-tan yapmak, sözlükte boşaltmak anlamına geliyor. Ancak Vietnamlılar daha geniş ve dolaylı bir anlam kazandırmışlar bu söze: savaş ve üretim gücünü arttırmak için insanların ve malların geniş bölgelere dağıtılması demek. Böylece uçak bombardımanlarında daha az kayıp verilmesi sağlanmaktadır.

lişigüzel ve hedefin bir kilometre kadar uzağına atarak uzaklaşmak zorunda kalmıştı.

Şimdi yeni bir hava hücumu bekleniyor işte. Bu yollardan geçen herhangi bir kimse hemen anlayabilir bunu. Ne var ki bu köyler ihtiyat tedbirlerini, her gün, önceden almasını biliyor; yaşlılar ve çocuklar şafak sökmeden önce birbirlerinden ayrılıyor ve köylerini terkediyorlar. Beş kilometrelik, yedi kilometrelik bir alana dağılıyorlar kırda. Akşam oldu mu, karanlık çökerken, hepsi yine evlerine barklarına dönüyorlar.

Luong, gözlerini uzaklara dikmiş, insanların böyle grup grup kırlarda uzaklaşıp gitmelerini seyrediyor. Tek kelime çıkmıyor ağzından. Sıkılmış yumrukları ceplerinin dibinde: iri iki çakıltaşı gibi.

Güneş yükseliyor. Henüz yanmakta olan tek tük lâmbalar incik boncuk taneleri gibi görünüyor ortalıkta.

Dördüncü takım pilotları kamyondan beton piste atlıyorlar; avcı uçakları dizisine doğru ilerliyorlar. Luong, 24 gövde numaralı kendi uçağını farkediyor; makinistlerin şefi Ngo Amca madenî merdivenin üst basamağına çıkmış, kabinin içine doğru sarkmış, büyük bir tutkuyla bir şeyi gözden geçiriyor.

Luong'un kendisine baktığını farkeden Ngo, doğruluyor yerinden. Aynı el hareketiyle selâmlaşıyorlar.

Pilot, birleşme yerinde arkadaşlarına yetişebilmek için adımlarını sıklaştırıyor. Birlik kumandanının kumanda uçağı da az önce gelip hava alanının ilk yardım arabasının yanında, çimenlerin üs-

tünde durdu. Yoldaş Thuân bugün amma da erkenci.

Daha şimdiden uçuş düzenine göre giyinmiş ve deri kasketini başına geçirmiş; güneşten yanmış yüzüyle, sert, saçaklı ve gür kaşlarıyla, dört köşe çenesiyle bir **tuong vo'yu**, yani askerlik sanatında yordam bitirmiş bir generali andırıyor.

— Dördüncü takım bu sabah, öngörülen plân gereğince uçuş yapacak. Uçuş sırasında uyanık olmalı, herhangi bir çatışmaya her an hazır bulunmalısınız. Açıkta dolanıp duran dört Amerikan uçak gemisi var. Düşman hücumunun Hanoy yönünden ya da Hayfong tarafından gelmesi kuvvetle muhtemel. Hatta bizim buraya bile saldırabilirler.

Kay'ın buyruğu üzerine, bütün takım koşar adımla teçhizat barakasına gidiyor, çocukların hepsi kalın uçuş giyimlerini sırtlarına geçiriyor. İlk Mig'in kalkış pistinde kulakları sağır edici bir ıslık çıkararak kaydığı görülüyor. Başlığını düzeltmekte olan Luong, kafesli pencereden dışarı bakıyor. Uçak henüz hareketsiz. Ama kanatları da kuyruğu da titriyor birden, tıpkı boşluğa atılmak için gerinen bir kuş gibi. Sonra toprakta eşiniyor, ve kıyametler koparark burnunun doğrultusuna saldırıyor.

— Gözcü uçuşunu kim yapacaktı?

Toan, tabancasını tutan bel kemerini yokluyor. Luong'un yararına şöyle mırıldanıyor:

— Hiç şüphe yok bugün öbür arkadaşlar savaşacak. Bize de sadece onlara «Bravo!» diye bağırmak düşecek. Göreceksin.

— Mutlaka böyle olacak demek değil! diyor uçuş düzenine göre giyinmiş olan ve bir köşede

ayakta duran Ban. Sonra bir ayağının üstünde yaylanır gibi yaparak ekliyor: Albayın sözlerini duymadın galiba. Kim dedi sana bizim de düşmanla boğaz boğaza çarpışma imkânımız olamayacak diye?

— Hadi hadi üzülmeyin. İşinize bakın. Size de uçuş fırsatı çıkacak.

So, Toan'ı omuzlarından tutup sarsıyor:

— Bakıyorum, senin motor daha şimdiden ısınmış, ha?

— Isınmış ne demek? Yanıyor.

Bu cevabı Toan'ın yerine siyasî komiser vermişti. Komiser genç pilota döndü sonra:

— Bugün ilk defa olarak çift devriye uçuşuna çıkacaksın. Sakin ol. Birinci grupla beraber olacaksın. Düşman tarafından rahatsız edilmezsek öğleye kadar iki ayrı uçuş yapabileceksin. Öğleden sonra da yeni bir uçuş. Dünden kalan eksiğini gidermek bakımından bu kadarı yetecek herhalde, değil mi?

— Biliyorsun Kay, daha önceki bütün günlerin acısını çıkarmak istiyorum ben.

Gülümsemeye çalışıyor Toan. Yere çöküyor, bir anda yaylanarak doğruluyor, deri başlığını başına geçiriyor, çene kayışını düzeltiyor.

Onun keyfinin yerinde olmadığını herkes biliyor. İki gündür tam uçuş sırası kendisine geldiği anda... bir tehlike işareti her şeyi en aşağı bir saat aksatıyordu.

Dün akşam kantinde ağzını açıp tek kelime konuşmamıştı arkadaşlarıyla. Asmış durmuştu suratını. Ağzındaki pirinci çiğneyip çiğneyip durmuştu, yutmadan. İki üç lokma ya yemiş ya yememişti.

Bu böyle giderse, diye düşünüyordu kendi kendine, işler böyle bir gün var bir gün yok olacak

şekilde giderse ne olacak? Gereği gibi hazırlanamıyacağım, savaş birliklerine katılacak kadar deneyim olmayacak.

— Ismarlama uçuş tarifesi düzenlediler senin için. Daha ne istiyorsun? Hadi şimdi iş başına.

Ban ve Toan pistte uygun adım yürüyorlar. Güneş kırmızı bulutların arasından sıçradı; eğik ışınlarıyla otları bir pas rengine boyuyor. Gözcü Mig, zeminin üstüne büyük bir daire çiziyor.

Dokumacının mekiğini andıran ince uzun Mig, gözcü uçağının inişe geçmesini bekleyerek yavaşça kayıyor. Önce hareketsiz bir şekilde yınlıyor, sonra göz kamaştırıcı bir manzarayla göğe doğru fışkırıyor, dimdik bir şekilde.

— İlk uçuş, dedi Luong; uçağı izlemek için başını havaya kaldırıyor.

Luong daha yeni katıldı bu birliğe, ama Thuân'a karşı hemen büyük bir saygı duymaya başladı. İlk dayatma hareketi sırasında onun bir piyade birliğine kumanda ettiğini herkes biliyor. Kuzeydeki bütün savaş alanlarında boy göstermişti: Dördüncü Sömürge Yolu hareketinden Duru Irmak savaşına, Kırmızı Irmak hareketinden Kuzey - Batı Dağlarına, deltadan Dien-Bien-Fu'ya kadar. Kırk yaşlarında vardı, ve Luong'a kendi babasını hatırlatıyordu. Babası yaşasaydı şimdi elli yaşında olacaktı, herhalde o da yüksek rütbeli bir subay olurdu, Thuân gibi, alayın siyasî komiseri Viy gibi... Onlar aynı devrim kuşağından geliyorlardı, Luong'un ağabeyleriydi, asker arkadaşlarıydı.

Ağz lâf yaptıkça eli de hiç boş durmayan bir adamdı Thuân. Tabiî çalışmasıyla konuşmasını bastırıyordu. Öyle uzun uzun söylevlere giriştiği yok-

tu. Parti'nin ve Devrimin yeni ihtiyaçlarının gerektirmesi üzerine Hava Harp Okuluna girdiği zaman piyade birliklerine kumanda eden bir subay sıfatiyle normal yaş sınırını çoktan doldurmuş bulunuyordu. Belki gençler kadar hızlı hareket edemiyordu, ama ne yaparsa şaşmaz bir şekilde yapıyordu. Bir pilot olup çıkmayı başarmıştı, bütün tepkili uçakları, en modernleri dahil, çok büyük bir ustalıkla yönetebilirdi. Yerini iyice sağlamlamıştı. İnceleme ve araştırma çalışmalarını hiç aksatmazdı.

Thuân yukarda yapılması çok güç bir dönüş uyguluyor. Mig, bulutlara gömülüyor, keskin ışığı da net bir şekilde kesiliyor, kayboluyor. Aslında henüz çok alçaktan uçmaktadır, az sonra sessiz bir ok gibi beliriyor uzakta. Uçak, öfkeyle göğe yeniden atılmak için onların başları üstünden yeniden geçtiği ve iyice alçaldığı zaman, Luong, Thuân'ın yuvarlak başlığını farkediyor. Mig'in sıcak soluğu pistin kenarındaki kamışları uğuldatmakta.

Thuân'ın uçuş tarzından onun yaradılışının ana özelliklerini de hemen kavrayabilirsiniz: dosdoğru, ölçülü, titiz. Çok kısa bir süre içinde doğru bir karar verebilen, bunu da büyük bir güvenle, hiç yılmadan uygulayabilen bir adam.

Bu hava birliğinden yetişen pilotların hemen hemen hepsi de onun gibi daha önce piyade birliklerinde hizmet etmiş, Fransızlara karşı savaşmış kimselerdi.

Devrimden önce hepsi de ufak birer yumurcaktılar; köylerinde ya da şehirlerinde sığır çobanlığı yapıyorlar, büyüklerin bacakları arasında dolaşarak ayakkabı boyuyorlar, kolonyal şapkaları temizliyorlar, dondurma satıyorlar, hamallık ediyorlardı.

Su ve kömür taşıyorlar, işyerlerinde, rıhtımlarda, istasyonlarda maden talaşı topluyorlardı.

Gerillacı oldular sonra, milisçi, savaşçı oldular. **Rüzgârla beslenerek, sisin içinde uyuyarak**, her gece ölüme meydan okuyarak binlerce bambu kazığı, tekinsiz el bombası attılar.

Birinci dayatma hareketinden sonra okumayı yazmayı öğrendiler, ama o kadar. Bugünse işte en karmaşık, en güç aygıtları kullanabiliyorlar; her biri en aşağı yedi sekiz, hattâ on kadar hava savaşına katılmış durumda. Luong, subaylığa yükselmiş bu ağabeylerinin her birinde kendi kuşağında eksik olan bir şeye, zengin ve uzun savaş deneylerine hayrandır.

Ban'a gelelim. Ban, daha önce Hay-Duong yakınlarında, 5. numaralı yolda uzun süre dü-kiş[1] olarak hizmet etmiş. Peki, bugün? Bugün de öyle değil mi sanki? Onun uçuş tarzında o eski deneylerinden kalma bir şey, şeytansı, kurnaz, hınzırca bir şey yok mu? Luong, onun uçuşunu seyrederken gülmek mi hayran olmak mı gerektiğine tam bir karar veremez, daha doğrusu hem güler hem de hayran olur.

Gösterişi seven biri değil Ban; hünerlerini her an ortaya dökmenin heveslisi değil. Ama savaş sırasında başının her noktasında gözleri var gibidir. Düşmanı yoklamak için binlerce tarz kullanır; düşman o anda ne yapmayı düşünüyor, Ban bir bakışta seziverir bunu. Ve bir anda ortada belirmek için en uygun durumu kollar. Bir gerillacı olarak kalmıştır. Ama bir zamanlar elbombaları fırlatan ko-

[1]. Partizan, gerillacı.

lu, şimdi Mig'lerin özelliklerini kullanarak düşmanın kafasına şimşek gibi darbeler indirmek için uzanıyor.

Ya So? So nasıl? Çift devriye uçuşunda Luong'a eşlik eden So'nun tavrı öbürlerine hiç benzemez. Burada hemen belirtmeli ki So, Luong'un, yanında bulunmaktan en çok haz duyduğu arkadaşlardan biridir. Nam-Bo'ludur kendisi, Saygon-Şolon yakınlarında Gia-Dinh'te doğmuş. Devrimden önceki işi ateşçilikmiş. Mekong ırmağının kollarından birinde işleyen bir gemide çalışmış uzun süre. Sonra, ikinci dayatma hareketi sırasında Kamış Ovasında mukavemetçilere silâh sağlayan bir donatım atelyesinde bulunmuş. Her haliyle köylülüğünü muhafaza etmiş bir arkadaş So; işte son derece sıkı ve gayretli; sorulara hafif bir gülümsemeyle karşılık verir. İnceleme ve savaş dışında geçen zamanlarında da elleri boş dursun istemez. Bakarsınız bir vidayı sıkıştırıyor, bir şeyleri toparlıyor, bir yere çivi çakıyor, bir şeyi onarıyor. Sandalyaların işi bitti mi bu kez kümese, vantilâtörlere sarılıyor.

So, iniş sırasında olduğu gibi kalkış sırasında da aygıtını titizce inceler. Normal uçuşlarda makineyi yumuşak ve ölçülü bir şekilde yönetir. Savaş sırasında ise düşmana önceden kestirilmesi mümkün olmayan ânî darbeler indirir. Kritik anlarda öyle birtakım çılgın ve cüretli şeyler keşfeder ki düşman düşünecek zaman bile bulamaz.

Bir keresinde bir F 105'in üstüne öyle bir nişan alarak ateş etmişti ki beriki gökte infilâk ederek parça parça olmuştu.

Bir başka sefer So, 7. Filo'ya bağlı bir F 8'in peşine düşmüştü. Amerikalı pilot da oldukça yaman bir adamdı. Kendi uçağı bir isabet aldığı ve kanatları hasar gördüğü halde, çatışmaktan çekinmeyerek attığı bir füzeyle Mig'i karnından yaraladı. Çok geçmeden iki uçak da birlikte okyanusa düşmeye başladı. Bu olayda, So, hızlı refleksleriyle felâketten kurtuldu. Düşmanının hücumunu savdıktan sonra dalgaların hizasına kadar düşmanının üstüne pike etti, bir yandan da ateş ediyordu. Amerikan uçağı sulara karışıp kayboldu.

Hep şu hayali kurar So: Mig'ini aldığı gibi Güneye uçacak, orda Amerikalılarla savaşacak. Hiç değilse şimdilik zafer tablosuna bir Phantom ekleseydi memnun olurdu; Amerikan hava kuvvetlerinin en yeni avcı uçaklarından biri olan bu Phantom'lardan bir tanesini düşürmek So'nun büyük tutkularından biri haline gelmişti.

Luong ve Toan, kendi birlikleri içinde tek düşman uçağı düşürmemiş iki pilottu. Luong savaş deneylerine yeni başlamıştı daha. Toan ise henüz alıştırma uçuşları dönemindeydi. Ama herkesin Toan'a büyük güveni vardı. Evinde gibiydi bu çocuk gökyüzünde: sudaki balık gibi. Onun, Mig'ine karşı sevgisinin, bir müzisyenin kemanına karşı duyduğu sevgiden daha büyük olduğu kanısındaydı herkes. Boş zamanlarında akordeon çalardı Toan. Her ne kadar bu işte usta olmaktan uzaksa da.

Thuân inişini yaptı, ve kumanda noktasına gelip durdu. **Savaş kuşları** çift çift uçuşa geçiyorlar. Şimdi göğü kaplamış olan kat kat bulutların üstü-

ne yükseliyorlar. Bu sabah, bir düşman hücumu olmazsa, 4. takımın alıştırma programı gereği gibi uygulanacak şüphesiz.

— Sıra bizde şimdi!

So, ayağa kalkıyor. Eliyle pantolonunun tozunu silkiyor. Luong'la birlikte hızlı adımlarla uçaklarına doğru yürüyorlar: 22 ve 24 no'lu uçaklar bunlar, ikisi de yanyana duruyor.

II

Makinist, kabinin kapağını çekiyor. Luong, camın öte tarafından onun eğilmiş kendisine bir şeyler söylemekte olduğunu görüyor, ama reaktörlerin gürültüsünden tek kelime duymaya imkân yok.

Ngo Amca, merdivenden iniyor ve sert bir hareketle çekiyor onu, birkaç adım geriye gidiyor, çimenlerin üstünde dikilip duruyor, kollarını sallıyor bir yandan.. Bu sırada So'nun yönettiği uçak sıradan ayrılıyor, kalkış pistine doğru kayıyor.

Luong da hemen arkasından onu izliyor, yalnız kendi uçağını biraz sağ tarafa almaya da dikkat ediyor. Bir an genç pilot, arkadaşının yüzünü farkediyor uzaktan: ciddî ve sert bir yüz bu.

Düşünüyor Luong: isterse havalarda yüzlerce saat yapsın insan, şu kumanda yerine oturur oturmaz belirli bir duygu içine giriveriyor hemen, yüzü So'nunki gibi geriliyor, ciddileşiyor. Bir bunalım, bir sıkıntı duygusu mu bu? Değil. Ciddî ve sakin oluşun, beklenmedik her tehlikeye karşı peşin bir meydan okuyuşun ifadesi diyebiliriz. Avcı uçağı pilotu için her uçuş yeni bir deney olabilir, yeni yeni kanıtlar getirebilir. Bütün duyuları, özellikle görme ve işitme duyuları, yeni bir elektrik akımına tutulmuşçasına, dirilir, billûrlaşır, keskinleşir. Ayağını şöyle hafifçe bir bastırması, son derece inceliklerle dolu bir çalışma dozu, bir sanat gücü taşır; duyu-

ların ağırlığı hesapların işlemleriyle birleşir, onlarla içiçe işlemeye başlar. Bütün hareketlerine daha bir güven gelir.

Partizan da öyledir hareketlerinde. Her savaşta, hattâ parmağını tetiğe dokundurduğu bazı başka anlarda, birden içinde böyle bir ışığın parlayıverdiğini duyar.

Kalkış pisti. Luong, hep So'yu izliyor, yalnız bir parça yanda kalmaya da her zaman dikkat ediyor. İlerde, arkadaşlar, Thuân'ın çevresinde toplanmışlar, başlarını havaya kaldırmışlar, ama onları iyice seçebilecek vakit yok. Bir saniye geçiyor geçmiyor, aynı düğmeye basılmasıyla harekete geçmişler gibi iki uçak da toprakta kıyametler koparmaya başlıyor. Beyaz pist, otların yeşiliiği, hava alanındaki binalar, pilotların üstüne saldırır gibi oluyor. Luong, kendini iyice hafif hissetmeye başlıyor, salıncakta bir çocuğun çok yükseklere doğru sallanırken duyduğu duygu içinde: havalanıyor.

Taptaze bir sabah yeli. Yükselen uçakların altında her şey yumuşak ve uysal görünüyor; her şey mavimsi bir sis içinde: bambu çitleri, satranç tahtasını andıran pirinç tarlaları, killi topraklar, kanallar, kırmızı ve çivit rengi.

Daha yukarda, pamuk gibi bulutların içine girince, yer neresi gök neresi belli olmamaya başlıyor artık. So'nun uçağı muson bulutlarının köpüklü dalgaları arasına gömülüyor, kayboluyor. Aynı bulutlar halka halka Luong'un yüzünü çerçeveliyorlar, o kadar yakın ki onlar, Luong'la aralarında sadece kabin penceresinin camı var. İnsanın sonsuz olarak böyle uçup gitmesi, bu bembeyaz dünyanın içinden çıkmayı hiç aklına getirmeden, böyle, mesafeleri aşıp aşıp gitmesi ne güzel şey olurdu... Ama

Mig, sivri burnuyla o beyaz bulutların tavanını delip geçiyor işte. Duong'un uçağı masmavi ve günlük güneşlik bir gök genişliğinde buluyor kendini. Yükseldikçe yükseliyor. So'nun aygıtı aşağılarda; tuhaf bir kayık gibi, elmastan bir kayık gibi, hiç bir engele raslamadan maviliklerde kayıp duruyor.

Daha da yükseliyorlar. Luong'un başının üstünde yaman bir mavilik, kırışıksız, çizgisiz bir gök maviliği. Uçağının altında ise alabildiğine bulutlar, kat kat olmuş bulutlar, titreyen bir ışıltı, bu sisler okyanusunun üstünde bir gümüş çizgi, daha uzakta bir ada. Bir sessizlik, bir ıssızlık görünümü içinde uzak bir dünya, uzak, zamanın dışında.

Luong, yanını arkasını gözlüyor. Bunu yaparken tabiî ışık oyunlarına fazla dalıp dikkatini köreltmiyor. Ama içindeki o sürekli coşkuyu, o duru alevi de yitirmeye çalışıyor. Kendi reaktörü vuvv vuvv diyor durmadan, ormanda rüzgârın çıkardığı ses gibi. Çevresindeki bütün renkler, bütün tüpler, bütün borular, bütün düğmeler, bütün kadranlar kendisiyle Mig'i arasına serilmiş bağlardı sanki, sinirler ve kandamarları gibi kendisini uçağına bağliyordu. Ve Mig, ne söylese dinliyordu, en ufak işaretini anlıyor ve ona göre hareket ediyordu.

— 24, sen misin? Burası 22. Benim arkamdan sola döneceksin. (So'nun sesi bu.)

— Sola dönülecek, peki.

Altta, So'nun uçağı bir daire çiziyor ve yere inmek için pike ediyor. Luong da aynı manevrayı yapıyor.

Tam bu sırada birlik kumandanının aceleci sesi çınlıyor kulaklıklarda. Daha sözlerini tam anlayamadan Luong, Kien'in ses tonundan yeni bir şeyler

döndüğünü kavramıştır.

— Ejder Şehri! Ejder Şehri! Bir karga! Bir karga!

Kien'in verdiği bu şifreli mesajın arkasında aşağıdaki arkadaşlarının heyecanlı heyecanlı neler konuştuklarını anlıyor Luong.

— Aşağıda! Yalıyarın tam üstünde!

— Çabuk olun, kaybolacak!

— Amma da cüretli, hıyara bak!

— Ejder Şehri! diye bağıran Kien'in sesi öbür gürültülü konuşmaları bastırıyor. Sola dön, 220.

— 220, peki.

So'nun cevabı, toprağa bağlı radyosu aracılığı ile Luong'a erişiyor. İki Mig de tam gazla çalışıyorlar. Artık normal alıştırma kuralları söz konusu değil. Topraktakilerin fikrini kavramışlardı. Düşman uçağının dönüş yolunu kesmek söz konusuydu. Belki de bir gözlem uçağıydı bu, dağ zirvelerinin hizasını alçak bir uçuşla izliyordu.

So ve Luong, düzenlerini muhafaza ederek bulutların içine dalıyorlar. Önlerinde, şurda burda, birtakım yeşil doruklar, gök tavanına doğru sivrilen birtakım uçlar. Ve kanatlarının altındaki toprak parçası: Batı. Bu tiftiklenen, didik didik olan pamuk beyazlığı içinde kendilerine pusu kurmuş ne kaya sivrilikleri, ne korkunç dağlar var kimbilir. Düşman buralardan sıvışabilirdi. Ama bugün başka bir durum var ortada. Düşman uçağı, bugün çok aşağılara, bütün manzarayı örten bulut kitlelerinin içine girerek kendini tehlikeye atmak istemezdi herhalde.

— 24, durumunuzu inceleyin.

Oynaşa oynaşa su yüzeyine ulaşan iki balık gibi, Mig'ler de aralarındaki mesafeyi bozmadan

birbiri ardısıra güneşe çıkıyorlar. Aşağıda bulutlar dağılıyor, tepelerin çizgilerini, süslerini örten örtüler kalkıyor yavaş yavaş. Nerdeydi acaba şu haydut uçak? Onu nasıl düşürmeliydi?

— Ejder Şehri! Hedef önünüzde, 12 kilometre ötede.

— 12 kilometre, peki.

So'nun sesinde metin, net bir ifade var.

— Ejder Şehri! Silâhlarınızı kontrol edin. **Dang hoang.** Nasıl gerekiyorsa öyle. Düşmanı yok etmeye hazırlanın!

(Thuân'ın sesiydi bu).

Canla başla uçuşa devam eden Luong bir yayın kirişi gibi gergin hissediyor kendini.

Yeryüzünün mesajları devam ediyor:

— Ejder Şehri! Sola dikkat! Yeşil sinek. Yükseklik 4200 metre.

İşte orda! Yufka bulutlar arasında bir kaybolup bir görünüyor; işte şimdi Luong'un uçağının tam altında! İki türbo-reaktörü var. Dağ doruklarının hemen hizasında uçuyor. Bizim kendisini farkettiğimizi anlamış gibi. Kanadı üstünde dönüyor, türlü türlü oyunlar deniyor, daracık ve karmakarışık vadiler arasına dalarak kaçıp gitmenin yollarını arıyor.

— 22, burası 24. Yarım tur yap. Destek durumunu al.

(Luong bu, So'ya söylüyor.)

— 24 hücum etmek istiyor. Cevap veriniz.

— Tamam. Pike edin! Tamam!

Luong, yardımcı haznesini laçka edip Amerikan uçağına doğru pike ediyor, onun sırtına gidip bir cehennem ateşi yağdırmaya başlıyor. Kırmızı

nokta dizileri, sıkılmış demetler halinde havada uçuyor, düşman uçağının sağ kanat uçlarına isabet ederek gökyüzüne beyaz şimşekler saçıyor. Sonra, Luong birdenbire doğruluyor zikzaklar yaparak giden hasmını geçiyor, göz kapayıp açana kadar geçen bir süre içinde, So'nun uçağının kendisini korumak için döndüğünü görüyor.

Ah, şimdi bir R.B. **66**, elektronik bir gözlem âleti olacaktı ki. Ne değerli buluştur o âlet. (Şu **yeşil sinek** de nereye gitti acaba?). Mig, keskin bir haykırışla dönüyor ve ikinci bir dalış yapıyor.

So'nun sesi:

— 24, yüksekliğe dikkat! diyor.

Aşağıdan da şu mesaj geliyor:

— Ejder Şehri! Acele et! 24, yaklaş ve ateş et!

Luong sürekli pike halinde. Mavi zemin üstünde beyaz yıldızlı Amerikan bayrağını çok güzel seçiyor. **Johnson**[1]'un kirli sarı rengi ikinci bir defa karşısında büyüyor ve görüş aynasını tamamen dolduruyor. Luong, ezercesine basıyor tetiğe; içinde yere devirmek istediği bir adamın ensesini sıkarmış gibi bir izlenim var. Kızıl çizgiler, kalın ve uzun gözlem uçağının burnunu ve kanatlarını buluyor. Mikaymış, madenmiş, Johnson'un üstünde ne varsa havaya saçılıyor. Yarı yarıya gövdeden ayrılmış bir kanat iyice kopuyor, ve Amerikan uçağı alevler içinde, duman püskürerek, dağlara düşüyor.

— Yanıyor! düşüyor! Bir paraşüt!

So'nun çığlıkları.

---

1. Johnson: Vietnamlılar, bütün Amerikan uçaklarına Johnson adını takmışlar.

Luong'un Mig'i bir şahlanıyor, sonra tekrar ok gibi yukarılara yükseliyor. Önce iki taç yaprağın, sonra bir üçüncüsünün gökte açıldığını görmeye ancak vakit bulabiliyor.

Ve haykırıyor:

— Üç paraşüt! Truong Son, enseleyin onları! Çabuk!

— 24, sola! Ateş! Solda, tamam!

So'nun sesi bu. Luong, So'nun sesini duyar duymaz yerinden sıçrıyor, kolu çekiyor, daha bir hız veriyor aygıtına. Uçak, bütün iskeleti titreyerek, sertçe dönüş yapıyor. Gerisinde parlak ve uzun bir leke: bir füze! Kaçıp kurtulması gerek. Luong, iki eliyle birden kola asılıyor, omuzları ve sırtı bakır bir duvarla eziliyor sanki, gözlerinde binlerce yıldız. Mig dönüp duruyor havada, oyunlar yapıyor, hırçın bir ıslık içinde. Bulutlar, mavi gök setleri, doruklar, ormanlar, çılgınca halkalanıyorlar Luong'un çevresinde. İkinci bir füzenin parıltılı serpintisi de isabet etmiyor. Uzun ve sivri burunlu bir Fantom uçağının sağ tarafında beliriverdiğini görüyor Luong. Ve hemen yükseliyor, patlayan bombaların kısa ve akkor halindeki şimşeklerinden uzaklaşmak istiyor.

So'nun Migi durur mu, o da düşman uçağının peşine takılıyor; böylece Nam-Bo'lu mert çocuk, Luong'u içinde bulunduğu güç durumdan kurtarıyor. Şimdi ikisi de demin düşen uçağın yardımına koşan bu **yeşil sinek**lerle kapışmak üzere.

Luong, kendi Mig'ini So'nunkinin izine sokarken yeni bir Fantomun gelmekte olduğunu görüyor. Grup başı olacak bu uçak. Onun arkasında da iki nokta seçiliyor: İki uçak daha.

— 22, sola. Üç F 4 var.

Her şeyi ekip arkadaşına haber veren Luong, düşman uçaklarının bulunduğu tarafa, sağa doğru fırlıyor. So ise ona destek olmak için kanadının üstünde bir dönüş yapıyor. Üç düşman, bu kez daha ihtiyatlı gibiler, uçuş düzenlerini değiştirip birbirlerinden ayrılıyorlar. Amaçları, Mig'leri çevirmek ve onları ters yönden kıstırmak. İki grup da birbirlerinin zayıf taraflarının belireceği anı kollayarak, ateş açmadan gökte bir çapraz meydana getiriyorlar.

— Ejder Şehri! Kırmızı Irmak'a! Kırmızı Irmak'a! Harekete geç!

Merkezin iniş emri bu. So, emirden Luong'u da haberdar ediyor. İkisi de düşmanla teması kesip büyük bir bulutun gerisine kayıyorlar. Ama gözleri geride, bir yandan da geride ne oluyor diye bakıyorlar. Ne var ki bu arada **Kon-ma**'lar da[1] kendi aralarında kararlaştırmışlar, onlar da bir anda sırra kadem basıyorlar.

Düşürülen uçaktan yükselen simsiyah duman sütunu ta uzaklarda bir orman setinin arkasından görülüyor hâlâ. Paraşütle atlayan Amerikalıların yeri daha iyi belli oluyor böylece. Pilotlar yere inmişlerdir, belki de halk milisleri tarafından yakalanmışlardır bile.

---

1. Birleşik Devletler Hava Kuvvetlerinin Fantom tipi uçaklarına Vietnamlılar **kon-ma** diyorlar; kon-ma'nın sözlük anlamı da aynıdır: hayalet.

III

Kimin aklına gelirdi ki Luong günün birinde küçük kızkardeşiyle tekrar görüşecek. Hem de Kiyö Son'da.

İzin almıştı. Çok yakıcı bir öğle üstü yola çıktı. Yirmi kilometreden fazla tutan bir mesafeyi, düzenli bir ritm içinde pedal çevirerek aştı. Bir fırın sıcağı vardı çevrede. Luong gırtlağına kadar kırmızı renkli toza toprağa batmıştı. Yol deseniz, güneşin alevinde titreyen bir yol.

Akşama doğru, güneşin eğik gelmeye başlayan ışınları altında dağın eteğinde ağaçlıklı tepeler arasında parıldayan bir su gördü uzaktan. Kiyö Son...

Yapma göl, bütün manzarayı değiştirmiş. Ama Luong, yere kapanmış bir fil profili çizen bu tepeleri, yarı eğimli araziye dağılmış kulübeleri çevreleyen bu dikenli ağaççıkları, bu bambu çitleri çok iyi biliyordu. Eskiden, şu tepenin üstünde, yola hâkim yerdeydi ev.

Vaktiyle annelerinin belki sığınacak bir yer bulurlar diye kendilerini bu bölgeye getirdiği günlerden beri kaç yıl geçmiş: on beş yıl, on altı yıl. Luong o sıralarda on iki yaşındaydı, Dao ise yedisine basıyordu. Köy halkı onlara bambudan bir kulübe yapmaları için yardım etmişti: içine bir dikiş makinesi yerleştirilecek, ayrıca bir ahır bölmesi yapılacak kadar geniş bir kulübe. Ne yazık ki orda çok

çok bir kere kutlama töreni yapabilmişlerdi. Lejyonerler gelmiş ve her şeyi değiştirmişlerdi... Luong, gözlerini tepelerin yumuşak çizgilerine dikiyor. Unutulmuş ne görüntüler saklı onlarda.

O günlerde bu kel topraktan ne alınabilirdi ki? Çakıllar, **arı taşları** arasında, şuraya buraya serpilmiş sivri yapraklı bir iki ot kümesinden başka ne yetişiyordu ki? Bir iki manyoka ekebilmek için, insanın, kolları durana kadar yeri çapalaması, kazması gerekiyordu.

Gri toprak çok katı olup fayans kırıklarını hatırlatır şekilde çatlak çatlaktı. Luong bu köylerdeki eski yaşantısı sırasında her gün karşı karşıya geldiği açlığın yüzünü unutmamıştı. Bir damla su bulabilmek için uzun bir mesafeyi katetmek gerekirdi. Pirinçler solmuş, kurumuş olurdu, katı toprakta çırpınıp dururdu. Kadınların üstünde bir dondan başka giyecek yoktu. Evet, gerçekten de böyleydi durum... Sık sık annesini ziyarete gelen So teyzeyi hâlâ hatırlıyor. Yılın dört mevsiminde de aynı şeyi giyerdi So teyze: Vücudünün üst kısmında göğüslerini örten koyu renkli bir bez, ayağında on yerinden yamalı bir don. Öğle vakti pirinçten dönerken eve uğrar ve içecek bir yudum su isterdi; sırtı çıplaktı, güneşin altında kala kala tabaklanmış gibiydi, yanmıştı sanki.

Çok, çok değişmişti Kiyö Son. Hele o göl, gökyüzünden düşmüş gibi bir şeydi.

Öğrenimini uzaklarda, dost bir ülkede yaparken, Luong, **Nhan Dan** yayın organının bir sayısında yeni barajın açılış haberini okumuştu. Bugünse onu gözleriyle görüyor işte. Ve bir türlü bakışlarını ayıramıyor ondan.

Pirinç tarlaları suya doymuş. Bir kanallar dizisinin meydana getirdiği su ağının üstünde kuğuların yüzdüğü görülüyor. Kızlar görüyorsunuz, pantalonlarının paçaları iyice kıvrılmış, omuzlarında silâh, bir gidip bir geliyorlar; elleriyle iterek sürdükleri âletlerle otları kesiyorlar, temizliyorlar.

Bambaşka bir hayat gelmiş buralara. Çakıllı tepelere bile, onlara bile, yumuşak yaprakcıklarıyla yollara kadar inen sandal ağaçları dikilmiş.

Göl bir genişlik kazanıyor. Parlak bir ayna, ve bulut gölgeleri. Baraj, göklere yükselen bir duvar gibi sarp. Bir uçta tuğla yığınları, harap olmuş, yıkılmış bazı evler: geçen yılın beşinci ayında yapılan Amerikan hava baskınından kalan izler bunlar. Radyodan öğrenmişti bu baskını Luong. Ama nasıl üzülmüştü. Bir haftayı nasıl kaygılar, sıkıntılar içinde geçirmişti. Neyse ki bir hafta sonra Dao'dan bir mektup alabilmişti: Bir şeycik olmamıştı Dao'ya; kendisinin de bebeğin de sağlığı yerindeydi. **Her zaman el değmemiş** olduğunu yazıyordu kızkardeşi şakacı bir ifadeyle; sonra da hemen ekliyordu: tıpkı **Kiyö Son barajı gibi.**

Tam burada bir F 105 düşürülebilseydi, burnunun üstüne olmak üzere gölün kıyısına pike ederdi herhalde... Bir gün Luong'un uçuş ekibi Tayland taraflarından gelen bir düşman uçağını kovalarken bu bölgenin üstünden uçmuştu. Kiyö Son, bulut setleri içinde görünüp kaybolan yeşil köylerle süslü binlerce tepenin arasında kaybolmuş ufacık bir noktadan ibaretti.

Düşler kurarak, yürüyerek, yolun orasında burasında evi arayarak vakit geçiren Luong, kızkardeşinin evini ancak akşam inerken bulabildi. Bir eli

bisikletinde, yamacın üstüne geldiği zaman küçücük köyü tanıdı: ilerde iki tepe arasına dağılmış beş on kulübe.

Yaşlı bir kadın kapısının önünü süpürüyor. Ötede yanan bir süprüntünün bol ve koyu dumanı. Luong ona yaklaşıyor, ufak tefek ihtiyarcık yerinde doğruluyor, genç adamı süzüyor, inceliyor; sonra yine işine dönüyor. Luong, kadının kulakları belki ağır işitiyordur diye sorusunu tekrarlıyor:

— Affedersiniz nineciğim, Çi Kua'nın evinin nerde olduğunu söyler misiniz bana?

— Hangi Kua'ymış bakalım bu senin dediğin?

Yaşlı kadın nihayet süpürmeyi bırakıyor. Hemen hemen kapanmış gibi görünen çekik gözleriyle Luong'u yeniden bir süzüyor. Aslında öyle tamamiyle sağır denemez. Tepeden tırnağa inceleyip duruyor bu ne idüğü belirsiz yabancı adamı.

— **Thua Kü!**[1] diye üsteliyor Luong. Yeğeniniz, ailesinden birini arıyor. Yeğeninizin bir kızkardeşi var, Çi Kua'nın evinde olacaktı, onu arıyor.

— Ha!.. (Kocakarının bakışları daha bir keskinlik kazanıyor). Yani, senin kızkardeşin mi oluyor bu kız?

— Evet. Benim kızkardeşim. Adı da Dao.

— Şunu desene. Şimdi o tarladan dönmüştür. Bebeğini almak için kooperatif kreşine uğramıştır. Birazdan gelir. İçeri girsene.

Yaşlı kadın bir kere daha bakıyor yabancının yüzüne, bakışında ufak bir neşe pırıltısı var.

— Kızkardeşin ne zamandır hep seni bekliyor. Ama sana göre belki de kısadır bu kadar zaman.

---

1. **Thua Kü:** yaşlı kimselerle konuşulurken söylenen saygı sözü.

Luong bisikletini bir iki ağaç dikili olan avluya koyuyor. İhtiyar kadın, kambur kambur, o nereye giderse ardından geliyor.

— Kimbilir ne kadar toz yemişsindir yollarda, ha? Dinlen biraz. Canın tütün içmek istiyorsa köşedeki bakkaldan alırız. Bizim evde sadece kadınlar var. Bu yüzden tütüne de, çaya da pek yüz veren yok aramızda. Bende biraz **vuay**[1] var, istersen vereyim.

— Kalsın şimdilik. Oğlunuz tütün kullanmadığı gibi böyle şeyler de içmiyor.

— Hani sana bir şeyler ikram etmiş olayım dedim de, oğulcuğum... Biliyor musun, ne elde var ne ayakta. Sende kibrit var mı? Varsa birkaç tane versene bana. Köz ateşi üfleye üfleye imanım gevredi. Öyle yalnızım ki burda, bütün gün. Senin Dao hanımefendi sabahleyin ağzına iki lokma pirinç atıyor atmıyor, sonra hemen bebeğini aldığı gibi ortadan kayboluyor, tâ akşama kadar. Benim Kua desen, o da öyle; öğleye doğru bir uğrar, sonra gider ve bir daha ancak gece yarısı gelir Gelinimdir o benim. Kocası bir şantiyede marangoz, Viet Tri şehri kadar uzak bir yerde çalışıyor... Bak, kızkardeşin evin şu kısmında oturur. Ne zamandan beridir birbirinizi görmüyorsunuz?

— Yedi yılı geçti, **Thua Kü.** Yabancı ülkelere gitmiştim, okumak için...

— Biliyorum biliyorum. Öyle uzak bir yerlere gitmiştin ki anneni ölüm döşeğinde son bir defa da-

---

1. Vuay: Köylüler arasında çayın yerini tutan tadı buruk bir bitki. Çok ucuzdur. Ama çay zevkini vermekten de uzaktır tabii.

ha görebilmek için dönemedin. Dao söylemişti bana bunu. Böyle merhametin de...

İhtiyar kadın burda yine Luong'a dönüyor, yüzüne bir defa daha bakıyor. Ve dişsiz ağzı kocaman bir gülümseme ile açılıyor:

— Ne kadar da benziyorsunuz.

Dao'nun odası, kuru ot damlı, üç kısımlı kulübenin sonradan yapılmış ek bölümündeydi. Pencerenin önüne dört köşe olmayan tahta bir masa konmuş. Bu masanın üstünde şunlar var : bir termos, içi boşalmış süt tozu kutuları, plâstik bardaklar, çocuk sahibi kadınlar için gerekli bazı eşya. Kitapların üstüne konmak için küçük bir hindistan cevizi büyüklüğünde parlak bir güllecik. Ah, evet, bir **goyav** bu[1]. Karşıda bambudan yapılmış bir kamp yatağı, iyi yapılmış bir denk ve ufak bir valiz var. Bir de kıvrılmış bir örtü. Demek herhangi bir hareket ihtimaline hazır bulunuyor Dao. Odada başka bir şey yok.

Kapının çerçevesi içinde durup odayı seyrediyor Luong. Çalar saatin tiktaklarından başka ses yok. Bir sürü ayrıntı çözülüyor, duruluyor yüreğinde. Demek böyle bir yaşantısı var kızkardeşinin... Birden bir gülümseme geliyor dudaklarına, bölmeye dayanmış tüfeği görünce. Fişeklik de gelişigüzel bir şekilde yatağın üstüne atılmış.

— Ağabeyim gelmiş! Tanrım!

---

1. Goyav: Vietnam halkının, Amerikalıların C.B.U. parçalı bombasının son tipine verdikleri ad. Bir bomba paketinde iki üç yüz kadar patlayıcı bilya bulunmaktadır, bunlar patladığı anda bir adam boyu yüksekliğe 90000 ufak bilyacık saçmaktadır. Sönmüş bir «goyav» var Dao'nun masasında.

Daracık sokaktan Dao'nun sesi geliyor, şaşırmış, afallamış.

Luong avluya doğru seğirtiyor. İşte Dao. Çocuğunu kucağına almış, şaşırmış bir halde yoldan koşarak geliyor. Yanakları sevinçten al al olmuş, karışık kâküllerinin arasında, alnında, ter damlaları. Annesinin omuzunun ardında gözlerini yuvarlak yuvarlak açıyor bebek.

Dao ağabeyine bakıyor. Dudaklarında bir gülme isteği. Gözleri dolu dolu. Çocuğu sırtında. Avlunun ortasında çakılıp kalıyor.

Luong kollarını uzatıyor:

— Gel bakalım dayına, diyor.

Ufacık yavru dayısının cebindeki dolmakaleme sarılıyor. Genç adamın saçlarını çekiştirmeye başlıyor, ata biner gibi onun omuzlarına binerek keskin çığlıklar atıyor. Bir korku ya da çekinme belirtisi göstermiyor.

— Uslu dursana, Son, diyor Dao çocuğuna; sonra ekliyor: sen onunla oynayadur, ben de şu pirinci ateşe vereyim.

— İşte bu fikrin harika! Çabucak bir şeyler ver bana. Çünkü açlıktan ölmek üzereyim.

Luong, çantasından ağaçtan yontarak yaptığı uçağı çıkarıyor. Dao gülmeye başlıyor. Gözleri hâlâ yaşlı.

— Esaslı bir yemek yiyeceksin diyor ağabeyine. Senin için besleyip durduğum kocaman bir tavuğumuz var.

Çatının çıkmasının altında, dışarda yediler yemeği. Dao oraya bir örtü sermiş, yemek tepsisini de onun üstüne koymuştu. Mutfakta yanan ve dalgalanan bir ateş...

— Şu yaşlı hanıma da biraz tavuk versen iyi olacaktı, dedi Luong.

— Demin yaptım o işi. Gel gel, şu çocuktaki poza da bak. Gel kucağıma yavrum. Uykusu geldi.

Petrol lâmbasının yanında yedikleri bu rahat yemek, Luong'u hâtıralar içine atıyor, annesi ve kızkardeşiyle beraber yaşadığı eski günlere götürüyor. Şöyle bir petrol lâmbasının ışığı altında oturabilmesi için aradan kaç yılın geçmesi gerekmişti. Zayıf ışıklı, belirsiz, güçsüz bir petrol lâmbası bu.

Dao durmadan ağabeyinin tabağını dolduruyor. Kendisi henüz iki lokma bile yemiş değil. Luong'u seyretmek onu doyuruyor sanki.

Aradan geçen bunca yıl onu daha gürbüzleştirmiş; daha da erkek biri olmuş. O yetişme çağındaki hızlı jestleri kalmamış. Kendine güvenen bir hal gelmiş üstüne. Ama dudaklarındaki anlam hemen hemen hiç değişmemiş, on dokuz yirmi yaşında henüz evden ayrılmamışken nasıl bir yumuşaklık, bir sevgi, bir tabiîlik okunurdu bu dudaklardan, işte o ifade hep aynı kalmış. Dao için, Luong hem tanrılaşmış, kendinden korkulması gereken bir ağabeydi, hem de beceriksiz, kendisiyle uğraşılması, yardım edilmesi, gözetilmesi gereken bir küçük kardeşti. Ağabeyi ile geçirdiği günlerin bütün izlenimleri böyleydi onun üzerinde. Şimdi Dao tepsinin ucunda oturmuş öylece duruyor. Elinde çubuklar var: tabağı boşaldıkça Luong'un önüne yeni bir parça tavuk koymak için hazır bekliyor.

— Kocanın arada sırada sizleri görmeye geldiği oluyor mu?

— Eskiden, aşağı yukarı her üç ayda bir gelirdi. Ama Kuzey bombardımanından sonra hiç ge-

lemedi, bir yıl kadar oluyor. İşleri çok. Sonra, yol da fazla uzak.

— Hep Vinh-Linh'de[1], sınır muhafaza birliklerinde mi çalışıyor?

— Evet. Aslında normal olarak bu yıl kendini buraya tâyin ettirmesi gerekiyordu. Ama o dediğim büyük bombardımandan sonra kim kendi yerini onunkiyle değişmek ister ki?

Alçak sesle konuşuyorlar. Bebek, Dao'nun dizlerinde, uyuyor. Luong bir yandan karnını güzelce doyuruyor, bir yandan da önündeki manzarayı seyretmeye doyamıyor: kızkardeşi ve onun çocuğu.

Ayrıldıkları sırada Dao henüz on beş onaltı yaşlarında bir kızdı. Onun annesine ne kadar benzediğini farkeden Luong bir titreme anı geçirdi: yüz çizgileri, bakışı, kirpiklerinin kıvrıklığı, duruşu, omuzlarının güzelliği... Her şeyiyle, her şeyiyle tıpkı annesiydi Dao. Evet Dao, çok eski günlerdeki, Luong'un henüz kendini bilme çağına girdiği günlerdeki annesine benziyordu: şu akşam vaktine kadar Luong'un belleğinde hayali kalmış olan bir kadın, çiçek gibi taptaze bir kadın.

Birden babası da geliyor aklına; bir gece babası sırtüstü uzanmış, kendisiyle oyunlar oynuyor, onu karnının üstünde zıplatarak ata binme talimleri yaptırıyor; annesi de orda, o da yanda oturmuş onların bu haline bakıp bakıp kahkahalarla gülüyor, ama nasıl gülüyor, sanki tıkanacak, boğulacak. Bu anıdan çok uzun bir süre sonra, Luong herşeyi anlayacak bir yaşa geldikten sonra, babası artık yoktu. Bugüne kadar, ondan kendisine anı olarak sa-

---

1. Vinh-Linh: Kuzeyde, tam 17. enlem dairesinin geçtiği nokta.

dece bir iki küçük fotoğraf kaldığını sanardı.

Annesinin o akşamki kadar mutluluk içinde güldüğüne hiç bir zaman tanık olmamıştı.

Lâmbanın ışığıyla ayrı bir güzellik edinmiş yanaklarının bu tazeliğiyle, bu meyvalar gibi parlak, dipdiri gözleriyle, bu açık alnıyla Dao'yu görmek için bugünü beklemesi gerekmişti... Luong'un bugüne dek anlayamadığı, kendisini düşlerin eşiğinde bırakan, şefkat ve acıma dolu annesinin bütün hayatını yeniden görmesi için, çizgileriyle hiç bir felâketin engel olamıyacağı bazı sırları veren bu yüzü görmesi gerekmişti.

Bir motor sesine kulak kabartıyor Luong.

— Bu bizim yeni soyma ve ufalama makinemizdir, diyor Dao. Önceleri, günün bu saatlerinde her evde tuhaf bir faaliyet içinde olurdu bütün kadınlar; yemeklik pirincin ya elde çekilmesi ya da havanda dövülmesi gerekirdi. Bütün gün çalışıp didindikten, yorulduktan sonra bir de evde bu işle uğraşmak zorunluluğu vardı; çünkü akşam yemeği için bir tencere dolusu pirincin soyulması, beyazlanması lâzımdı. Yeterince beyazlanmamış bu pirinç yüzünden birbirine giren, kavga dalaş eden nice nice karı kocalar gördüm. Şimdi iş kolay, bir **hao** pirinci bir **yen** karşılığında atıyorsun makineye, tamam. Sonra, kepeği de kırığı da aynı fiata almaya hakkın var.

Bebek uyudu. Dao kardeşinin yanına oturmaya geliyor, yanında Kua ve o yaşlı kadın da var: çay içecekler. Kua güzel tenli bir köylü kızı, Dao'dan az daha genç. Ensesinde iğneyle tutturulmuş uzun saçları serbestçe, dalga dalga, sırtına iniyor; tarlalar-

da çalışan kızların saç modası böyle şimdi. Dao'dan sonra geliyor, ve teklifsiz bir şekilde oturuyor.

— Herhalde, diyor, bu akşam ananas satan kız çok memnundur.

— Hangi ananas satan kız?

— Bu ikimiz arasındaki bir sırdır. Öğrenmek isterseniz Dao'ya sorun.

Kua, kirpiklerinin ardından delikanlıyı süzüyor, sonra karar vermiş gibi:

— İzin verirseniz size bir soru sormak istiyorum, diyor. Bizim uçaklarımızı yine bizim kendi adamlarımız mı kullanıyor hep?..

Luong gülümseyerek karşılık veriyor:

— Kendi adamlarımız kullanmayacak da kim kullanacak?

— Tabiî tabii, öyle aslında. Ben de biliyordum bunu, ama bir de size sorarak bu bilgimden iyice emin olmak istedim. Ne müthiş şey değil mi? Biri var, öğretmen, hem de ortaokul öğretmeni olduğu halde tepkili uçakları kullanabilmek için çok iri kıyım, çok uzun boylu pilotlar gerektiğini ileri sürdüydü; güya böyle iri pilotlar uçağın içinde yatarak alırlarmış emirleri. Dao, sen de hatırlıyorsun, değil mi, hani mayısta bir korsan uçağı düşürülmüştü. Yüz kiloluk bir izbandut çıktı içinden, bir orangutan kadar da boyu vardı. Demek, bizimkiler de bu uçakları yönetebiliyorlar. Çok güzel bir şey bu!

Luong gülüyor:

— Biz sadece uçuş işini yapıyor da değiliz, hava alanlarında yapılması gereken ne kadar iş varsa, onlar da hep bize ait. Makinistler, mühendisler hep yurttaşlarımız bizim. Şeyi bilseydiniz...

— Geçen yıl bizim Mig'ler buranın üstünde bir

uçuş yapınışlardı ya, çok kimse bir yerlere kapanıp saklanmıştı, kimileri de yukarı ateş etmekten bahsediyorlardı. Ama şimdi öyle değil, alıştı herkes. En ufak gürültüden herkes bizimkilerle **Johnson**'ları ayırabiliyor... Ne büyük bir şanssızlık, bugün bir toplantıda bulunmam gerek. Özür dilerim, sizden ayrılmak zorundayım

— Neymiş bu toplantı? diye sordu Dao.

— Kooperatifteki tüketim maddelerinin bölüşülmesi hakkında tartışma var. Gece yarısına kadar sürer.

İçerden yaşlı kadının sesi duyuluyor:

— Daha gitmedin mi Kua?

— Gidiyorum büyük anneciğim. Siz uyuyun. Geç döneceğim ben.

Kua'nın saf soruları Luong'u eğlendirmişti. Üs'te anlatılan bir hikâyeyi hatırlattı bu ona. Bizim uçakların henüz bir iki uçuş denemesi yaptığı günlerdeymiş. Atış düzeni içindeki gönüllülerden meydana gelen bir birliğin önünden pilotları taşıyan bir kamyon geçiyormuş. Uçak alanının hemen yakınında bir yerde. Birden bir kız bağırmaya başlamış: «Kardeşim! kardeşim orda!»

Kamyonda bulunan arkadaşlardan biri sormuş: «Kiminle konuşmak istiyorsun? Ne var?» Sonra herkes kahkahalar arasında birbirini göstermiş: «Görüyorsun ki bütün pilotların hepsi de bizden.»

Doğrusunu söylemek lâzımsa Luong'un kendisi de üsse ilk geldiği gün, kırmızı zemin üstüne altın yıldızlı Vietnam bayrağını taşıyan uçakların içinde kimbilir kaç kere yabancı ülkelere uçuş yapmış avcı pilotlarını görünce boğazının tıkanır gibi oldu-

günu hissetmişti. Belki de o sırada yalnız olsaydı ya oturur bir çocuk gibi hüngür hüngür ağlar ya da sevinçten zıplamaya başlardı.

Derin bir sessizlik içinde ev. Dao, lâmbanın yanına oturmuş bir ceketi onarmakla meşgul. Simsiyah gecede avludaki ağaçların hışırtısı ve soyma - ufalama makinesinin boğuk ve düzenli sesi işitiliyor. Ağılda öküzler inekler. Kulübenin arkasında bir hayvan sivrisineklerden korunmak için pufluyor, ayak değiştiriyor boyuna.

— Eskiden, diye anlatıyor Dao, yaşlı anneciğimin babamı o kadar sevebileceğine hiç inanmazdım. İyice çöktüğü günlerden birinde şöyle demişti bana: «Ne zamandan beridir onun yanına gitmek istiyordum. Artık mümkün olacak bu. İkiniz de büyüdünüz.»

Ölümünden sonra, yanından hiç ayırmadığı çantasını açtım. Babamın İsyan'dan sonra Güney Yürüyüşü[1] için orduyla birlikte gittiği günden beri kendisine yazdığı bütün mektuplar bu çantada saklanmıştı.[1] Düşün, bir tekini bile kaybetmeden hepsini muhafaza etmiş bu mektupların. İlk mektupların tarihleri bizim doğumumuzdan önceye rastlıyor. Bir de fanilâ gömlek vardı torbada, on yerinden yamalı. Ve bize gösterdiği fotoğraflar.

— Yapılmasını istediği bir şey söyledi mi?

— O zaman yazmıştım sana; şöyle dediydi: «Babanızı hiç unutmayın. Memleketin birliği yeniden kurulunca Güneye gidip mezarını muhakkak zi-

1. «Güney Yürüyüşü» Fransızların Saygon'a çıkışından sonra, 1945 Ekimi sonunda yapılmıştı.

yaret edin.» Bana öyle geliyor ki annem, babamın mezarını buraya taşımamızı istiyordu.

— Korkarım geç olacak bu... Ama, Kuzey de Güney de aynı yurt toprağı değil mi?

— Ben babamızın Güneyde yattığı yeri bir gün öğrenirsem, onun mezarından bir parça toprak alıp annemin mezarının üstüne serpmek isterim.

Sessizce düşünceye dalıyor ikisi de. İyice canı sıkılan Luong şöyle diyor kendi kendine: «Ne ahmak, ne beceriksiz adamım ben... Onun aklına gelmese dünyada düşünmeyecektim bunu».

Kızkardeşinin babasından bahsederken hep **ong kü** lâfını söylemesini çok tuhaf buluyor Luong Çünkü babaları öldüğü zaman çok genç bir adamdı. Bütün fotoğraflarında yirmi beşinde, hadi bilemedin yirmi yedisinde görünüyordu. Yani Luong'un şimdiki yaşında. Annesi, genç kocasının bu hayalini son gününe kadar muhafaza etmişti... Bir an, Luong, annesinin bütün hayatını gözlerinin önüne getiriyor; fedakârlıklar, yoksunluklar, sessiz bir çaba.

Böyle bir hayata katlanmak için aşk ve cesaret lâzımdı elbet. O sıralarda binlerce Vietnamlı kadın aynı hayatı yaşamıyor muydu? Şimdi de, Dao gibi, eski günlerindeki annesi gibi, binlerce genç kadın aynı yükü tek başlarına sürüklemek zorunda değiller mi? Yorgunluklardan, hâtıralardan, aşktan ve günübirlik kaygılardan meydana gelen o yükü? Aynı hesap...

Luong başını kaldırıyor ve kendisine gülümseyerek bakmakta olan kızkardeşinin gözleriyle karşılaşıyor.

— Ne diyorum biliyor musun: ters bir şey oldu. Geçen hafta gelmiş olsaydın, Tuyen'e de raslamış olacaktın burda. Bütün bir günü benim yanımda geçirdi. Bence, bisikletine atla şehre kadar in, orda saat 2 trenine bindiğin gibi sabaha Hanoy'da olacaksın. Yarın Pazar nasıl olsa. Tuyen serbesttir yarın.

Luong bir kahkaha attı:

— Ama böyle acele etmeye lüzum yok sanırım.

— Niçin olmasın? Kimbilir bir daha ne zaman izinli çıkacaksın. Açıkça söyleyeyim, daha iyi bir fırsatı eline geçiremiyeceksin. Sonra o kadar iyi bir kız ki. Ben bir ay kadar beraber oldum onunla. Kendime bir kardeşten daha yakın buluyorum şimdi. Yazdığı mektupları okumamış gibi konuşma böyle. Daha ne kadar güçlükler çıkaracaksın kızcağıza?

— Aklımın kenarından bile geçmez bu.

— Öyleyse gidip kendisini gör. Hiç olmazsa bir kere. Çok da güzel bir kız. Fotoğrafından daha güzel. İnan ol. Seni görmek için de yanıp tutuşuyor.

— Sen de ağabeyinin karşı konmaz bir erkek olduğunu sanıyorsun galiba.

— Öyle sanıyorum değil. Basbayağı öyle olduğunu biliyorum. Senin bütün mektuplarını saklıyor. Tek bir umudu var: seni bir defa gözleriyle görmek. Sana şimdiden iyice tutkun olduğuna inanıyorum.

Luong güldü :

— Ne olursa olsun, Hanoy'a gidemem. Çünkü yarın hava alanında bulunmaya mecburum.

Bir hüzün geliyor Dao'nun üstüne.

— Gördün mü? diyor. Ne olacak şimdi? İhtiyar bir çocuk olarak ölüp gideceksin bir gün.

— Şimdi de beni yaşlı göstermeye kalkma. Ağabeyin o kadar ihtiyar değil sanırsam.

— Otuzuna basıyorsun yakında.

— Sonra şu da var: ya o bir askerle evlenmekte tereddüt ederse? Öyle ya, savaş hali bu, ne olur ne olmaz.

— Doğrusu, biz kızları iyi tanımışsın sen.

Luong, kızkardeşinin sesinde bir öfke noktacığının belirdiğini görüyor, daha açık konuşmaya karar veriyor:

— İşin gerçeği, benim kendimi bir yere bağlamaya pek niyetim yok. Bu konuda uzun boylu düşünecek vaktim de yok zaten. Sonra, başıma bir felâket gelirse arkamdan bir kadının acı çekmesini hiç istemem. Şimdi kalkıp aşka dalmak... Hayır, hayır, nihayet ben de bir insanım, bünyem çelikten yapılmış değil.

— Lâf bütün bunlar! Bunların hepsi nazariye! diye patladı Dao. Yalnız işlerinin çokluğu bir gerçek. Şu günlerde bir sabah gelip seni çalıştığın hava üssünde ziyaret edeceğim. Ama yalnız başıma değil.

— Sen bana asıl Kua'yla arandaki sırrın ne olduğunu söyle. Kimmiş o ananas satan kız?

— Ha! baraj bombardımanından sonra geçmiş bir olayla ilgilidir bu. O günlerden bir gün, iki koca sepet ananas bombası[1] yüklenmiş bölge kumandanlığına götürüyordum. Yolda birlik şeflerinden biriyle raslaştık. Elimi sıkmak için durdu ve şöyle dedi bana: «Bravo, ananascı kız.» O gün bugün, kızlar

---

1. Parçalı Amerikan bombalarının bir tipi. Çok hasar vericidir. Rengi ve biçimiyle bir ananas meyvasını andırdığı için bu ad verilmiş.

beni «ananascı kız», «ananas satan kız» diye çağırıyor hep.

— Sen biliyor musun ki bu yaptığın çok büyük bir çılgınlıktır?

— Hepsi de sönmüş bombalardı canım. O sabah **huyen doix**'in arkasından gitmek istemiştim, ama tepenin üstünde orda burda bu sarımtırak meyvaların sürüklenip durduğunu görünce o ana kadarki çabam boşuna oldu, ve hemen tabanları yağlayıp koşmaya başladım. Daha sonra, nasıl bir işlem uygulanması gerektiğine iyice dikkat ettim. İlkin yalnız tek bir «ananas»la denemek yetiyor. Ama başlar başlamaz bakıyorsun ki bütün stok eriyip gitmiş!

— Bunları bana yazdığın mektuplarda hiç anlatmadın.

— Yine o gün mitralyözcü oldum. Şimdi mitralyöz grubundanım... **Eh**, söyle bakalım, yarın erkenden gitmeye sahiden mecbur musun?

Luong başıyla evet diyor.

Ay, felfelek ağaçlarının üstünde. Küçük Son, uykusunda inliyor. Dao kalkıyor, lâmbayı odasına götürüyor. Luong, uzaklara, dağlara doğru bakmakta. Birden ufuk yırtılıyor. Gökyüzünde kızıl yıldız filizleri beliriyor.

Her köşeden yüzlerce aydınlık nokta bir ateş mekiğinin ipliğini göklerde dolandırarak yükseliyor, bitişiyor. Bataryaların gürültüsü içinde avcı bombardıman uçaklarının vınlamaları farkedilmeye başlıyor. Dao koşarak çıkıyor evden. İkisi de avlunun ortasında durup, gecenin içinde, bu savaşı seyrediyorlar; uzaklarda yapılan ve her an daha şiddetli olan bu savaşı.

IV

Dördüncü takımın alıştırma stajı sona eriyor. Gerçi düşman uçaklarının, kurs çalışmalarını bozmak için yaptığı akınlar hemen hemen hiç eksik olmadı, ama bu arada Luong ve Toan'ın ekibi de derslerini bitirmiş bulundu. Gelecek haftadan itibaren biz de onların uçuş yollarını kesmeye başlayacağız.

Bu sabah yeni bir tehlike işaretiyle, pilotları üsse taşıyan kamyon bir ağaç kümesinin altında durmak zorunda kaldı. Kien, adamlarını tepenin eteğinde dağıttı hemen, zikzak durumu aldırdı onlara. Hepsi de kamyondan atlayıp kendilerine sığınacak yerler aradılar. Neşeliydiler, teneffüs zili çalmış çocuklar gibi.

Tehlike işareti devam ettikçe, çelik başlıklarını bir yerlere sokuşturdular, ortadan kaybettiler. Şakalaşıyorlar, şundan bundan konuşuyorlar, birbirlerine çakmaklar, sigara paketleri gönderiyorlardı.

— Sussanıza canım, ne dendi size!

— Çıt yok ortalıkta...

— Hey So! amcacık, senin kuşhanenin onarılması bitti mi?

— Çocuklar, barakanın arkasında bir tilki gördüm. Dün akşam, tam yatacağım; baktım, «küak - küak» diye bağırıyor. Ben, tabiî, don gömlek koştum oraya, ama boşuna. Tavukları saydım, bir

eksik çıktı. Kümesin kapısı da bir sazan balığı gibi ağzını açmış esnemekteydi.

— Hadi hadi, iyisin bugün, iyisin. Karınla da beraber oldun bugün. Her zaman böyle müsaade etmezler insanın karısıyla görüşmesine.

— İşte bakın ordalar!

Toan korkuluk duvarın üstüne sıçradı. Bir sürü F 105 uzun gümüş gölgeleriyle üstlerinden uçarak dağların arkasına doğru yükseliyordu. Bombaların patlamaları D.C.A. toplarının havlamalarına karışıyor, ardı arkası kesilmeyen bir gürültü ortamı yaratıyordu. Toza dumana boğulmuş ufukta düşman uçaklarının yaptığı atılımlar sineklerin uçuşunu andırıyordu.

— Bir füze! Şurda! Aşağıda!

Bir gümüş saçağı, burgaçlar gibi döne döne bir Amerikan uçağına doğru yükseliyor. Bir uçağın birdenbire pikeye geçtiği, bir başkasının kanadı üstünde döndüğü görülüyor. Birkaç saniye sonra, gökyüzü hiç bir şey olmamış gibi, bomboş, tertemiz. Kan dökücüler kaçıp gitmiş. Uzakta yer yer yangın parçaları.

Toan bu manzaradan bir türlü ayıramıyor gözlerini. Kaçırılmış bir fırsat için yerinir gibi bir hali var.

Beş tehlike işareti verildi bu sabahtan beri. Saat bire doğru bir uçak kalktı. Yarım saat kadar sonra gelip tekrar üssün üstünden geçti. Bütün birlik alanda toplaştı. Mig alçaktan uçuyor. Gözkapakları güneşten iyice yanmış olan Ban bakışlarıyla onu izlemeye çalışıyor.

— Görüyorum onu, bir füze attı ilerde.

Birlik kumandanı ve politik komiser birlikte

çalıştıkları bitişik barakadan çıkıyorlar.

— Hangi arkadaş yukarda şimdi?

Kien, Güney yönünde gittikçe silik bir gölge haline gelen beyaz oku gözden kaybetmemeğe çalışarak:

— Sanırım Lam bu, dedi.

Nöbetçi âmirinin odasına giriyoruz. Fük'e rastlıyoruz orda. Fük, genel kurmaydan. Anlatıyor bize :

— Pilotsuz bir uçak düşürdü arkadaşlar. - Şapkasını çıkarıyor ve oturmak için bir tabure çekiyor altına -. Yeri gelmişken söyleyeyim, Luong, hani geçen gün bir RB 66 düşürmüştünüz ya, yedi kişilik personeli vardı bu aygıtın; dördü uçakla birlikte yandı. Paraşütle atlamayı başaran üçünün ikisi de aynı gün yakalandı. Üçüncüye gelince, bu adam ormana kaçmıştı, ama bugün öğleden sonra yakayı ele verdi... Korkarım bugünkü programınızı tamamiyle uygulamanıza imkân olmayacak. Öyle görünüyor ki Amerikalılar hücum etmek niyetindeler. Şu anda dolaylarımızda serseri serseri kolan vuran yedi uçak var.

Fük, bir bardak ılık suyu boğazına dikiyor, sonra hızla çıkıp gidiyor dışarı.

Düşmanın sebep olduğu bütün gecikmelere rağmen dördüncü takımın uçuş dersleri başarıyla sona erdi. Pistlerin betonu ayaklarımızı yakıyor. İyice ısınmış olan hava ıssız alanda titreşimler yapıyor, yakamozlanıyor. Özellikle avcı uçaklarının çevresinde nöbet tutan makinistlerin gözleri uçak gövdelerinin beyaz parıltısıyla kamaşıyor, körleşiyor. Hepsi de kıpkırmızı olmuş güneşten. Özellikle omuzları lâl renginde sanki. Yüzleri ise siperli şapkala-

rın altında iyi kötü muhafaza edilmiş durumda. Uçaklarının karınlarının altına çekilmişler, oturuyorlar ya da yere uzanıyorlar, bir gölge, bir serinlik arıyorlar. Reaktörler vınlıyor, aygıtlar verilecek ilk tehlike işaretinde kalkışa hazır.

Bu cehennem sıcağında uçuş giyimleriyle ve tam teçhizatla beklemeye mecbur olan pilotlar ise hiç de en tecrübeli elemanlar arasından seçilmiş kimseler değiller. Meşin zırhlar içinde, uçuş kartlarını tulumlarının içine kaydırmış olan bu gençler, çevreye nemli hava dağıtan iki küçük vantilâtörün altına uzanmışlar. Hiç birinin konuştuğu yok. Tehlike işareti verilir verilmez uçuş yerine koşuyorlar.

Dördüncü takıma mensup çocuklar kendi aralarında kısa bir görüşme yaptılar. Önce iki Mig havalanıyor. Sonra başka iki Mig. Pistin üstünde güneşe teslim olmadan önceki an: otolar, traktörler mekik dokuyor.

Yeniden ıslık çalan reaktörler. Bir yumurcak lâstik tekerli bir arabacıkla ekip mensuplarına içecek soğuk şeyler getiriyor.

Ban ve Toan havalandılar. So ile devriye uçuşu yapacak olan Luong ise çimenlerin üstünde çömelmiş oturuyor, elindeki bardakta soğukluk var; Ban ve Toan'ın uçuşunu seyrediyor. İki pilot, ellerindeki aluminyum maketlerle biraz sonra gökyüzünde uygulayacakları uçuşun plânını görüşüyorlar.

— Amma uçuş yumuşaklığı var şu Toan'da! diye bağırıyor Luong. Ve birden kahkahalarla gülmeye başlıyor. Bu sırada Ban'ın yönettiği Mig çok

cesur ve çok hınzırca bir gösteri yapmaya girişiyor havada.

— Bu Ban'da şeytan tüyü var gerçekten, diye onaylıyor So. Bir gün ben onun bir F 104'e **da dao**[1] yaptığına tanık oldum. Düşman uçağı onun kendisini geçtiğini gördü ve ardına düşmek istedi. Ama bir anda duraklayınca öteki kendi doğrultusunda ileri fırlamış oldu. Ve bizimki bir anda, ona düşünecek kadar bir zaman bile bırakmadan, bir pike yaptı, görsen aklın gider... O sırada dört beş düşman uçağı birden peşine düşmesin mi? Ama Ban bu, ne yapacağı pek belli olmaz, önce sanki yalnız başınaymış gibi uçmaya devam etti. Bir anda dönüverdi sonra, düşman uçaklarının arasına daldı. Berikiler ayrılmak, dağılmak zorunda kalınca da tepeler hizasında akarak gözden kayboldu.

— Sırası gelmişken söyleyeyim, dedi Luong, karısı üç gündür gelmiş, ziyaretçiler kısmında bekliyor onu. Ağlaya ağlaya gözlerine kan oturdu herhalde zavallı kadıncağızın... Ama onu henüz bir kere bile görmemiş olan bizimki üstelik bir de çok neşeli bugünlerde. Bu akşam işin gereğini...

Mavi bir füze alanın üstünden çıkıyor: «tehlike!» Beyaz bir füze : «savaş emri!» Luong ve So aynı hareketle yerlerinden fırlıyorlar. Reaktörler boşalmaya başlıyor. Dört Mig pistin üstünde hızla kayıyor ve karışık ıslıklarıyla havalanıyor, kayboluyorlar. Biraz sonra mavi gökte parlak noktalar haline geliyorlar.

---

1. Düşmanı şaşkınlığa uğratacak bir darbe indirmeden hemen önceki gösteri. Burada yazar Ban'ın hareketini geleneksel kılıç ya da mızrak mücadelesindeki şaşırtma deyimiyle anlatıyor.

Hava alanı bir anda büyük bir sessizliğe bürünüyor. Makinistlerin traktörleri Miglerin dönüşünü beklemek için alanın öbür ucuna gidiyor.

On beş dakika geçiyor, sonra yirmi dakika. Sonra yirmi beş...

Üssün üstünde kolan vuran Ban ve Toan'a iniş emri veriliyor. Kumandanlık odasında radyolar durmadan çalışıyor. Adamdan adama haberler alınıyor, haberler veriliyor.

— Temastalar şimdi. Gövde gövdeye.

— Bir F 105 tarlalar üstünde bütün yüküyle birlikte infilâk etti.

— Kuang yaralandı sanırsam...

— Başka bir F 105, o da yanıyor.

Otuz beş dakika oldu... Kırk dakika. Bir uçtan öbür uca büyük bir sessizlik içinde hava alanı ve çevresi. Bütün gözler ufku incelemeye başlamış. Bekleniyor.... Aşağıda. İşte ordalar. Geliyorlar. Koyu bulutların arasında siyah bir nokta. Daha barut kokusu içinde yanmaktan kurtulamamış gibi büyük bir hışımla inişe geçiyor bir uçak. Gümüş rengi kanatları azıcık sarkık, hemen iniyor yere. İki uçağın daha kırmızı bir bulutun içinde büyüyerek yaklaştığı seçiliyor.

Tek başına iniş yapan Mig henüz reaktörlerini durdurmamıştı ki albayın arabasının pistin öbür ucuna doğru gittiği görüldü. Yukarda ikinci devriye uçuşuna çıkmış uçaklar usul usul süzülüyorlar havada, boyuna yükseklik kaybediyorlar ve rahat oyunlara girişiyorlar.

Beş dakika, sonra on, sonra yirmi... Kumanda arabası yeniden eski yerine dönüyor. Thuan önde oturmuş. Başını çevirip arkadaki üç pilota bakıyor.

Güneşin yorgun başı düştü ve uyudu. Hava ala-

nına gölgeler düşüyor. Bir yaz günbatımının bir türlü tükenmek bilmeyen şiddetli kırmızısı. Pistin üstünde sıra sıra dizilmiş uçakların koyu gölgelerinden başka hiç bir şey yok.

Bütün günü mücadele ve aşırı çalışma ile geçiren ekiplerin, makinistlerin ve pilotların yerini gece ekipleri alıyor.

Alanın ucunda, iniş noktasında hiç kimsecikler yok. Pistin kenarında duran ve insanda terkedilmiş izlenimini uyandıran şoförsüz bir traktörü saymazsak. Ama, hayır... Bir müzik geliyor oradan. Adamlar var orda, çimenlere oturmuşlar, bir transistörlü radyonun başında halkalanmışlar.

Sis basmış hava alanını, gümüşümsü mavi bir renkte; insana buhar dumanını hatırlatıyor... **Bu bir güz rüzgârıdır işte Annen senin beşiğini sallıyor, uyuyasın diye**... Güney ninnileri söyleyen bu kadının sesi ne kadar uzak, aynı zamanda ne kadar yakın, ve ne kadar tatlı... Çocukların hepsi de kulak kesilmiş, radyoyu dinliyorlar. Tek bir kelime çıkmıyor dudaklarından. Sık dokunmuş hasır şapkalarını alınlarının gerisine itmişler, yüzlerinde ter ve makine yağı: henüz dönmemiş olan Mig'in makinistleri bunlar. **Uyu yavrum, uyu, benim güzel çocuğum hadi uyu.** Ne kadar içli bir türkü bu. Sözleri sıradan sözler, hattâ bayağı sözler, öyle ki belki arasan daha sıradanını, daha bayağısını bulamazsın, ama nasıl da taze bu sözler, hiç eskimeyen sözler, hiç bir zaman eskimeyecek olan... **Kon hoi, Kon hoi, Kon hoi, Kon hoi... Hoi Kon.** Biraz sonra ninni bitiyor, ama akşam rüzgârında bir parçası kalıyor, ateşböceklerinin uğrağı olan yüksek bitkilerin hışırtısında kalıyor bir parçası.

Gecedir şimdi, tam anlamıyla gece. Birkaç lâmba ışığı, yitmiş gibi. Gençlerden biri bir tutam ot yoluyor ve başını kaldırıyor.

— Hele şükür biraz serinledi hava.

— Söyle yahu, şu çoban yıldızı dedikleriyle sabah yıldızı aynı şey mi oluyor?

— Sussana be kardeşim! Hiç bir şey duyulmuyor.

Hanoy Radyosu bir Amerikan muhabirinin Güney Vietnam'da yaptığı röportajdan bahsediyor:

— Çok garip. Çocukları ağlamıyor görünce öyle hayret ettim ki. Askerlerimiz kazınmadık köy bırakmıyorlardı önlerinde. Önlerine çıkana ateş ederek ve sallantılı kulübeleri ateşe vererek ilerliyorlardı. Denizciler, bulabildikleri bütün çiftlik hayvanlarını yok ediyor, her ocağa, her barınağa bombalar atıyorlardı. Bu bombalanmış ocaklardan birine yaklaşmış, ve oradan kucağında bir çocuk tutan bir kadının, daha sonra da bir ihtiyarın çıktığını görmüştüm...

Bir cırcır böceği çimenler arasında hafifçe türküsünü söylemeye başlıyor, sonra bir ara korkmuş gibi duruyor. Ama biraz sonra yeniden başlıyor, hem de sanki radyonun sesini bastırmak istercesine. Ardından yine susuyor.

— Yüzbaşı, alevler arasında yanan bir kulübenin yanında on dört yaşlarında olduğu tahmin edilebilen bir çocuk buldu.

Kanlar içindeki sağ kolundan beyaz bir kemik parçası fırlamıştı, bir bıçakla bilenmiş gibi, sivriltilmiş gibi bir kemik parçası.

Yüzbaşı bir tercüman aracılığıyla sordu ona: «Vietkonglar nerde?»

Çocuk sessiz sessiz onun yüzüne bakmakla yetindi.

Yüzbaşı tabancasını çıkardı, çocuğun ayağının kenarına ateş etti.

Ama gözünü bile kırpmadı yumurcak.

Ve tek kelime söylemedi.

Belirsiz bir aydınlık, gecikmiş bir aydınlık, yavaş yavaş gelip yerleşiyor hava alanının üstüne. Köylerin bulunduğu tarafta, bambu çitlerin arkasından ufak bir duman yükseliyor: evlerine dönmüş insanlar akşam pirincini pişiriyorlar.

Makinistlerin etrafında, patlıcan çiçeğinin rengini hatırlatan menekşe noktalarla aydınlanıyor pist. Kamufle edilmiş ışıklar yanmış. Alandaki geco çalışmaları başlıyor.

Bir motorun horlayışı duyuluyor. Bir makam arabası duruyor, bir **kan-bo**[1] çıkıyor içinden.

— 5 numaralı ekip sizler misiniz?

Transistörlü radyonun birden sustuğu görülüyor.

— Yoldaş Fong nerede?

— Burdayım!

Bir siluet, hazırol durumunda. Komiserin rahat sesi devam ediyor sözlerine

— Ekip yemek yemeğe gidebilir. Vakit oldukça geç oldu.

— Yoldaş komiser, bu durumda ben...

— Hadi arkadaşım, adamlarını götür.

---

1. Politik bir kadro.

— Bir dakika müsaade eder misiniz kardeş, yoldaş Kuang...

— Evet... Kesin durumu yarın anlıyacağız.

Adamlar ard arda kalkıyor ve traktöre biniyorlar. Farlar yanıyor, araba yavaş yavaş ilerliyor. Komiser gözleriyle izliyor onu, sonra kumanda arabasına atlayıp nöbetçi âmirliği odasına dönüyor. Böylece alanın bu ucunda toprağa düşen mavi ışık hüzmelerinden ve cırcır böceklerinden başka bir şey kalmıyor.

Çok geçmeden gecenin böğürdüğü duyuluyor. Pist bembeyaz olarak bir baştan bir başa aydınlanıyor. Bir uçak görünmeyen bir yaydan fırlatılmış bir ok gibi, farların göz kamaştırıcı parıltısı içinde uçuyor. Sonra lâmbalar yeniden söndürülüyor. Daha bir karanlığa gömülmüş gecenin içinde, çok yükseklerde, birbirine karışmış binlerce yıldızın titrek sessizliği arasında, kırmızı bir noktanın uzaklaşıp gittiği seçiliyor.

V

Yağmur yağıyor durmadan. Kaç gündür yağıyor.

Havada en ufak bir açma eseri belirse dördüncü takım uçmak için hemen fırsat biliyor bunu.

Hanoy ve Hayfong dolaylarında Amerikan akınları fazlalaştı. Başkentin dış mahalleleri de bu hücumlardan kurtulamadı. Ayrıca yeni ve oldukça çetrefil bir sorunla da karşı karşıyayız: su bentleri sorunu.

Muson yağmurlarıyla suları büyümüş olan bütün ırmaklarda taşkınlar oluyor. Üstüne üstlük, düşman da tam sırasını bulmuş gibi Tay Binh'de Tra li ırmağının bendini ve Nam Dinh'in Güneyinde Kırmızı Irmak boyunca yer alan büyük emeklerle meydana getirilmiş eserleri bombalamaya başladı. Radyodaki haber bültenlerini dinledikçe, ağır felâketlerin hazırlanadurduğunu gökyüzüne bakarak gördükçe, insan daha çok sabırsızlanıyor, içinde bir kemirilme hissediyor.

Yeni değiştirme birlikleri geldi dün gece. Bizim aramızdan bazı arkadaşları yeni birliklere atadılar. Kursta başarı sağlayan yeni pilotlar alacak onların yerini.

Bölük kumandanlığına terfî eden Ban, dördüncü takımdan ayrıldı. Şimdi, rütbesi yükselen So yö-

netecek bizim takımı. Luong'un filotillasına bir acemi arkadaş daha katıldı.

Karargâha dönerken bütün arkadaşlar, ayrılacak olanların çevresini aldılar; gülüşmeler, şakalar.

— Ban Amcanın ekibi dikine düştü bu sefer. Hem de tam karısının kendisini ziyarete geldiği bir zamanda. Daha iyisini düşünebilir mi insan?

— Gerçekten de öyle, bizim çocukların anasının öyle kurnaz bir görünüşü yoktur, ama şans gelip bana bir yerde çatmasın, o da hemen analığını kullanmaya başlar benim üstümde.

Herkes gülüyor bu söze. Çünkü orada olan herkesin Ban'ın karısına karşı büyük bir saygısı var. Köylerinde, henüz ikisi de çocuk denecek bir yaşta evlenmişler, eski geleneklere göre. Ban, o sıralar bütün başkaları gibi küçük bir köylüden başka bir şey değilmiş. Daha sonra okullara gitmiş, yabancı ülkelerde uzun bir öğrenim ve eğitim dönemi geçirmiş. Yanyana görseniz Ban'ı daha genç bulursunuz karısından. Derin derin çizgiler var kadının yüzünde; **ayakları çıplak, elleri çamura batmış** bir şekilde kocasından sonsuzmuş gibi görünen uzun bir süre ayrı kalmıştı, çocuklarını ve kocasının annesini, babasını tek başına beslemek durumunda çok şeye katlanmıştı; o uzun yılların izleriydi bu yüz çizgileri. Ban buraya atandıktan sonra kaç kere gelmişti kocasını görmeye. Altı yedi günde bir çıkar gelirdi. Ve Ban'la her görüşmesinde daha gençleşirdi bu kadıncağız. Hattâ enikonu güzelleşmişti de o günden bu yana. Bir sürü hediyeyle gelirdi. Kırda derler ya hani, **evinde ne ağaç, bahçesinde ne çiçek varsa,** hepsini getirirdi: muzlar, tarçınlar, longanlar... Genç arkadaşlar bir ablalarıymış gibi davranırlardı ona.

— Sen gidiyorsun diye herkes çok üzülecek aziz dostum Ban, ama ablamızın artık bir daha buralara uğramaması da bizim için ayrı bir felâket olacak; kime takdim edeceğiz bundan sonra nişanlılarımızı?

Aynı yatakhanede yatan Luong ve So, yataklarını hazırlıyorlar, cibinliklerini geriyorlar, ama bir türlü uyuyamayacaklarını da biliyorlar. Biliyorlar ki çok kısa bir süre sonra ciddî bir şekilde sahneye çıkmak sırası kendilerine gelecek.

So çayını dolduruyor.

— Bu yağmurlu geceler gelmiyor mu, içimi bir yurtsama, bir özlem dolduruyor... Güneyde kalmış eski bir dosttan mektup aldım geçende. Günün birinde radyodan hava kuvvetlerimizin bir Amerikan uçağını düşürdüğü haberini duyduğu sırada tam anlamıyla bitmiş tükenmiş bir halde olduğunu söylüyor. Bu haber onda öyle büyük bir şok etkisi yaratmış ki pirincini bırakmış, bir deli gibi evden eve, adamdan adama koşmaya başlamış.

Dışarda biri akordeon çalıyor. Toan bu. Yalın ve neşeli bir hava tutturmuş, tutkuyla çalıyor. So, yatağının üstüne oturmuş. Çay bardağını parmaklarının arasına almış, bardağın dibine bakıyor. Birden gülmeye başlıyor :

— Bizim ilk avcı uçağımızın hikâyesini biliyor musun? Sanırım bilmiyorsun. T 28 tipinde pervaneli bir Amerikan uçağıydı bu. Bundan çok yıllar önce, Diem'in zamanında. Bir gün sessizce Kuzey sınırlarımızdan içeri kaymıştı. Pilota ne oldu bilmiyorum. Ama uçak gelip bir plâja konunca bizim gerillâcıların birkaç mermisine hedef oldu. Aygıta

pek bir şey olmamış, yalnız lâstiklerinden biri patlamıştı.

O günlerde Yankeler boyuna sabotaj komandoları gönderiyorlardı bizim topraklarımıza. Ülkemize paraşütçüler indiren C 47'lerle savaşırken bu T 28'den de yararlanabileceğimiz akla geldi. Mesele enine boyuna tartışıldı. Uçağın lâstiği söküldü, onarılması için yakında bulunan kaza merkezindeki kooperatife götürüldü. İşçiler bunun nasıl bir lâstik olduğunu ve ne yapmak gerektiğini bilmiyorlardı. Ama şu fikre vardılar sonunda: bu da bir lâstikti nihayet, ve orduya yardım etmek için bir şeyler yapmaya çalışacaklardı. Gerçekten de bir şeyler yaptılar: yamadılar o lâstiği. İster inan ister inanma, ama işte o yamalı lâstikli, topal T 28, bir düşman uçağını düşürmeyi başardı... Bizim havacılık serüveni içinde buna benzer daha bir sürü garip olay var. İlerde bu hikâyeleri toplamak gerekir. Eğer unutulup kaybolurlarsa yazık olur.

Sonra So, Luong'a soruyor:

— Komiser gelecek uçuşta Toan'ın ekibiyle beraber olmanı teklif etti. Ne düşünüyorsun bu konuda?

— Çok güzel. İyi bir arkadaş Toan. İnsan onunla uyuşabilir.

— Ben de aynı kanıdayım. Toan da seni çok takdir ediyor.

— Öyle mi? Ben de açıkça söyleyeyim ki Toan'ın senin buyruğun altında uçması hârika bir şey olurdu. Bir bakıma o benden daha iyi bir pilot; sonra çok hızlı bir gelişme temposu gösterdi. Ben yönetici olarak hiç çalışmadım, bu bakımdan ona pek büyük bir fayda sağlayamayacağımdan korka-

rım. Ban'ın tam böyle bir zamanda bizden ayrılması da...

— Üzülme. Toan'a ummadığın ölçüde yardımcı olacaksın. Bu mesele kumandanlıkta uzun uzadıya tartışıldı. Toan çok atak, çok ısırıcı bir eleman; ancak bir savaş sırasında onu gafil avlayacak bir darbeye karşı henüz garantilerimiz yok. İşin en önemli yanı ekip halinde çalışmaya alışmaktır. Senin katılmanla bu daha düzenli olacak. Öyle sanıyorum ki önümüzdeki savaşlardan sonra Toan'a Parti kadrolarında bir görev verilmek isteniyor, bunun için de senin varlığına güveniliyor.

— Ben de tam bu meseleyi kurcalamaya niyetleniyordum.

— Bu seferki işiniz oldukça güç, biliyorsun. Bana öyle geliyor ki Hanoy göklerinde bile savaşacaksınız...

— Sen terfi ettin ya, artık eskisi kadar sık göremem seni.

— O nedenmiş? Sanırsam ben hep işbaşında olacağım.

— İsterdim ki, Ban hiç değilse gelecek döneme kadar bizimle beraber olsun. Ama bir yandan yeni kimselerle yeni uçuş birlikleri kuracağımızı düşünmekle sevinç duymuyor da değilim.

— Gerçekten ne çabuk değişti her şey. Geçen yılı aklına getir, bir avuç adamdık şurada. Doğrusu, havacılığımızın bu kadar hızlı bir gelişme temposu tutturacağını rüyamda görsem inanmazdım.

Dışarda, eski bir bombanın üstüne vurularak verilen karartma **keng**'i ikinci defa çınlıyor. Sonlâmbayı üflüyor ve cibinliğinin altına kayıyor.

Luong uyanıyor. Dışarda kapkara bir gece.

Gök gürültüsü büyüyor, şimşekler odayı aydınlatıyor, yağmur darbeleri barakanın bambu bölmelerini dövüyor. So horlamakta, büyük bir rahatlık içinde... Luong, çocukluğundaki geceleri hatırlıyor, o zaman da böyle fırtınalarla bölünürdü uykusu. Her şimşek çakışta, bulutlar arasında öfkeli devlerin birbirine girip kavga ettiklerini sanardı. Büyük bir korku duyar, ama meraktan çevresine şöyle bir göz atmak tehlikesine girer, sonra da birden yorganın altına kayardı...

Ne oldu acaba? Tam dört gündür Kuang'dan bir haber alınmış değil. Bu henüz hiç bir şey demek değil elbet... Lam da geçen yıl böyle kaybolmuştu. Aradan yedi gün geçtikten sonra bulunduğu haberi gelmişti. Sınır yakınlarında paraşütle atlamış. Yedi gün yedi gece ormanlarda yürümüş. Yolunu dağ tepelerine göre çizmiş. Yaban otlarıyla karnını doyurmuş, kaynak sularından içmiş. Hayvanlardan korunmak için tırmandığı ağaçların üstlerinde geçirmiş gecelerini.

Yedinci gün, artık açlıktan iyice bitkin bir hale geldiği bir sırada, bilmediği bir bitkinin yapraklarını yemiş. Dudakları ve dili öyle bir şişmiş ki nerdeyse boğulacakmış. Neyse ki talih o gün onun yolunu insanların oturduğu bir vadiden geçirecek olmuş. Ormanın kenarında ve ağaçlar arasında gizlenerek yürürken bir ev görmüş, temel kazıkları üstüne oturtulmuş bir ev. Kimseciklere görünmemeye çalışarak bu kulübenin çevresinde dolanmaya başlamış; üç yol ağzına dikili bir tabelâdaki yazıyı okuyana kadar böyle dolanıp durmuş. Tabelâda ulusal kurtuluş savaşıyla ilgili bir parola varmış. Ondan sonra köye doğru yürümeye başlamış. Artık sınırlarımız içine girdiğinin bilincinde, ilk evin

merdivenlerini çıkmaya hazırlanırken yorgunluktan yığılıverıniş olduğu yere.

Bir kadın çıkmış bu evden. Lam ona ancak eliyle bir iki işaret verecek gücü bulmuş kendinde. Kadın sadece bakarak her şeyi anlamış. Lam'ın yanına içinde bal bulunan bambu bir kap getirmiş, yudum yudum bal vermiş ona. Daha sonra köyiüler ona bir gün daha gecikse ömrü boyunca dilsiz kalabileceğini söylemişler...

Kuang da Lam gibi zamanında durmayı bilemedi. Bir F 105 uçağını düşürdükten sonra, bu kez kaçmakta olan ikinci bir düşmanın peşine düştü. Kuang böyle önündeki uçağı kovalarken, birden, bir yeni düşmanın belirdiğini ve kendi üzerine saldırdığını gördü. Tersten yakalamıştı düşman onu.

Kuang bir çocuk babası. Karısı dördüncü bölgede[1] bir yerde öğretmenlik yapıyor. Bir kere kendisini görmeye gelmişti... Üste bir lâkap takılmıştı Kuang'a : **pul arayan delikanlı.** Çünkü Tanrının her günü karısına mektup yazardı. Ama pul almayı da hep unuturdu. Zarfı eline alır, oda oda dolaşarak arkadaşlardan pul rica ederdi...

Luong da öyleydi, Amerikan uçaklarını bütün bomba yükleriyle birden gördüğü zaman içindeki tek istek şu olmuştu: onların üstlerine atılmak ve ölesiye dövüşmek. Düşmanın attığı her bomba avcı pilotunda bütün yurttaşlarına göre iki kat acı uyandırıyor gibiydi.

Hatırlıyor; bir akşamdı, geç vakit, bir görevden sonra hava alanına giriyordu. Arabası, yolun üstünde bulunan ve kısa bir süre önce bombalanmış

---

1. 17 ve 19. enlem daireleri arasında.

olan bir köyün içinden geçiyordu. Gidişte burada, bir kır lokantasının önünde, birkaç dakika durmuştu. Muz yemiş, yeşil çay içmişti... Şimdi ise hiç bir şeyden eser kalmamış gibiydi. Her şey külden, kraterlerin arasındaki kireçli kıvrımlardan ibaret olmuştu.

Bir kadın yanıp yıkılmış evinin külleri arasında bazı kalıntılar aramakla meşguldü. Bazan belini doğrultuyor ve ona boş bakışlarla bakıyordu. Milis mensubu genç bir kız oradan geçerken durdu ve kadına bağırdı: «Dan teyze, bizimle gelsenize!»

Bu kız Luong'a şunları anlatır: «Zavallı kadıncağız aklını kaçırdı. Çocuklarını evde bırakıp çalışmaya gitmiş. Uçak bombardımanını görünce koşa koşa evine dönmüş ama her şeyi **işte bu haliyle,** bulmuş.» Genç kız kadının yanına gitti, elinden tutarak çekti onu : «Gelin teyzeciğim. Yeğeninizin evine gelin.»

Büyük bir gök gürültüsü patlıyor dışarda, sonra bu gürültü yavaş yavaş azalıyor. Yağmur yağıyor Hanoy'dan gelen arkadaşlar bentlerin bu yanında kalan bütün toprakların su altında kaldığını anlattılar bu akşam. Hele bazı semtlerin sokaklarında su bir buçuk metre yükselmiş. Hava şartları ne kadar da berbat bir seyir gösterdi bu yıl! Yazın ürünler hep kuraklık tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştı, şimdi de sonbahar pirincinin boy atıp gelişmesi su baskınlarının tehdidi altında. Yaşlılara bakarsanız, 1945'den bu yana hiç böyle su taşkını görülmemiş.

Şu son günlerde Luong alçaktan uçarak song Da'yı, song Lo'yu, song Thao'yu, song Duong'u, song Hong'u gördü. Buralarda ırmakların suları

kıyılara yayılmıştı. Her yer sular altında kalmıştı ufka kadar. Irmağın nerde bittiğini, tarlaların nerde başladığını anlamaya imkân kalmamıştı: ılık yağmur sularıyla her gün biraz daha büyüyen çamurlu, beyaz bir su tabakasından başka bir şey görülmüyordu.

Dao birkaç günlüğüne Hanoy'a gitti: bir çalışma konferansında hazır bulunmak üzere kocası Vinh Linh'den Hanoy'a çağrılmıştı. Bütün aile Tuyen'e konuk oldu. Dao, ağabeyine genç kızın her gün çalıştığı yerin kolcu birlikleriyle birlikte bentleri sağlamlaştırmaya gittiğini, bu çalışmaların bazan akşama kadar sürdüğünü yazdı. Bazan da sabaha kadar çalışılıyordu. Tehlike işaretleri verilince bütün Hanoy, su baskını tehlikesine karşı şehircek karşı koyuyordu. Bu tehlike işaretlerinin kimi zaman gece yarısı verildiği de oluyordu.

D.C.A. namluları her gün başkentin giriş noktalarından, ve her köşeden, göğe ateş yağdırıyordu. Bir sabah, bardaktan boşanırcasına yağmakta olan yağmura rağmen bir düşman gözcü uçağı şehrin üstünde dolanmaya başladıydı, top ve tüfek cezasını verdi ona; şehrin tam göbeğine bir cehennem gürültüsüyle düştü.

Dao, ağabeyine yazdığı mektuplarda çok sitemli; bir gün Hanoy'dan geçerse Tuyen'le arasındaki ilişkiyi kesin bir sonuca bağlamak için mutlaka bir şeyler yapması gereğini hatırlatıyor ona. Luong karanlıkta gülümsüyor. Tabiî bu bir hafta içinde Dao, Tuyen'e de boyuna ağabeyinin propagandasını yaptı...

Luong, gelecek engelleme uçuşunu birlikte yapacaklarını Toan'a yarın bildirecek. Uzun süre,

Ban'ın ayrılmasıyla ortaya çıkan sonuçlarla uğraştı durdu, sonra yeni ekibi kaynaştırmak için plânlar kurdu. Kendi tecrübesizliğinden çok kaygılanıyor Luong. Kalk borusuna kadar yağmurun yağışını dinledi.

Gökyüzü, gece yağmurları ve fırtınalarıyla yıkanmış, temizlenmiş oldu. Berrak havalar geri geldi. Tehlike işaretleri bütün gün boyunca, birbirine eklenerek, devam ediyordu. Düşmanın üssümüze bugünkü kadar yaklaştığı hiç görülmemişti. Sabahleyin saat sekiz sularındaydı, Luong'un arkadaşları pistin kenarında toplaşmış, 15 - 20 kilometre uzaktaki bombardımanları dinliyorlardı. Yükseklerde Amerikan avcı uçakları kolan vuruyordu. Bizim uçakları engelleme görevi verilmişti bunlara. Düşmanlar kapımızı vurarak bizi kışkırtmaya çalışıyor, dar sokakların elverişli noktalarını tutmuşlar, ellerinde saldırmalar, bizi pusuya düşürmek istiyorlar... Toan öfkeli, orayı burayı arşınlayıp duruyor, ağzında küfrün bini bir paraya. Amerikan filosu hücum anını kolluyor, bizim hava alanını etkisiz bırakmaktan başka bir amacı yok. Başka hedefleri vurabilmesi için önceleyin hava alanının ortadan kaldırılması gerektiğini biliyor.

Hanoy'un dış mahallelerindeki ve Orta Bölge'deki uçaksavar bataryaları ardarda gökyüzünü taradı birçok kereler. Düşmanın Güney'e doğru çekildiği görüldü birdenbire. Biraz sonra da başka bir hava birliğine mensup altı Mig havalanmış ve Güneye doğru süzülmeye başlamıştı. **Luong'un takımı** yerde kalmıştı, sabırsızlık içindeki çocuklar inişe geçen **aygıtların keskin ve dost** ıslıklarını gözlüyorlardı.

Hoa'nın birliği, 7. filotillaya bağlı bir «A 4» filotillasının yolunu kesti. Bu «akbaba»lar[1] aylardan beri kendilerini göklerin hâkimi sanıyorlardı. Birdenbire kıstırıldı bunlar. Bomba yükleriyle iyice ağırlaşmışlardı. İçlerinden biri daha kendine gelmeye ve hareket etmeye fırsat bulamadan düşürüldü. Öbürleri ise, daha iyi uçabilmek için bombalarını gelişigüzel ve rasgele attılar. Avcı uçaklarını bizimkileri oyalasınlar diye orada bırakıp kaçtılar.

«F 8»'ler, bizim Mig'lerle gövde gövdeye bir ölüm kalım savaşına girdiler. Öyle ki nerdeyse uçakların kanatları denizi yalıyordu bu dalaş içinde. Sonunda «Haçlılar»dan[1] biri perişan olmuş bir halde, duman tükürerek ve titreyerek uzaktaki genişliklere doğru kapağı atabildi. Komşu birliğin zaferi, Toan'ın içini büyük bir sevinçle doldurdu. Barakanın verandası altında bir gidip bir geliyor ve şu sözleri tekrarlıyordu durmadan: «Bu, uçuştan başka şey azizim; başka bir şey bu!»

— Çok güzel başardılar işi, diye onu onaylıyordu So.

Akşama doğru, herkesin karşılıklı görüşlerini bildirdiği günlük toplantı, birliğin bütün elemanlarına verilen bir emirle kesildi: herkes çok önemli bir uçuş için hazır olacak. Bu emri duyduktan sonra Ban'ı görmeliydiniz, gözlerini sevinçle kırpıştırıyor ve her önüne geleni durdurarak şöyle söylüyordu:

— Görüyor musunuz kaderimi çocuklar, bu

---

1. Skyhawk.
1. «Crusader»

uçuşu da sizinle birlikte yapacağım, ondan sonra da hoşça kal diyeceğim hepinize!»

Luong'un ve Hoa'nın takımı pistten en sonra kalktılar. Sekiz aygıtın sekizi de pistin üstünde kayıyor. Eş seçilmiş olan aygıtlar gökyüzüne fırlıyor. Luongun uçağı uçuş düzenine göre geride yer almış. Onun önünde Ban'ın, Toan'ın ve So'nun uçakları masmavi gökte parıltılar içinde yüzer gibi süzülüyorlar. Kardeş birliğe ait dört Mig'in gölgeleri ise toprakta gri profiller halinde seçiliyor. Sekiz uçak hep birlikte ve enfes bir düzen içinde, Hanoy'a doğru uçuyorlar. Gerçekten öyle bir düzen var ki uçuşlarında, gizli birtakım bağlarla birbirlerine bağlanmışlar dersiniz.

Dış mahallelerin üstündeler şimdi: topraktan onlara kadar yükselen sonsuz bir güven var sanki; yurttaşlar içten, büyük ve sınırsız bir güçle destekliyor uçaklarımızı.

— Yükseleceğiz!

Ban, bu talimatını çok sert bir savaş üslûbuyla vermişti. Dört beyaz Mig, kendi aralarındaki düzeni muhafaza ederek yükseliyorlar, Hanoy üstünde alçaktan uçan öbür dört arkadaşı kollayacak bir uçuş düzeni kuruyorlar. Beş bin metre, altı bin metre, yedi bin metre... Topraktan artık onları ancak birer noktacık olarak görebilirsiniz, seslerini ise iyice kulak kesilmeniz şartıyla ancak hafif bir vınıltı olarak işitebilirsiniz.

Luong'un grubu mavi bir dünyayı kontrolu altında tutarak, yükseklerde daireler çiziyor. Buradan artık tarlalar ve şehirler pek seçilmiyor. Yalnızca, güneşle oynayan bir sisle halelenmiş esmer

bir toprak var aşağılarda. Uzaktan denizi görüyor Luong; ikinci bir gök tonozu gibi çukurlaşmış, içerlek bir deniz bu. Daha ötelerde, 7. Filonun bulunduğu yerlere doğru ise kan bulutları yükseliyor ufka.

Luong'un çevresi hep gök, yalnız gök, bizim sonsuz göğümüz, net ve aydınlık. Bir korsan uçağın gölgesine raslanmıyor.

Kuştüyü gibi hafif beyaz bulutlar, alaca karanlıkta kıvırcık kıvırcık görünüyor. Filotilla, şiddetli yakıcı güneşin altında Batıya doğru ilerliyor. Bir yamaçları henüz menekşe gölgeler içinde kaybolan dağların üstünden uçuyor. Issız dağ tepelerinin ortasında, bir doruğun üstünde ince ve mavi bir duman seçiliyor: insanlar var burada...

Luong'un arkadaşları Hoa Binh dağ silsilesini arkalarında bırakarak kanatları üstünde dönüş yapıyorlar. Başkente doğru dimdik bir pike yapıyorlar. Öbür arkadaşlarına katılacaklar, üsse onlarla birlikte girecekler.

Yeryüzü kendini hafifçe sunuyor sanki. Aşağıda, alüvyonlu bir toprak şeridinin kenarında bir ırmak, leçis ağaçları, longan dizileri. Satranç tahtasının ortasında yuvarlak sırtlı tepeler, hârelenip hârelenip duran kırmızılar, pirinç tarlaları. İşte büyük delta köyleri, samandan ya da kiremitten çatılarıyla bambu çitleri arkasında, sıkış sıkış duruyorlar; ileride dört yol ağızlarına, beş yol ağızlarına ulaşan ve üstlerinde küp şeklinde binalar bulunan asfalt yolların çizgisi. Bu binalar tarlaların kenarlarına serpiştirilmiş. Daha ötede, aşağılarda, fabrika bacaları, yeşilliğe karışmış çatıların titreşimleri, Kırmızı Irmak'ın üstünde gölgeli bir çizgi gibi görünen Long Bien köprüsü.

Dört beyaz uçak usulca Başkent göğüne giriyor, kanatlarını eğiyor, ve Batı Gölü'nün üstünde uçmakta olan birinci gruptaki arkadaşlarına ulaşıyor. Ulusal Meclis'i, Ba Dinh meydanını, Başkanlık Sarayı'nı, doruğun en seçkin yerine kurulmuş bayraklı gözlemevini selâmlıyorlar: Hanoy'u yurdun her karış toprağına bağlayan binlerce binlerce damar orada birleşiyor, ordan çıkıyor.

Ve kanatlarının altında ufalıp duran eski sokaklar, kalabalık sokaklar, arı peteğinin gözleri gibi sıkış sıkış, birbirine girişik ve yüzyıllardan beri Alınmış Kılıç gölünün çevresinde dolanan sokaklar...

Gör bizi! Görsene bizi Hanoy!

VI

Birlikte devriye uçuşu yaptıkları günden beri Luong'la Toan birbirlerini daha iyi tanıdılar. Luong, arkadaşını iyi pilot olması yönünden takdir ettiği gibi girdiği her işte hesap dışı bir tutku taşımasıyla da beğeniyor.

Luong da kendi döneminin en gençlerinden biri, ama Toan ondan dört yaş daha küçük. Yanaklarını çil basmış, bakışları aydınlık ve gür kirpikleriyle gölgeli. Bu yüzden arkadaşları Toan'ın bebek yüzlü biri olduğunu söylerler. Takılırlar ona. Giyimine karşı pek dikkatli değildir. Bu yönden, sadece uçuştan önce bir parça titizlik gösterir, o kadar. Görevli olmadığı saatlerde bumburuşuk bir pantalonla ve eski lâstikleri hatırlatan sandallarla dolaşır.

İleride, zafer kazanıldıktan sonra, havacılık araştırmalarında uzmanlaşmak istiyor Toan, tamamıyla Vietnam'a ilişkin yeni uçak modelleri yaratmak en büyük tutkusu.

Görev sırasında Luong'la Toan çok iyi uyuşuyorlar. Birbirlerinin reflekslerini tanımaları için birkaç alıştırma uçuşu yetti. Toan, hareketlerini Luong'un hareketlerine öylesine tabiî ve yumuşak bir şekilde uyduruyor ki aralarında hiç bir şeyin eksiği ve fazlası kalmıyor.

Bu akşam, yemekten sonra, Ban, arkadaşlarıyla vedalaşacak, atandığı yeni görevine gidecek.

Ban, küçük valizinin üstüne oturmuş, şimdiye kadar Toan'la bölüşmüş olduğu küçük odaya bakıyor. Öylesine diri ve muzip olan yüzü, hareketsiz şimdi. Burayı terketmek istemiyormuş gibi bir hali var.

Birliğin ilk kuruluş günlerinden beri burada yaşadı Ban. Bu yüzden, her şey onu eteğinden tutup çekiyor gibi: üstüne battaniyeyi dürdüğü ağaç yatak, kitaplarını ve defterlerini üstünden kaldırdığı masa, asılı fotoğrafı kaldırınca duvarda meydana gelen beyaz leke.

Ban, parti'ye gireli on beş yıl oluyor. 5 Numaralı Yol'un yakınlarında bir yerde partizan olmuştu ilk defa. O günden beri belki de bin karargâh değiştirdi. Zaten askerin aynı yerde kalması çok ender bir şeydir. Torbasını nereye koyuyorsa, orasıdır askerin evi de ocağı da. Ama işte Ban buraya iyice bağlı hissediyor kendini; yorucu ve güçlüklerle dolu günler geçirmişti burada, el yordamıyla yapılan araştırmalara, yiğitçe başarılmış savaşlara katılmış, şimdi kimisi yaşayan, kimisi ise kaybolmuş filotilla arkadaşlarıyla ortak bir yaşantısı olmuştu.

Torbayı dışarı çıkarmış olan Toan valizi de almak için odaya dönüyor.

— Biraz dur, diyor ona Ban. Otur sen de biraz. Biliyor musun, giderken senin akordeon parçalarını bir daha dinleyemeyeceğim diye bir burukluk duyuyorum içimde.

— Çok kötü çalıyorum şu akordeonu.

— Hayır, şaka etmiyorum ben. Çocuğum bi-

raz daha büyüdüğü zaman, biraz müzik öğrenmesi için elinden geleni yapmasını söyleyeceğim karıma. Meselâ beni alalım, ne biliyorum ben pilotluktan başka? Ördek beslemeyi...

— Ben de üzgünüm: o kadar savaşa girip çıktık, bunların hiç birinde senin yanında dövüşmedim.

— Orası belli olmaz. Bakarsın bir gün göğün ortasında yine buluşuvermişiz. Ama benim asıl istediğim ne biliyor musun? Bir dahaki karşılaşmamızda seni Parti'deki yoldaşlardan biri olarak görmek.

— İşte kamyon!

Ban ile So kucaklaşıyorlar.

— Hadi Ban, sağlıcakla git. Arada sırada arkadaşlara bir iki satır yazarsın, ha?

So'nun yüzü kıpkırmızı oluyor. Ban hiç bir şey söylemiyor. Luong valizi taşımak için hızla içeri giriyor. Sonra üçü birden dışarı çıkıyorlar. Ban yeniden gülümsüyor ve genç arkadaşlarına komut veriyor: «İlk savaş görevinizden beri edindiğiniz izlenimleri ve görüşlerinizi bize bildirin. Haberlerinizi sabırsızlıkla bekleyeceğim.»

Dördüncü filodan kim varsa hepsi eşiğin önüne toplanmış. Ban'ı ve giden öbür arkadaşları uğurluyorlar. Kimisi yolcunun valizlerini kamyona yerleştiriyor, kimisi fikirler ileri sürüyor, öğütler veriyor. Ayrılmaya dayanamazlarmış gibi bir halleri var hepsinin de. Öyle ki Kien sesini yükseltmek zorunda kalıyor: «Hadi artık, arkadaşlarınızın gitmesine engel olmayın. Kumandan alanda kendilerini bekliyor.»

Kay, Luong, Toan ve So barakaya giriyorlar. Siyasî komiser, gülerek şöyle diyor onlara: «Bu akşam filotillâ şefiyle vedalaştık. Yarın da yeni bir arkadaşa hoş geldin diyeceğiz.»

— Kim bu acaba? Adını biliyor musun?

— Adının Doan olduğunu biliyorum. Kao Bang'lı bir arkadaş, öğrenimini yeni bitirmiş.

— Sanırsam tanıyorum onu ben, dedi Toan. Eğer benim düşündüğüm arkadaşsa, Doan'la biz aynı dönemdeniz. Yalnız, o başka bir okulda okudu.

— Bu durumda, So'nun filotillası birliğimizin en genç organı haline geliyor. Sizlerin, siz küçük kardeşlerimizin neler yapabileceğini ispat etmek lâzım.

— Bütün çabamızla çalışacağız, diye karşılık veriyor So.

Ama Kay ciddî bir tavırla sözüne devam ediyor.

— Amerikalılar, Güneyde çok büyük birtakım darbeler hazırlıyorlar. Her ne pahasına olursa olsun, kesin sonucu almak için görevlendirdikleri bütün aygıtları Kuzey'e yollayacaklar. Yalnız şu son yirmi dört saat içinde yüz elli bombardıman oldu. Bugüne kadarki günlük bombardıman ortalaması yüz civarındaydı. Düşman, Hanoy çevresine kadar tırmanmış bulunuyor... Eksik kalacak olan şey dövüşme fırsatı değil.

— Arkadaş, diye karşılık verdi Toan, kurnaz bir tavırla. Bilmelisin ki ben burda gibi görünsem de aslında kafam Hanoy'dadır.

Kampın üstünden geçen bir helikopterin sesi duyuluyor.

— Onlar!

Dışarıya koşuyorlar. Böğürlerine işlenmiş kı-

zıl yıldız kokartlarıyla helikopter dev bir böcek gibi pervaneleriyle havayı karıştırarak karargâhın üstünden, alçaktan, uçuyor. Bütün arkadaşlar kendilerinden ayrılan Ban'a ve giden öbür pilotlara el sallıyarak selâm veriyorlar.

Luong kendi torbasını Toan'ın odasına taşıdı. Doan kampa gelip aralarına katıldı. Genç bir Tay'dı[1] Doan; açık bir teni, geniş bir çenesi vardı; iri vücutlu ve sağlam yapılıydı, eski efsanelerdeki savaşçıları hatırlatıyordu. So'nun yanına yerleşti. Kampa katıldıktan bir saat kadar sonra kendi isteği üzerine ilk çift uçuşunu yaptı, filotilla şefiyle birlikte.

Yeni arkadaş geveze biri değil. Ama iyi bir pilot olmak için hiç bir ayrıntıyı ihmal etmiyor. Dikkatle çalışıyor, canla başla; biraz fazla sessiz galiba. Eline aldığı her işi temeline kadar sağlamlaştırmak, tamamlamak istiyor.

Çok dikkatli bir uçuş tarzı var. Yerden verilen talimatı elifi elifine yerine getiriyor. Dinlenme saatlerinde de görüşlerini daha keskinleştirmeye, bilgisini daha mükemmelleştirmeye çalışıyor. Hava alanında olsun, yolda olsun, kamp yerinde olsun, önünde arkasında ne olup bittiğini iyice gözlemlemeye alışmak istiyor. «İnsanın arkasında da gözleri olmalı» diyor gülerek. Voleybol oyunlarında müthiş bir kütör. Böylesine usta bir aceminin gelişi, birlik takımını iyice değiştirdi.

Luong ve Toan ilk yolcu uçuşlarını koyu ve

1. Tay: Vietnam'da, yüksek yaylâlık yerlerde yaşayan ulusal bir azınlık.

alçak bulutların iyice bol olduğu bir sabah yapıyorlar. Kuzey-Batı yönüne doğru uçuyorlar. Yerdekilerin çağrılarına çın çın öten bir «evet»le cevap veriyor Toan. Luong, genç arkadaşının heyecanını seziyor.

Üsten, beş altı kilometre ötelerinde düşman uçaklarının bulunduğu haber verildiği zaman, onlar gitgide koyulaşan kümülüs kitleleri arasında körce uçmaktalardı. Öbürleri de onlar gibiydi, yerden itibaren bir duvar gibi yükselen bulut kitleleri içinde kaybolmuşlardı. Bu pamuğun içinde onları aramak boşunaydı. Luong arkadaşına yükselmeyi teklif etti. Gözlerini bulutlar arasındaki çatlaklara, mazgallara dikmiş, bir yandan da çevresini kolluyordu. Birden Toan'ın sesi çınlıyor kulaklarında:

— 42, dikkat! Akbabalar senin tam altındalar!

Luong, sırtı üstünde bir dönüş yapıyor ve birdenbire bir F 105'le burun buruna geliyor. O da şaşırmış bu anî karşılaşmadan, hızlı bir dönüş yapmak istiyor; ama Luong'un Mig'i bırakır mı? Yapışıyor düşmanına sanki. Luong arkadaşını himayesine alırken, altındaki uçağın külrengi uzun gövdesini, bomba yüküyle nasıl ağırlaşmış olduğunu, yedek haznesini çok net olarak görüyor.

— 31, diye talimat veriyor Luong, tam gazla hücum! Ateş!

Ancak Toan ateş etmiyor. Büyük bir hızla yukarı yükseliyor. Çok emin bir darbe hazırlayarak düşmanı bir kerede haklamayı düşünüyor Toan. F 105, ikinci bir kez şaşkınlığa uğruyor böylece, ne yapacağını kestiremiyor, kanadı üstünde bir dönüş yapıyor, bir dizi siyah bomba fırlatıyor. Yardımcı haznesi alçak bulutların arasında döne döne uçuyor.

Hafifleyince, bir sıçrama yapıyor, ve sudan dışarı fırlayan bir balık gibi kayboluyor birden, sıvışıyor.

— 31, dikkat! Kendini sakın...

Luong daha sözünü yeni bitirmişti ki sağ yanında ikinci bir F 105 belirdi. Toan, peşine düştüğü bu uçağın açık bulduğu karnına ateş üstüne ateşler yağdırıyor. Çok kısa süren bir arbede. Düşman uçağı kaçmış bile.

— 31, Sakin ol. Atışını ayarla.

Arkadaşıyla radyo temasını hiç kesmeyen Luong, gerileri kollamakta: şu bulut kitlelerinin içinde başka düşman uçakları uçuyor olabilir. Toan, avucunun içinden kaçırdığı F 105'inin peşini bir türlü bırakmak istemiyor. İki uçak, arkalarında kızıl birer şerit bırakarak birlikte bulutların içine dalıyorlar.

— 31, Yükseliniz! Tamam! Yükseliniz!

Radyoda cevap yok.

— 31, Yükseliniz! Beni takip ediniz!

— Burası 31, peki.

— Tarlakuşu!

Üs, çağırıyor onları. Ancak, tam bu sırada Güney tarafında iki nokta beliriyor. Luong karşı koyuyor onlara. Yeşil asitli bir füze onu sıyırarak geçiyor ve beş altı metre kadar üstünde patlıyor. Temastan kaçınan düşmana tam bir pike yapıyor Luong.

Yere iniyor Luong, aygıtından çıkıyor, Toan'ın dönmesini bekleyerek yüz metre kadar yürüyor alanda. İkisi de bu savaş sırasında kendi görevlerini aşmışlar, aralarında hiç bir uyarlık kuramamıştardı. Toan, fazla pervasız oluşu yüzünden çeviklik ve refleks gösterememişti; kumanda edici durumda olan Luong da pek parlak değildi. Üstüne üst-

lük, bir de kaybolmuşlardı gökte. Zaten bir yanlış başka bir yanlışı doğurur hep...

Üç dakika sonra alçak tavandan duyulan keskin ıslık Toan'ın dönüşünü haber veriyor. Mig usulca inişini yapıyor. Toan merdivenden iniyor, elinde tuttuğu oksijen maskesiyle şekiller çizerek Luong'a doğru yürüyor, kararsız, belirsiz bir ifade var bakışlarında... Gülümsüyor Luong. Öbür arkadaşlar savaştan henüz dönmüş değiller, uçuşlarına devam ediyorlar havada.

— Niçin bu kadar geç kaldın? Nereye kadar takip ettin Amerikalıyı?

— Ne yazık ki kaçırdım onu elimden...

Genç adam duruyor ve Luong'a bakıyor; hafif bir gülümseme beliriyor dudaklarında.

— Çok hata yaptım bugün.

Akşam, toplantı sırasında, Luong ve Toan, bugünkü savaştaki başarısızlıklarının eleştirisini yaptılar. Tartışmalardan ve arkadaşların öğütlerinden sonra siyasî komiser meseleyi şöyle bağladı: «Yoldaş Toan, düşman uçağını düşürmek isteğine kendini fazla kaptırmış. Bu yoldaşın tekniği iyi. Ancak uçuş sırasındaki arkadaşlık ve disiplin duygusu henüz sevindirici bir kıvama ulaşmış değil. Bugün bir düşman uçağı düşürmeyi başarsaydı da disiplin cezasından kurtulamazdı. Uçuş düzenindeyken kol şefini terketmek çok ağır bir hatadır. Kumandanlık bunu şiddetle eleştirecektir. Umarız ki arkadaşımız bu konu üstünde düşünecek ve bu gibi hareketlerden kendini kurtarma davranışını gösterecektir.»

Sonra ertesi gün yapılacak işlere geçiliyor. Meteorolog, hava şartlarının yarınki durumunu açıklıyor: hava açık olacak, sabahleyin 7/10 bulutlu;

yükseklik 2200-2500 metre. Sonra herkes haritasını önüne açıyor. Kâğıt hışırtıları. Özellikle incelemeleri gereken ve kırmızıyla işaretlenmiş A hedefine bakıyorlar. Kien, önümüzdeki saatlerde düşmanın farklı hücumları olabileceğini ve her ihtimale karşı nasıl hareket edeceğimiz konusunda kumandanlığın emirlerini açıklıyor.

Toan, yatağında sağa sola dönmeğe başladığı zaman, karartma işareti verileli çok olmuştu. Yanındaki yatakta yatan Luong cibinliğini kaldırdı, başını çıkardı ve alçak sesle:

— Uyu, arkadaşım, dedi ona. Yoksa doktor yarın uçmayı yasaklar sana. Bu da karışıklıklara sebep olur.

— Kendime çok kızıyorum, diye mırıldandı Toan. Bu sabah, nasıl oldu da böyle her şeyi unutabildim... İlk seferinde yaptığım tembellik beni kendimden geçirdi galiba.

— Bırak bunu artık. Nasıl olsa daha birçok fırsat olacak önünde. Hiç unutmaman için başına böyle bir işin gelmesi lâzımdı belki de.

— Ben mağrur, kendini beğenmiş biri değilim Luong. Bağışla beni...

Biraz sonra, Toan alçak sesle yeniden konuşmaya başlıyor:

— Ailemden üzücü haberler aldım.

— Bir şey mi olmuş?

— Babam çok hasta. Uzun bir süre yataktan çıkmaması gerekiyor. İşin başına analığımın geçmesi söz konusu şimdi. Oysa o, bir yandan babama bakarken bir yandan da çocuklarla uğraşıyor. Sonra, kızkardeşimle de pek anlaşamadıklarını sanıyorum. On beş yaşında, kızkardeşim; zor çağını yaşıyor.

Çevresi, eski, köhnemiş önyargılarla hareket eden kimselerle dolu; her şeyi abartan, şiddetlendiren kimselerle. Bir yetim zihniyeti içinde yetişiyor kızcağız. Müthiş bir şekilde kıskanç.

— Zaman buldukça yaz ona bir şeyler.

— Evet, düşünüyorum. O, analığımdan da, hatta her şeyi parça parça görmeye alışık olan babamdan da fazla dinler beni.

— Onunla konuşmak sana düşüyor öyleyse... Hadi şimdi uyuyalım.

Verandanın altına gelen doktorun hafif ayak sesini işitiyorlar.

Amerikan Hava Kuvvetleri, Hanoy'un doğusunda bulunan X.. şehrine üstüste hücumlar yapıyor.

Yeni bir savaş fırsatı kendini fazla bekletmedi. Luong'un ekibi başka bir hava birliğini desteklemek için hemen havalanmak emrini aldı.

Sürü sürü bulutlarla dolu gök hâlâ. Düşmanın yirmi kilometre, daha sonra da on kilometre uzakta olduğu bildiriliyor üs'ten. Güneşte gizleniyor düşman. Luong, yansıyan ışınların pırıltısında onun küçük bir sinek gibi kümülüs bulutlarının üstünde uçmakta olduğunu seçiyor birden. Aynı anda, solda uçan Toan da düşman aygıtını keşfediyor.

Toan, çok elverişli bir durumda. Luong kumanda veriyor:

— 31, hazneyi boşalt. Hücuma geç. Destekliyorum seni.

Toan'ın yönettiği Mig, ileri atılıyor; sırtı üstünde bir dönüş yapıyor ve pikeye geçiyor. Luong da, bulutları kollamayı hiç ihmal etmeden, onun ardından gidiyor. 1000 metre kadar aşağıda dümdüz bir

çizgide uçan iki siyah nokta görünüyor. Toan hemen haber veriyor:

— F 4'ler! F 4'ler! İki F 4 var önümüzde!

Kaçan Fantom'a ateş açıyor, ve arkasına düşüyor Toan. Luong, bunun Mig'in kendisini göstermesi için yapılan bir manevra olduğunu anlıyor. Gerçekten de ikinci bir «Kon-ma» ortaya çıkarak birincisinin imdadına koşuyor.

— 31, büyük tehlike var!

Toan, düşmanın yanından ayrılarak sert bir dönüş yapıyor. Luong, arkadaşına yaklaşıyor, tam o sırada da iki yanında F 105'ler belirdiğini görüyor.

Sırtlarındaki eğik çizgilerle, budanmış dallar gibi kısa kanatlarıyla birçok gruplar halinde, birçok yüksekliklerde uçuyorlar, ve aşağıda, ovadaki şehre hücum etmek için birbirlerinden ayrılıp yayılmaya başlıyorlar.

Karşıda, Toan'ın Mig'i çevik manevralardan sonra ardarda dizili olarak uçan iki filotillaya dosdoğru hücuma geçiyor... Uzaktan, şehir yönünden D.C.A. bataryalarının düşman uçaklarını kuşatan mermileri görülüyor. Reaktörlerin serpintileri, bataryaların patlamaları, bombaların çıkardığı ilk yangınlarla yeryüzünden yükselen duman, hep birbirine karışıyor, ufku kaplayan koyu bir sis meydana getiriyor.

F 105'ler geliyor. Göğün her noktasından 105'ler fırlıyor. Luong, beş filotilla sayıyor. Tabiî bu hepsi değil. Yanmış gibi hissediyor Luong kendini. En yakın dört uçağı seçerek, soldaki son uçağın üstüne ateş açarak, bunların içine dalıyor. Beriki, birden kurtuluyor ve bomba yükünü gelişi güzel bı-

rakıyor havaya. Daha ileride bulunan Luong ise yeni gelenlerin üstüne atılıyor ansızın.

— Tarla kuşu! Tarla kuşu, diye mesaj veriyor yeryüzü. Her ne pahasına olursa olsun pastayı kesiniz![1]

— Düşman çok sayıda. Baraj yapmaya mecburuz. Pastayı kesmek imkânsız.

Düşman uçakları arasında kalan Luong, iki üç dakikada bir dalışlar yapıyor, ok gibi yükseliyor, akıl almaz akrobasi gösterileri yapıyor. Luong, bu hareketleri kaç defa yaptığını hatırlamıyacak ilerde. Karga sürüsüne hücum eden bir atmaca gibi, Luong'un Mig'i avcı-bombardıman uçaklarının içine dalıyor, onları şaşırtıyor; kimisini, hafifleyip kaçabilmek için bombalarını gelişigüzel havada bırakmaya mecbur ediyor; kimisini alçaktan uçmak zorunda bırakarak, D.C.A. toplarının menzili içine düşürüyor; kimisinin kendi üstüne ateş açmasını, kimisinin de kendisini ters taraftan yakalamaya çabalamasını sağlıyor.

Beşinci hücumunu da yaptıktan sonra Luong soğukkanlılığını kaybetmemeyi telkin ediyor kendine. Cephane stokunu idareli kullanması, ancak çok emin durumlarda ateş etmesi gerek.

— Siyah bir duman! Siyah bir duman püskürüyor!

Toan'ın sesi bu. Toan neşe çığlıkları atıyor aşağıda. Luong, ok gibi yükseliyor, ve bir F 105'in arkasından külrengi bir şerit çıkara çıkara uzaklarda yere doğru gittiğini farkediyor. Toan'ın Mig'i de üstüne çullanmış, son hesabını görüyor.

---

1. Pastayı kesmek: Uçağı düşürmek.

— 31, düşman tam arkanda.

Üç Amerikan avcı uçağı birdenbire beliriyor Toan'ın Mig'inin arkasında.

— Dikkat, Tarlakuşu. Birbirinizi destekleyin.

İki Mig birbirine yaklaşıyor. Onların çevresinde mucizeli bir şekilde şimdi her şey açık, her şey berrak. Ama şehrin bulunduğu tarafta öyle değil, topçu ateşi alevler saçıyor, yer-gök savaşı bütün şiddetiyle devam ediyor. Düşmanın pirinç tarlaları üstüne gelişigüzel bıraktığı bombalardan çıkan duman, koyu ve parlak kasırgalar halinde, döne döne yükseliyor havada.

Luong, dost uçakların gölgelerini seçiyor toprakta.

Yeni bir F 105 grubu onu geçerek şehir yönüne süzülüyor.

— 31 bildiriyor: F 105 hedefe girdi.

— Hücuma hazır ol. 31, destek durumunu al.

Luong, sırtı üstünde dönüş yapıyor ve ikinci sırada uçmakta olan düşman uçağına saldırıyor. Nişan alıyor, yakın mesafeden ateş ediyor; cephanesini sonuna kadar kullanınca, ok gibi yukarı fırlıyor.

Toan'ın sesi: «Düşman iki kere döndü, sonra da alevler içinde düştü.»

İki Mig destek birliği kurmak için birbirine yaklaşıyor. Aynı düzen içinde üslerine dönüyorlar.

Bu savaş, düşman cephesinde büyük yankılar uyandırdı. Birleşik Devletler'in haber ajanslarının yorumlarında önemle anıldı. Ertesi gün de Anh Viy, Luong'a ve ekip arkadaşına şöyle dedi gülerek: «Genç dostlarım, nasıl becerdiniz dün birlikte üsse dönmeyi?» Sonra ikisinin de omuzlarına vurdu:

«Yarın Hanoy'a gideceksiniz. Gençlik Federasyonu başkentin birçok kuruluş ve örgütlerinin temsilcileri önünde bir rapor vermeye çağırıyor bizi».

— Ama biz hatip kişiler değiliz. Beceremeyiz topluluk önünde böyle bir konuşmayı...

— Birliğin savaşlarını anlatsanız yeter. Geçmişteki olayları, hiç bir şey eklemeden ve askerî sırlara hiç dokunmadan anlatırsınız. Toplantı bitince, hastahanedeki yaralı arkadaşlarınızı ziyaret edeceksiniz. Yarın değil öbür gün, saat 5.30'da, Long Bien köprüsünün altında bulunun. Askerî bir araba sizi ordan alacak. Toan, senin ailen hâlâ Hanoy'da mı oturuyor, yoksa boşaltma sırasında ayrılanlar arasında mı?

— Komiser yoldaş, büyük annem ve ufak kardeşlerim gittiler. Ama şehirde çalışan analığımla okulu banliyöde bulunan büyük kızkardeşim Hanoy'da şimdi.

— Babanın hasta olduğunu biliyorum. Kendisinden haberler beklediğimizi söyle ona. Ailenizin işlerini yakından incelemek ve onlara daha iyi bir düzen vermek konusunda önüne gelmiş bu fırsattan yararlanmalısın.

İkiniz de uygunsuz saatlerde yatmamaya dikkat etmelisiniz.

VII

Bu gençler topluluğu biraz şaşırtıyor onları. Gürültüler, patırtılar, şamata. Üstlerine dikilmiş yüzlerce parlak bakış, dikkatle aralanmış dudaklar, her şey, Luong'un sıkıntısını daha da arttırmıştır. Oldukça karışık bir konuşma yapıyor ve sözü Toan'a bırakıyor. Yine de coşkunlukla alkışlıyorlar onu. Çünkü hatip değil, birlik pilotumuzdur alkışlanan.

Toan, birliğin giriştiği savaşları anlatmaya başladığı zaman, yavaş yavaş tam bir sessizlik kuruluyor salonda... Sonra bir alkış tufanı kopuyor, duvarlar, çerçeveler sarsılıyor. Toplantıya ara verilince, sorular sormak için Toan'ın etrafını kızlar, oğlanlar alıyor. Çay verilen dış salonda Luong da meraklı bakışların hedefi olmaktan kurtulamıyor. Gözleri, maviler giyinmiş bir kıza takılıyor. Arkadaşlarıyla gevezelik etmekte bu kız, arada sırada da gülümseyerek Luong'a dikiyor gözlerini. Garip şey. Bir yerden tanıyor Luong bu kızı, ama nerden?

Gençler yavaş yavaş yerlerini alırlarken, mavili kız onun yanına yaklaşıyor. Yanakları al al.

— Merhaba! diyor ona, sürprizse bu da bir sürpriz; şu son günlerde Dao'dan haber aldınız mı?

Luong, birden Dao'nun kendine gösterdiği bir fotoğrafı hatırlıyor: Tuyen, bu kız. Tuyen!

— Baştan beri hep yanınıza gelip sizinle konu-

şayım diyorum, ama bir türlü yapamıyorum. Çevrenizi bir sürü adam almış. Dao, sizin için bir paket bırakmıştı bize. Acaba biraz sonra serbest olabilecek misiniz?

— Söz verdim, öğle yemeğini Toan'larda yiyeceğim.[1] Daha sonra da hastahaneye gitmem gerekiyor... Saat dörtte, beşte serbest kalmam mümkündür.

— Pek güzel. Akşam yemeğine bizdesiniz öyleyse.

— Dao'nun bıraktığı paket ne acaba?

— Kendi eliyle dokuduğu bir kazak ve bir iki ufak tefek. Yarın size yollayacaktım onları.

— Ortalıkta bir cehennem sıcağı var, Dao da tutmuş insana yün giyecekler yolluyor!

Çalan zil, toplantının yeniden başladığını bildiriyor. Luong ve Tuyen salona giriyorlar. Luong ön sıralardan birine oturuyor. Kalabalık arasında kızı görebilmek için birçok kereler başını geriye çevirip çevirip bakıyor. Ne kadar da kalabalık. Çıkışta da arıyor Tuyen'i, ama bir türlü bulamıyor.

Öğleye doğru iki tehlike işareti. Hanoy, artık iyice alışmış bunlara.

Sirenlerin birinci ötüşünde sokaklarda yürüyen tek kişi kalmıyor. Herkes ya ağaçların yanında ayakta durmuş, ya da kendine bir yer bularak köşesine çömelmiş, ya da kaldırımlar boyunca sokaklarda büzülecek bir yer bulmuştu. İkinci işarette Luong hastahanenin yolunu tutuyor. Etrafta başlarını havaya dikmiş kendi uçaklarını seyreden

---

1. Halkın günün en tehlikeli saatlerinde bir arada toplanmasını önlemek için toplantılar sabah saat sekizden önce yapılıyor.

adamlar var. Bir çocuk mırıldanıyor: «Ne kadar güzel!» Luong da onlar gibi yapıyor, başıyla izliyor havadaki iki beyaz uçağı, başını sallıyor: «Ne güzel!»

Geç vakit Tuyen'in evine gidiyor. Oldukça uzak bir yerde oturuyor Tuyen: Dökmeciler sokağının ucunda, hemen hemen dış mahalle diyebileceğimiz bir yerde. Burda bir iki katlı binaların arasında bademağaçlarının koyu yeşil şemsiyeleri altında o siyah siyah parlıyan **lim**[1] ağacından sütunlarıyla geleneksel Vietnam evlerine raslamak mümkün. Su birikintilerinin çevresinde kurulmuş eski köycüklerdir bunlar; üç dört katlı, pembe badanalı, dört köşe yeni yapıların yanında büzülmüş gibidirler...

Tuyen dolambaçlı bir sokakta oturuyor. Tuğladan bir sundurma, daracık bir avlu, bir atelye kurmak için saç bir çatı çatılmış. Dipte, içinde bir sürü kiracı oturan eski bir ev. Luong bisikletini tahta merdivenlere dayıyor, yukarı çıkıyor, uzun koridorları boydan boya yürüyor; kapalı duran bir dizi kapının önünde duruyor; bunlardan herhangi birine vuruyor tesadüfen. Hırçın bir kadın sesi: «Kim o?»

— Bayan Tuyen'in odasını arıyordum.

— Dip taraftadır.

Tuyen'in komşuları pek yardımsever cinsten kimseler değil galiba. Luong, son kapının önünde durup vuruyor. Hafif adımlar.

— Giriniz ağabey

Tuyen, genç adamın çantasını küçük bir aynanın yanında duran askıya asıyor.

---

1. Demir ağacı.

— Şimdi geliyorum. Tam saatinde gelmiyeceğinizden, gitmiş olabileceğinizden çok korkmuştum.

— Ben de çok geç kaldım diye korkuyordum.

Luong ancak o zaman Tuyenin ayaklarının çıplak, gömleğinin kollarının kıvrılmış olduğunu farkediyor. Ev işi yapıyor kızcağız.

— İşte dinlenme günü denen günde böyle olmak zorunda insan, diye özür diliyor. Sabah akşam toplantı. Sonra boyuna tehlike işaretleri, alârmlar... Kaynayıp gidiyor koskoca gün. Oturmaz mısınız? Pirinç biraz sonra pişmiş olur.

— Size yardım edeyim. Kendimi hep ahçı-yamağı olarak savunurum ben!

— Aaa! Olur mu hiç? İsterseniz biraz sonra lizeronları yıkarsınız.

Tuyen'in odası daracık ve alçak tavanlı bir yer. Ama kendine ait bir terası, bir de lavabosu var. Azımsanmayacak bir lüks bu. Mutfak dışarda, bambudan yapılmış bir çitin altında. Luong bir sandalya çekiyor altına, oturuyor, sebzeyi temizleyecek. Tuyen bir tatlısu balığının pullarını kazıyor.

— Hanoy'u pek değişmiş bulmadım, diyor Luong. Savaşa rağmen sokaklar yine eskisi gibi canlı, hareketli.

— Evet, kaç kere boşaltma görmesine rağmen hâlâ eksik değildir gürültü. Son sıralarda çocuklar da şehirden uzaklaştırıldı. Buraya bir süre önce gelseydiniz her köşede oynayan bir sürü çocuk görürdünüz. Aralıklarda, sokaklarda, avluda, hatta merdiven altlarında...

Doğru söylüyor Tuyen. Sabahtan beri Luong şehirde bir şeyin eksik olduğunu hissediyordu. Buymuş demek. Hanoy'da hemen hemen hiç çocuk yok.

Çocuk aramayın artık sokaklarda, parklarda; okula giden, koltuklarının altında kitaplar, defterler taşıyan çocuklar yok artık; tramvaylara asılı asılıveren çocuklar da, Küçük Göl'ün ağaçları altında keskin çığlıklarla koşup duran çocuklar da yok artık...

Hanoy tarzında savaşa hazır olmak da oldukça tuhaf bir şey. Öğle üstü Toan'ın evinden koyu ağaçlarla bezeli meydanın üstünde kaybolan iki konik şapkaya bakmıştı Luong. Çömelmiş iki kadın otları söküyor ve çiçekleri suluyordu. Tam köşede bir kısım semt sakini kaldırımı kazmakla meşguldü, yüzyıllık demirhindi ağaçlarının sırasında beton barınaklar yapacaklardı oraya.

Tuyen, yemeği camlı kapının yanındaki küçük bir masanın üstünde hazırladı. Ocağın ateşinden yanakları al al olmuştu, gözleri şimdi daha siyah görünüyordu. Muslukta yıkanmak için terasa çıktı, saçlarını taradı, Luong'un karşısına gelip oturduğu zaman bir lotüs kadar taze ve temizdi.

Dışarda akşamın tozu ve ılıklığı. Hanoy, canlı ve gürültüler içinde. İçlerinde lizeronlar bitmiş su birikintileri, bataklık mercimekleriyle morarmış havuzlar, belirsiz alanlar, hepsi akşamla bir koyuluk edinmiş. Dış mahallelerin karanlık kumsalları üstünde yükselen yeni bina blokları aydınlık pencerelerinin ışıklı karesinin önünde sıralanıyorlar.

— Bu odayı tuttuğum zaman, diye anlatıyor Tuyen, arka tarafta henüz bataklık arsalardan ve aralıklardan başka hiç bir şey yoktu. Yazın, çok pis ve insanın başını ağrıtan bir koku yükseliyordu. Sanırım, yağmur mevsimlerinde bu daha da kötü

oluyordu... Ama ne oldu? İki yıl içinde her taraf önce birer şantiye haline geldi, sonra da evler konduruldu, bahçeler yapıldı. Eski ot damlı kulübeler tertemiz şimdi. Savaş olmasa, onlar da iki üç yıl içinde daha sağlam bir şekilde yeniden yapılacaklar.

— Dao burda çok kaldı mı?

— Evet, anneniz öldükten hemen sonra gelmişti, evlendikten bir yıl sonra yine geldi. O zamandan Kyö-Son meteoroloji istasyonu için gidene kadar hep burda kaldı.

Tuyen gözlerini Luong'a dikiyor ve gülümsüyor:

— Kızkardeşinizin size karşı çok büyük bir sevgisi var.

Luong da ona bakıyor ve gülüyor:

— İkiniz bu odaya nasıl sığıyordunuz. Dar gelmiyor muydu size?

— İki yatağımızı ancak alıyordu bu oda. Konuklarımız gelmişse, herkes yatakların üstünde oturuyordu.

— Dao ile kocasının durumu da hiç hoş değil. Bütün bir yılı birbirinden ayrı geçiriyorlar. Üstelik Nhon, Güneyli. Bütün ailesi Güneyde. Ben ki onun kayın biraderi oluyorum kendisine bir kere bile raslamış değilim. Aynı sokaktan geçerken birbirimizi tanımadan dövüşmemiz mümkün.

— Burdaki toplantısı biter bitmez, rahat bir soluk almaya bile fırsat bulamadan yine Vinh Linh'e döndü. Dao'yla kumru gibidirler, ikisi de... Dao'nun içi titrer onun için. Çalıştığı yer durmadan bombalandı, hem de B 52'ler tarafından.

Susuyor Tuyen, yüzü birdenbire ciddileşiyor.

— Ama, diye devam ediyor sözüne, nerde olur-

larsa olsunlar, nasıl olurlarsa olsunlar, yine de birbirlerinin yanında sayılırlar. Ne kadar yakın olunabilirse o kadar yakınlar birbirlerine.

Kızarıyor yüzü. Terasa çıkıyor. Bir süre önce ocağa koymuş olduğu tencerenin altındaki ateşi canlandırırken Luong sırtına bakıyor onun.

Daha sonra çay içmek için terasa çıkıyorlar, belirsiz, karanlık sokağı seyrediyorlar. Gecedir artık. Issız yerlerde adamlar yere çömelmişler, kimileri sigara içiyor kimileri yelpazeleniyor. Komşu evlerin transistörlü radyolarından şarkılar, şiirler yayılıyor ortalığa.

Tuyen artık dinlemekten ve sorular sormaktan başka bir şey yapmıyor, arada lâmbanın etrafında dolanan bir sineği kovuyor eliyle. İstiyor ki Luong yüksek öğrenimini yaptığı yabancı ülkeleri, oralardaki manzaraları, insanların yaşayış tarzlarını anlatsın. Sonra bizim yurdumuzu kıyaslasın onlarla, birtakım sonuçlar çıkarsın. Gökte uçan bir havacının yeryüzüne baktığı zaman duyduğu izlenimleri söylesin... Dinliyor, gözleri bazan uzaklara dikiliyor, sonra birden Luong'un yüzüne çeviriyor bakışlarını, orda sabitleştiriyor, dikkatle onu süzüyor.

— Her ülkenin kendine göre güzel tarafları var. Ama gezdiğim bütün ülkelerde bulduğum en iyi şey halk oldu. Sanki sınırların ötesinde de karakterleri farklıymış gibi, halkın, sıradan adamların, daha çalışkan, daha cömert olduğunu gördüm. Görüyorsunuz ki çok şey bilmiyorum bu konuda. Gittiğim yerlerde çalışmaktan didinmekten başka şeylerle uğraşacak vaktim kalmadı. Ya da sadece

geçtim oralardan, inceleyemedim. Her şeyi göremedim, anlayamadım.

«Manzaralardan da söz edeceğim size. Lenin tepesini hiç unutmuyorum, hele Ekim ayına doğru Moskova'daki aydınlığın daha berrak, daha yumuşak, daha hüzünlü olduğu sıralarda... Ağaçların her yerde göz alabildiğine bir altın yangını haline geldiği zamanlarda... Sovyetler Birliği bizim için bulunmaz bir manzara sunar güz günlerinde. Kışın da öyledir. Kışın hava çok soğuktur, ama bulutsuz, açık ve güneşli bir gök görürsünüz. Toprakta, bembeyaz, lekesiz bir kardan başka hiç bir şey yoktur. Ağaçların tek yaprağı kalmamıştır. Kırlar ve köyler bembeyaz bir pamuk örtüye bürünmüş gibidir.

Çin'e gelince, bu ülkedeki hayat daha çok bizimkini andırır. Ama, Hao Bak dolaylarındaki manzaralar bize çok hoş gelecek cinstendir. Hoang Ho, Sarı Irmak ovasında uçulduğu zaman, sert rüzgârlar mevsiminde, kavurucu bir sıcakta sarı toz bulutlarının göğe kadar yükseldiği görülür. Şu klâsik şiiri anlamak için bu manzarayı görmek lâzımdır: **bir toz rüzgârı yükseliyor yerden ve gökten.**

«Hanoy'da söğüt ağacına seyrek raslanır. Pekin'de ise kırlara uzanan yolların elli altmış kilometrelik kısımları sağlı sollu sıralanmış söğüt ağaçlarıyla süslenmiştir. Düşünün bir: milyonlarca milyonlarca dev söğütler dallarını hafifçe yere doğru eğmiş.

«İnsanlara gelince... Elbette bu konudaki izlenimlerim ordan burdan toplanmış şeyler. Üstelik yüzeyde kalan bilgiler. Çünkü gelenekler bir bölgede başka, öbür bölgede yine başka oluyor. Her ülkede halk, tarihinin kendisine sağladığı özel bir ha-

yat kadrosuna göre yaşamakta. Hiç bir zaman kendimize özgü ölçüleri başkalarına uygulamaya kalkmamalı, başkalarını kendimize ait deneylerle yargılamaya çalışmamalıyız. Bana öyle geliyor ki Ruslar bize göre daha çabuk öfkelenme eğilimi taşıyorlar. Çabuk parlıyorlar onlar, ama kin güttükleri de pek olmuyor. İri ve güçlü kuvvetli insanlar. Orda rasladığım kimseleri yumuşak ve konuksever buldum, ama şurası da açık ki herhangi bir saldırı ya da baskı karşısında aslanlar gibi vahşice savaşabilirler. Çin halkına gelince, bu halkın, özellikle sebat ve metanet gösteren tarafına hayran oldum. Öyle bir titizlikleri, işe canla başla sarılışları ve ustalıkları var ki dünyanın başka yerlerinde az bulunur sanıyorum. Çinliler, geçmiş çağlarda ne kadar ezilmiş ve aşağılanmışlarsa o kadar mağrur insanlar... Kibirli insanlar...

«Kendi yurdum üstünde uçtuğum zaman ise, bilmem ki nasıl anlatsam, her şey çok güzel gelir gözüme. Toprağımız çok geniş değil. İki büyük dost devletinki gibi göz alabildiğine uzanan büyük ovalarımız yok bizim. Ama muhteşem manzaralarımız var: yüce dağlar, geniş ırmaklar ve deniz. Çok değişiktir bizim yurdumuzun manzaraları. Çeşitlidir. Toprağın bir fırtına sırasında alt üst olmuş gibi göründüğü vahşi engebeleri, otlarla örtülü tepeleri, bitek deltayı, pirinç tarlalarını ve koyu kırmızı kırları, pırıl pırıl kanalları keşfetmek için çok kısa bir uçuş yapmak yeter.

«Her adım başında nehirlerin parlak ışıltısı, kıvrımlar çize çize akan ırmaklar, göz alan demiryolu şebekesi. Evet, bizdeki manzara ışıkla, aydınlıkla anlamını kazanır. Tıpkı insanlarımız gibi. Biz henüz çok yoksuluz belki, yokluklar, güçlükler için-

de bir hayat sürüyoruz, ama insanlarımızın yüzleri çok aydınlıktır, şaşılacak derecede aydınlıktır...»

Luong susuyor birden. Bütün bu anlattıkları kuru, yavan şeylermiş gibi geliyor ona. İçinden taşan, yüreğinde ve ruhunda tutuşan duyguların genişliğini kelimelere dökmesi imkânsız. Gözlerini Tuyen'e doğru kaldırıyor ve gülümsemekle yetiniyor. Ama gözlerinin ve gülümsemesinin sıcaklığı sözlerinden daha fazla şeyler anlatıyor olmalı ki karşısındaki bakışlarda da sevginin ve gururun meşalesi yanıveriyor.

Şu anda Luong Tuyen'i o kadar güzel buluyor ki nerdeyse soluğu kesilecek. Yurdumuzdaki genç kızların iyi ve zeki yüzünü taşıyor Tuyen. Bu yüz nice nice hüzünler, aşklar, öfkeler ve umutlar yansıtıyor. Ayrılığa ve yoksunluklara göz yummuş onca hayatın hayalleri var. Bir kuşaktan başka kuşağa söylenemeyen, geçirilemeyen nice şeyler. Yalnız biz bilebiliriz bunu, yalnız biz derinliğiyle anlayabiliriz.

Şu lâmbanın yanında duran bakışlarda niçin bu kadar acı vardı? Luong düşüncelere daldı birden... **Kim öldürdü gencecik kuşu**... Saygon'lu bir öğrencinin bu mısraları dönüp durmaya başlıyor belleğinde.

Gazetelerimize, Amerikan gazetecilerinin Saygon sokaklarında ve kendi üslerinin çevresinde yaptıkları röportajlardan pasajlar alınıyordu; Luong, **kahvehane kızlarından, taxi-girls'den, en ucuz fiata edinilen bir haftalık karılardan** bahsedildiğini işitmişti. **Onlar**'a yurdumuzda ölümün, yasın ve yıkıntıların hüküm sürmesi yetmiyor, aynı zamanda en

değerli şeyimizi de kirletmeleri gerekiyordu.

Yüzbinlerce yedek asker, subay, tüccar, gizli görevli... hepsi de, hepsi de bir çekirge sürüsü gibi üşüşmüştü bizim sevgili Güney'imize. Sefaleti getirmişlerdi, sefaletle birlikte o kâğıt tomarlarını, dolarlarını, getirmişlerdi Amerikalılar. Normal bir hayat sürecek binlerce genç kızı her türlü duygunun, her türlü onur kaygısının dışına attılar, o saçma kâğıtları karşılığında ekzotik oyuncaklar gibi alım-satım konusu yaptılar onları. O kâğıtların, o dolarların, **en önde Amerikalıların, onlardan hemen sonra da orospuların geldiği bir rejimde** ne kadar büyük bir ağırlığı vardı!

Kim öldürdü gencecik kuşu?.. Luong bir sigara yakıyor ve öfkesini gizlemek için pencereden sarkıyor.

Yük arabalarının gıcırtıları ve ses borularının çağrıları arasında bir lokomotifin keskin ıslığı duyuluyor. Luong ve Tuyen, gecenin karanlığından yararlanarak yola çıkan katarların seslerini dinliyorlar birlikte. Bir askerî taşıtın ağır gürültüsü.

— D.C.A. nın namlularına yön değiştirtiyorlar, diyor Luong. Bakın bir uçak. Gördünüz mü?

Yeşil ve kırmızı noktalar usulca göğün ortasına doğru ilerliyor. Bu ışıkların arasında beyaz bir nokta yanıyor, sonra sönüyor; siyah gecenin derinliğinden bir işaret veriyor.

— İniş yapmak istiyor.

— Ne kadar güzel değil mi?

Tuyen gülüyor, bir çocuğun katkısız neşesi var dudaklarında.

— Bataryalar ateş açtı demin.

— Nerden?

— Bizim önümüzde. Göğe bakmaktan başka şey bilmeyiz biz.

— Ben bir şey göremiyorum.

— Orda, uzakta, şimşek ışıkları gibi bir şey. Önce top ateşini görüyor, sonra da sesini işitiyorsunuz.

Ağaçların arkasında, ufuk, ateş dallarıyla aydınlanıyor; hemen sonra da bir gök gürültüsü onlara kadar geliyor.

Tuyen odasına giriyor:

— Dikkat, diyor, bir kere daha alârm verilmesi lâzım. Eğer onu beklersem, atelyeye yetişecek zamanım kalmayacak.

Birkaç elbise alıyor ve odadan çıkıyor. Bir süre sonra yine içeri geliyor. Bir gömlek giymiş, ayağına eski bir mavi pantalon geçirmiş, başında bez bir şapka var.

Pencereden hiç ayrılmayan Luong:

— Tehlike işareti verilmeyecek, diyor; ateş kesildi. Bizim savunma gücümüzü yoklamaya geldiler ve gittiler.

— Öyle de olsa, diye üsteliyor Tuyen, benim gitmem gerekiyor. Gece ekibinde çalışıyorum. Hadi hoşça kalın. Siz rahatınıza bakın burda.

— Toan'a söz vermiştim, geceyi onlarda geçireceğim diye.

— Dao burada yaşıyormuş gibi hareket edin. Her şeye rağmen bir ev köşesi gerekir size. Her izinli gelişte çantanızı koyacak tek bir yeriniz olmaksızın, ordan oraya dolanmamanız lâzım.

Yatağının başucundaki perdeyi aralıyor, tüfeğini alıyor, kayışını omuzuna geçiriyor.

— Amerikan uçaklarına ateş ettiniz mi hiç ?

— 29 Haziranda bir kere ettim, dedi Tuyen gülerek, ama sanmayın ki bir şeyler düşürebildim. Henüz sizlerden, askerlerden öğrenecek çok şeyim var. Sözgelimi bu sabah, toplantıda, en ufak bir fikrim olmayan çok şey öğrendim. Müthiş bir hava gücümüz var!..

— Sık sık düşünürüm de şöyle derim kendi kendime: bizler, havacılar, sağlam silâhlara sahibiz, sonra gökte de kendimizi iyice serbest hissediyoruz. Ama sizlerin, işçilerin durumu hiç de öyle değil. Gece gündüz bir iş yerine bağlısınız, orada hem de düşmana belli bir hedef teşkil ederek, üretime devam etmeye mecbursunuz. Düşman uçakları sizi bombaladığı zaman yukarıya ateş ediyor, sonra da yine işinizin başına dönüyorsunuz. Bu, çok büyük bir çabayı, büyük bir cesareti gerektirir. Yok, yok, şaka ettiğimi sanmayın. Sonra bizim düşürmüş olduğumuz Amerikan uçakları, yoldaşlarımızın yerden düşürdükleri uçakların yanında hiç kalır.

Genç kız kapının yanındaki bir dolaptan, arasında bir pergel, bir desimetre de bulunan bazı âletler alıyor; balkondan aldığı havlu ve sabunla birlikte bunları hasırdan yapılmış güzel bir sepete koyuyor. Gülümsüyor. Gözleri pırıl pırıl.

— Sizi dinleyecek vaktim kalmadı, diyor. Evi size emanet ediyorum. Bence en iyisi burda yatmanız. Ama Toan'lara gitmeyi düşünürseniz, anahtarı, dışarıya, duvara asarsınız.

— Tuyen, fişekliğinizi unutuyorsunuz!

— Aklım başımda değil ki.

Merdivenden inmeye başlıyor.

Yalnız kalınca, Luong masanın başına gidip

oturuyor. Çaydanlığın karşısına. Geceyi seyrediyor. Belirsiz birtakım fikirler dönmeye başlıyor kafasında. Bunların bazısına gülüyor. Küçük odayı dolaşıyor gözleriyle. Dao onu burda böyle bir görseydi, ne kadar sevinirdi kimbilir. Demek kızkardeşi kendisine yolladığı ve bir sürü şey anlattığı mektupları bu odadan yazmıştı. Ve kendisi o kadar uzaklardan **ev için hatıralar** yolladığı zaman, söz konusu olan ev, bu odaydı demek.

Merdivende ayak sesleri duyarak yerinden sıçrıyor. Toan'ın başı uzanıyor kapıdan. Yuvarlak gözlerini döndürerek ve sesini alçaltarak:

— Gitti mi? diye soruyor.

— Gördüğün gibi. Çalışmaya gitti. Yarına kadar evini kendi evim gibi kullanabilme yetkisi verdi bana. Sizde ne var ne yok?

— Bir an bile rahat kalamadım. Önce babamın dostları, sonra kızkardeşimin arkadaşları... Benim geldiğimi öğrenen koştu bizim eve.. Şimdi, birlikte gideceğiz, değil mi?

Luong kalkıyor. Kararsız. Birden:

— Bu gece burda uyuyayım, ha? diyor. Zaten bir kere gelmişim buraya... Sonra, sen bensiz ailenle çok daha rahat konuşabilirsin. Bence böylesi çok daha iyi. Yarın saat 5'te köprünün altında buluşuruz.

— Nasıl istersen. Ben gideyim. Yalnız, üsten verilen talimatı aklından çıkarma; uykusuz kalma.

Tuyen perdeyi yarı yarıya kapamıştı ancak. Luong ağaç karyolayı farkediyor. Damalı bir yatak örtüsü; yorgan da çiçekli bir ince örtüyle kaplanmış.

Dikkatle perdeyi çekiyor. Çantasından kendi

örtüsünü çıkarıyor. Terasa yakın bir yerde, döşemeye yayıyor. Cibinliğini geriyor, biraz sonra da derin bir uykuya dalıyor.

Birden, D.C.A. nın salvolarının, uçakların vınıltısına, sirenin çığlıklarına karıştığı bir karmaşa içinde yer gök titremeye başlıyor.

On dakika kadar süren savaştan sonra bütün ışıkları sönük şehirde yeni bir sessizlik kuruluyor. Sonra siren, tehlikenin bittiğini bildiriyor. Şurada burada ışıklar yeniden yanıyor. Luong saatine bakıyor: Sabahın iki buçuğu.

Gözlerini kapadığı zaman, Tuyen'in o çok tatlı yüzü, karşısında öyle kesin bir şekilde beliriyor ki, sanki yine orada, lâmbanın yanında oturuyor. Uzun bir süre uyku tutmuyor Luong'u.

VIII

Temmuz kasıp kavurdu ortalığı. Bu ay içinde başka birliklerin savaşlarına katıldık; dört gün için düşünülmüş programı bir güne sığdırarak, alıştırma plânını bitirmek için çok fazla çalıştık.

Uçuş ekiplerimiz hemen hemen her gün yol kesme görevi aldılar. Bütün bu çabalardan gazetelerimizde sadece ufak bir iki satır, o da haber halinde bahsedildi. Ama herkes başka ekiplerin başarısını da başarısızlığını da öğrendi tabiî. Çünkü her savaş, o savaşa katılsın katılmasın, herkes için bir derstir.

Birkaç gün var ki düşman artık eskisi gibi üssün dolaylarında uçuş yapmakla yetinmemeye başladı. Bizim hava gücümüzün bulunduğu yerlerin ortasına sokulmaya çalışmak da istiyor şimdi. Yeni gelmiş bir A.B.D. birliği, daha çok bu görevi üstlenmiş gibi.

Bu yeni gelenler çok ustalaşmış kimselere benziyorlar, göklerimizde engebelerin, vâdilerin, ırmakların ayrıntılarından yararlanmayı çok güzel beceriyorlar. Hedeflerinin karşısına birdenbire çıkabilmek için oldukça karışık bir yol izliyorlar. Hücum saatlerini ve frekanslarını boyuna değiştirerek, türlü savaş hilelerine başvuruyorlar.

Bir gün, öğleye doğru, hava alanının dolayla-

rında uçmak için bir filotilla geldi. Bizim D.C.A., namlularını bu düşman birliğine çevirdi tabiî. Birden bir gözlem uçağı radarlardan kurtulmak için tepelerin hemen hizasından uçarak geldi, pistin üstünden geçti.

Bu sırada dördüncü takımın dinlenme saatiydi. So, kapıya doğru koştu, gözlerini kısarak uçağı izledi: «İşte bizimle boğaz boğaza gelmek isteyen biri!» diye bağırdı.

— Bunlardan üçünü dördünü tam hava alanının üstüne düşüreceksin ki, diye mırıldandı Toan.

Bunu aklında geçiren sadece o değildi.

Bugün de, her günkü gibi, şafaktan önce üç yol ağzında bekliyoruz. Kamyon gelip bizi alacak, tam saatinde Kay'ın ve Fük'ün motosikletleri arkamızdan hırıldıyor...

— Önden git! Kay!

Ama motosiklet duruyor. Siyasî komiser, cebinden bir zarf çıkarıyor!

— So yoldaş, sizin için bu... diyor.

So, mektuba bakıyor fenerin ışığı altında: el kadar bile değil bu mektup. Solgun bir kâğıt, silik ve uçuk yazılmış bir adres, sulu bir mürekkep. Buraya kadar gelebilmek için kimbilir ne garip, ne uzak yollardan geçmiştir?

Kamyonda, Luong, lâmbasını So'ya uzatıyor. So, bir kelime bile söylemeden öne doğru eğilerek dizlerinin üstündeki zarfı yırtıyor, okumaya başlıyor. Arabanın her sarsılışında, lâmbanın ışınları küçük el yazısının çizgilerini titretiyor. Lâmbayı söndürüyor, doğruluyor So, öylece duruyor, sessiz. Sonra lâmbayı yeniden yakıyor: mektubunun bir

bölümünü yeniden okuyacak. Yeniden söndürüyor lâmbayı. Kâğıdı katlıyor, küçük zarfının içine yerleştiriyor, onu da göğsünün üstündeki cebine sokuyor.

So'nun, arkadaşlarına kendi özel hayatından bahsetmesi çok ender şeydir. Bu yönden, Geneve anlaşmalarından sonra Kuzey'de toplanmış bütün Güney Vietnamlılar gibidir. Luong, sadece onun annesinin ve babasının **orada** olduklarını biliyor, o kadar.

Tap Ket'ten[1] hemen önce evlenmişlerdi. O sırada So uzun bir yokluk döneminden önce nişanlısına kavuşamamıştı. Kurallara uygun bir evlilik yaparak birleşmelerini isteyen karısıydı. Sonuna kadar onun yanında bulunmuştu, bir Polonya yük gemisine binmek için bir sandala adımını attığı ana kadar.

İlkin Kuzey'de yaşayan, sonra da uzun bir süre yurt dışında görevlendirilen So, dokuz-on yıl hiç bir haber alamadı karısından. Doğduğu köyle Saygon arasında otuz kilometre bir uzaklık ya var ya yoktur. Diem'in iktidara geçtiği tarihten günümüze kadar süren bu uzun yıllar içinde, orada birçok kan aktığını bilmek için büyücü olmaya lüzum yok. So, karısından ilk mektubu, geçen yıl, bizim avcı uçakları birliğine atandığı günlerde almıştı. Tam bir savaş öncesi gününde. Karısının ve annesinin hayatta olduklarını, bir oğlu olduğunu o mektuptan öğrenmişti. Kendi ailesinden ve karısının ailesinden beş kişi öldürülmüştü. Büyük kızkardeşi önce tutuklan-

---

1. Genève anlaşmalarıyla iki yıl süre için düşünülen muhacirlik.

mış, sonra salıverilmişti. Ama gördüğü işkenceler sonucunda sakat kalmıştı.

Alanda, So, birden kolunu Luong'un omuzuna atıyor.

— Nisan mektubum kolayca geçti elime, diyor, bu sefer iyice temas kurduk sayılır.

— İyi mi haberler?

— İyi. Amerikalılar şimdi de zehirli maddeler dağıtmaya başlamış. Çivit ağaçları bile bütün yapraklarını dökmüş. Amerlos'lar, gece gündüz demeden atış yapıyorlar. Mermilerin sesini işitecek zaman bile kalmıyor. Yine de dükkânlara, eski usul lokantalara raslamak her zaman mümkün. Ama yerin altında.

«Benim köyümde galeri taktiğiyle oldukça iyi bir savunma yapılıyor. Birçok düşman hücumu geri püskürtüldü. Amerikalıların ve Avustralyalıların yolları engellendi. Kuklaların artık pek sesleri çıkmıyor. Birkaç kere başka yerlere bağlı partizanlar geldi, bizim siperlerde egzersiz yaptılar. Yumurcağı sorarsan, o hep büyük annesiyle beraber. Kuzeyde olan babası için her an bir sürü soru soruyor.»

Dört arkadaş, bir haritanın üstüne eğilmişler, düşmanın uçuş hatlarını bir kere daha gözden geçiriyorlar; savaş yönlerini kararlaştırıyorlar.

— Bu yeniler karşısında daha dikkatli olmamız, kendimizi iyice sakınmamız gerekiyor, diyor So yüzü kızaran Toan'a bakarak. Sanırım, bunların taşıdığı bomba yükü o kadar önemli değil. Bu yüzden daha hafifler, daha çabuk karşılık verebilirler bi-

ze. Bu noktayı hesaba katmazsak onları düşürelim derken, işin sonunda güme giden biz oluruz...

— Kumandanlığın bize bildirdiğine göre, diye sözüne devam ediyor So, şu son sıralarda 7. Filo, 6 tüplü 20 milimetrelik namlulardan faydalanıyor; böylece özellikle yakın mesafeli çarpışmalarda büyük bir ateş üstünlüğü sağlamak istiyor. Eskiden olduğu gibi füzelere fazla bel bağlamıyorlar artık. Onların da, bazı sürprizli sonuçlar elde etmek için büyük bir araştırma çabaları var şimdi. Gerçi son günlerde önemli başarılar kazandık, ama daha korkunç savaşlara, daha güç durumlara iyi hazırlanmamız gerektiğini gösterir bu. Alışmak için bu durumlardan bir defa geçmek yetecek. Sen, yoldaş Doan (So, yeni pilota doğru dönüyor), bu senin ilk savaşın olacak, bütün gücünle katılacaksın.

— Ben uçuş düzeninde sondayım; elverişli bir yer burası benim için, diye karşılık veriyor Doan. Ve gülümsüyor.

— Bir kozumuz daha var: yerdeki D.C.A. ile kuracağımız ahenk birliği.

So, elini haritaya uzatıyor, ancak bir kelime daha söylemeye vakit yok: **tehlike!**

Hepsi de aygıtlara doğru sıçrıyor. Birkaç saniye sonra yerlerini alıyorlar. Bütün hava alanı, hareketsiz, verilecek emri bekliyor. Uzakta mavi bir bayrak: **tehlike geçti!** Luong kalkıyor, yere iniyor. Ngo onun yanına yaklaşarak :

— Polonyeyi ayarladım, diyor. İyi yapmış mıyım?

— Çok iyi. Çeyrek milimetreye değil mi?

Makinistin güneşin altında kırmızı tunca dön-

müş yüzünde büyük bir gülümseme. Dişleri pırıl pırıl.

— Radyoyu dinlediniz mi bu sabah? Kuang Tri'de büyük bir savaşa giriyoruz. Kurtuluş Ordusu, bütün Hava ve Deniz güçlerine işareti verdi. Bu yeni düşman uçakları yengeçler gibi ilerliyor, yavaş yavaş. Askerî bölge dışındaki yerlerin güneyini gelişigüzel bombalayan bu aygıtlara B 52 deniyor.

— Hey, Ça! Bonh!

— Söyle bakalım Toan, şu B 52'lerden birini eline geçirip mahvetmek ister miydin?

— Tam da aklımdaki şeyi okuyorsun.

Yürekten gülüyorlar. Pilotlar, kendi filotillalarının toplu halde bulunduğu gölgelik köşeye doğru gidiyorlar. Açılmış haritanın üstünde başları birbirine yaklaşıyor.

Günün üçüncü tehlike işareti öğleden sonra saat ikiye doğru verildi. Korkunç bir sıcak vardı ortalıkta. Luong Mig'inin gölgesinde oturmuş; bugün mutlaka çarpışılacağına ilişkin bir duygu içinde.

İşaret füzesi bir kere daha yükseliyor sessiz gökyüzüne. Luong, daha şimdiden uçakta yerini almış bile. Ngo, madenî merdiveni üstünden sarkmış, onun güvenlik kemerini sıkmasına yardım ediyor. Bir yandan da hızlı hızlı konuşuyor:

— Bu sefer iş çok ciddî. Ama hiç üzülme. Her şey hazır.

Hava alanı büyük bir bekleme içinde. Pilotlar, bir öküzü bile öldürebilecek şiddetli bir sıcakta, gözleri kamaştıran aygıtlarında kumanda yerlerine oturmuşlar. Uçuş giyimlerinin altında, sırtları ter

içinde. Ngo, kıpkırmızı kesilmiş rengiyle merdivenin üstünde duruyor, güneşten rahatsız olmasın diye bir şemsiye tutuyor Luong'un başının üstünde. Luong, şemsiyenin yalnız kendine değil, ikisine birden gölge vermesi için meşin eldivenli elini uzatıp makinistin bileğini çeviriyor. Gülümseyerek bakışıyorlar. Beş dakika... On dakika. Nihayet uçuş emri!

Kumanda odasında birlik kumandanı, genç bir subayın üstü mika kaplanmış bir haritaya mavi kalemle çizdiği ve bir yün yumağın iplikleri gibi karışmış hatları dikkatle inceliyor. Thuan'ın ve siyasî komiserin yanında genel kurmay subayları ve ulaştırmacı arkadaşlar var. Her biri kendi aygıtının başına oturmuş, alçak sesle düşmanın uçuş hatları hakkında bilgiler veriyor, fikirlerini söylüyor.

Birlik kumandanının alnında iri ter damlaları beliriyor. Düşman durmaksızın baş değiştirerek, bize komşu bir kıyı bölgesine doğru ilerliyor.

Fük mırıldanıyor:

— Sanırım bu bir hiledir.

Siyasî komiser başıyla onu onaylıyor.

— Aslında şu hedefe yöneldikleri anlaşılıyor, diyor; kalkıyor ve haritada kırmızı kalemle daire içine alınmış bir noktayı gösteriyor.

Belleğinde bir an Orta Bölge'de bir liman canlanıyor. Çam ağaçlarıyla örtülü tepeler, şekerkamışı tarlaları içine serpilmiş köyler, büyük ve yetişkin fidanlıklar, **sanpan**'ların[1] bağlanacakları kıyı

1. Sanpan: yelkenli kayık.

boyunca dükkânlar, pazar yerleri; ayaklarını mavi ve duru suya daldırmış demiryolu köprüsü... Ezberden biliyordu düşman uçaklarının yöneldiği bu küçük limanı. Devrimden önce, henüz on beş yaşında bir yumurcak olduğu sıralarda, Bak Bo Parti komitesinin gizli irtibat ajanı olarak kaç kere geçmişti ordan.

— İşte şimdi gerçek yönlerini tuttular.

Mavi kalemin çizgisi açıktan gelerek yurdumuzun ortasına doğru dimdik uzanıyor: Fük'ün daha önce gösterdiği yere doğru. Thuan, kırmızı daire içine alınmış yerden aksi yöne doğru bir çizgi çekiyor, bir daire çiziyor.

— Ne diyorsunuz yoldaş Viy?

— Aynı şeyi.

Bunun üzerine Thuan, masanın üstündeki mikrofonu eline alıyor:

— Mekong kalksın, diye emir veriyor.

Gök açık, görüş mesafesi iyi.

— Mekong, baş 210'da, yükseklik 2500.

— Tamam!

— Kü Long, baş 150, yükseklik 4000.

— Tamam!

— Kü Long, 60 derece dön.

— 60 derece, tamam.

Kurmay heyetinin haritasının üstündeki kırmızı çizgi, rakamlar haline gelmiş. Luong onlara bakarak kumandanlığın düşüncelerini okuyabileceğini sanıyor: yolculuğumuz umulmadık gelişmelerle dolu olacak...

Arkasına bir göz atıyor.

Toan'ın Mig'i, her iki tarafı da iyi gözetleye-

bilmek için kanatları üst üste gelecek şekilde dengeleniyor. So ile Doan, birbirlerine çok yakın ve tam gazla uçuyorlar, kanatlarının arkasından beyaz bir duman şeridi çıkıyor.

Aşağıda, uzakta, ırmağın akışını izleyen ard arda on adet siyah nokta: düşman uçakları bunlar, Fantom ve Haçlı tipi oldukları da çok çabuk farkediliyor. Bizim kendi yanlarında belirivereceğimizden hiç korkmadan hedeflerine yönelmişler.

— Bütün filotilla B 4 grubuna hücuma geçecek. 35, sen destek durumu alacaksın. Ben No 1'e hücum ediyorum. 31 ve 24, sizler de No 4'e hücum edin.

So, konuşur gibi bir üslûpla emirlerini verdi. Aynı anda da iki yardımcı haznesini boşalttı. Luong onların uçaktan kopup döne döne düştüğünü görüyor. So, Doan'ın Mig'inin himayesinde pikeye geçiyor.

Amerikan pilotları bizim varlığımızı keşfediyorlar. Ok gibi yükselip bir dalış yapıyorlar, tıpkı şaşırmış ve ürkmüş bir balık sürüsü gibi. Ama çok geç. Luong ve Toan bir dönüş yapıyor ve **kon ma**'ların üstüne atılıyorlar. Doan'ın silâhından çıkan mermiler bir düşman aygıtının kuyruğuna isabet ediyor. So haykırıyor:

— Yakından! Daha yakından! Ateş!

— 24, pike! Ateş!

— Ateş!

Dört Mig, yaklaşık düzen içinde, bir fırtına gibi ileri atılıyor. İsabet almış ve bazı tarafları parçalanmış, dağılmış olan F 4'lerin izlerinde kırmızı bir şerit uzanıyor.

— Yanıyor!

— Ateş! Ateş!
— İsabet aldı!
— 22, arkanda bir F 8 var!
— Yüksel! Çabuk!

Luong, arkadaşlarının haykırışlarının kulaklıklarda çınladığını işitiyor. Kendisi de bağırmaya başlıyor, ama niçin ve ne zaman bağırdığının farkında olmadan. Birden atışının bir **kon ma**'nın kanadını sıyırdığını görüyor; düşman uçağı kaçıp kurtulmak için bir bir tarafa, bir öbür tarafa dönüş yapmaya çabalıyor; sonra sağa doğru dalıyor. Luong dişlerini sıkıyor, ve hasmının peşine düşüyor. Bakıyor ki So'nun ve Doan'ın Mig'leri yükselmiş. Onların önünde yarı kırmızı yarı beyaz bir paraşüt açılmış.

— İt herif! Ben sana bir fotoğraf çekeyim de gör.

Toan'ın kahkahası. Uçağını paraşüte doğru sürüyor.

— 31, solda F 8'ler var!

Toan'ın ufak Mig'i, derlenip toparlanarak, sert bir dönüş yapıyor ve tek başına dört F 8'in ortasına dalıyor. Birincisine ateş açıyor. Düşman aygıtları dağılıyor.

Luong ise önünden kaçmakta olan Fantom'u bir türlü bırakmak istemiyor. Saniyeler geçtikçe Mig'in, düşman uçağının uçuş hattı üstünde daha elverişli bir duruma geldiği görülüyor. İyidir, bizim uçaklar... Luong'un parmağı düğmenin üstünde, her an ateş edebilir; ama soğukkanlılığını bırakmıyor, Amerikan aygıtının gövdesine geçirilmiş bir idam ipi gibi gittikçe sıkışan, daralan görüş dairesine bakıyor, en elverişli durumu kolluyor. **Kon ma** ise

umutsuz bir çırpınışla bir anda kurtuluyor. Luong ateş ediyor. Düşmanın sağ kanadını sıyırabiliyor ancak. İki uçak da en yüksek güçlerini kullanarak ateş püskürüyor. Fantom, dönüyor ve siyah bir duman çıkararak yeryüzüne doğru pike ediyor. Evet, işte böyle: bir yangın başlangıcı. Yeşil orman lekeleri, pirinç tarlalarının parıltılı aynası, büyük bir çalkantı içinde Luong'un yüzüne kadar çıkıyor. Düşman uçağı hep pike halinde, sanki kendini yere vurup parçalamak istermiş gibi bir hali var. «Benim sinirimi bozmak istiyor, diyor Luong, ama başaramıyacak bunu.»

Yeryüzü, uçaklara doğru yükseliyor. Amerikan uçağı birdenbire gazı kestiği ve hava frenleri dışarı çıktığı zaman, Luong, bir kere daha ateş etmeye hazırlanıyor. Sırtına doğru kayıyor ve kuyruk yanına kancayı takıyor. Geceyle doluyor gözleri. Mig'in kükreyerek şahlandığı görülüyor. «Bu kez elimden kaçırmamaya dikkat etmeliyim» diyor Luong. Eğer bu kez de bu **kon ma** Luong'un tersine gelen yönde bir dönüş yapabilirse artık onu bir daha ele geçirmek imkânsız gibi bir şey.

Ama düşman uçağının da içine aynı şey doğmuş sanki. Fantom'un, Mig'in kanadının altına doğru kaydığı görülüyor. Luong dönüyor ve hücuma geçiyor, koskoca Amerikan uçağı tam anlamıyla nişan tahtası haline gelmiş oluyor... Ve dimdik düşüyor toprağa.

Fantom'lar büyük bozguna uğradı doğrusu, kimi düşürüldü, sağlam kalanlar kaçarak paçayı kurtardı. Ama onların da kafası kırılmıştı. Yalnız yükseklerde So ve Doan, altı ya da yedi F 8'le hâlâ çar-

pışmadaydı. Uzakta, yalnız kalmış olan Toan'ın Mig'i de onların yanına gitti. İşte Luong da ok gibi yükseliyor onlara doğru; Luong arkadaşlarını ters yönden kıstırmak isteyen bir Haçlı'ya saldırıyor. Mig'ler ve Haçlı'lar, iyice alevlendirilmiş meşaleler gibi, çılgınca savaşıyor.

Hesaba katılmayan iki Mig'in daha gelmesi, düşmanları dağıtmıştı. Luong, en yakında olana ateş açıyor. Bu uçak takla atmaya başlıyor. Ama, Luong birden kendi aygıtının yükseklik kaybettiğini ve sarsıldığını hissediyor... Ne oldu acaba? Kırılan bir şey mi var yoksa?.. Kumanda verilmesi üstüne, eğilip araştırıyor. Hayır, makinenin işleyişi her zamanki gibi. Bütün mesele Luong'un çok yakından takip ettiği düşman uçağının reaktörlerinden gelen sesi kendi Mig'inin sesi sanmasında olmuş. Yanılmış Luong.

— Truong Son, Mekong'u çağırıyor. Ürünlerin içine giriniz.[1] Ürünlerin içine giriniz.

Ev'den dönüş emri veriliyor.

Savaş birkaç dakika sürmüştü. Ama Amerikan uçaklarının bütün düzeni bozulmuştu. Birçok avcı-bombardıman uçağı bombalarını gelişigüzel bırakarak yarım tur yapmaya, ve kendini kurtarmak için kapağı deniz tarafına atmaya mecbur olmuştu. Uzaktan son bir duman sorgucu görünüyor.

— Burası 22, sana söylüyorum 35.

Doan yorgun ve hemen hemen güçlükle duyulabilen bir sesle karşılık veriyor:

— Burası 35, sizi dinliyorum.

---

1. Ürünü kaldırmak: yere inmek.

— 35, ürünleri kaldır! İlk sen kaldıracaksın ürünü.

— Peki.

Irmağın yanında beyaz bir Mig, yangın dumanları içinde hava alanına doğru uzaklaşıyor. Dağlar arasında, bir yerlerden iki koyu duman sütunu hâlâ yükselmekte: demek ki **kon ma** henüz tamamiyle yanmadı.

— 22 burası, 24'e söylüyorum. Ürünü kaldır.

— Burası 24, peki.

— Ürünü kaldırın arkadaşlar, ürünü kaldırın.

İkinci Mig güçlükle uçuyor, kanatlarını çırpıyor sanki. So'nun uçağı bu.

— 22, sana doğru uçuyoruz.

— Faydası yok. Önce ürünü kaldırın.

Buna rağmen, Luong, So'ya doğru yöneliyor. Toan da onu izliyor.

— Truong Son 22'yi çağırıyor. Durumunuzu bildirin.

(Thuan'ın sesi bu.) Viy'in sesi devam ediyor:

— 22, ürünü kaldırabilecek misin?

— İsabet aldım. Yaralıyım.

— 22, paraşütle atlayın.

— Yolun üstüne iniyorum.

— Emrediyorum sana! Uçak ağır şekilde yaralı. Paraşütle atla. Hadi!

— Şimdilik iniş yapabilecek durumdayım.

Ama birden dümenin bir parçası kopuyor. Uçak burunlamasına düşmeye başlıyor. Luong, acılar

içinde, ölüm derecesinde yaralı Mig'in düşüşünü gözleriyle izliyor. So, birdenbire çıkıyor uçağın içinden, fırlıyor, uzantılı kara bir leke halinde gökte düşmeye başlıyor. Sonra paraşütün üstü kıpırdıyor, açılıveriyor, usul usul ormanın yeşilliğine doğru süzülüyor.

So yaralı mı acaba? Luong, paraşüte bir şey olur korkusuyla pek yaklaşmaktan korkuyor. Toan'la birlikte farklı yüksekliklerde onun çevresinde dönüyorlar; arkadaşlarını gözlüyorlar.

Luong üsse haber veriyor:

— Truong Son'a bildiriyorum: 22 atladı.

Ve radyodan çok net bir şekilde ev'in, Doan'ın hasar görmüş uçağının inişini yönettiğini işitiyor.

So'nun paraşütü bir tepenin üstünde toprağa değiyor. Beyaz leke önce rüzgârda bir ses çıkarıyor, sonra ağaçlar arasında kayboluyor.

Luong, yere çok yakın uçuyor, kanatlarıyla arkadaşına selâm veriyor; sonra doğrularak, Toan'ın yüksekliğine ulaşıyor. Henüz savaş dumanlarından tamamiyle temizlenmemiş olan gökte son bir daire daha çiziyorlar.

— Truong Son'a bildiriyorum: 22, sağ salim yere indi.

— Peki. 24 ve 31'e emir: acele ürünü kaldırın.

Luong bu gök köşesine ve tepelere bakıyor, onları terketmeye karar veremiyecek bir hal var üstünde.

Gece, geç vakit haber aldık: ayağından ağır şekilde yaralı olan So, önce bölge komitesine, daha sonra da ambülansla hastahaneye götürülmüş. Doan da yaralanmıştı. Ama onun ağır bir durumu yoktu.

Savaşın başında So'nun düşürdüğü birinci Fantom'un pilotu albay rütbesindeydi. Yere indiği anda tutuklanmıştı. Elinde bambu mızrağından başka bir silâh bulunmayan küçük bir mahallî milis yakalamıştı onu.

IX

Pazar. Savaşın tatili mi olur? Bugün hava çok güzel. Her şey daha net görünüyor.

Şafaktan önce bir meteo uçuşuna çıkan Luong, aygıtından dışarı atlıyor ve çimenlikte oturmuş olan arkadaşlarına doğru koşuyor. Raporunu vermeye hazırlanıyor. Ama Kien ona «sus» işareti veriyor. Hepsi de ortalarındaki transistörlü radyoyu dinlemekteler:

... Ulusal Kurtuluş yolunda Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı savaşan kahraman Vietnam halkının kararlılığını ve çelik iradesini hiç bir şey sarsamıyacaktır. Düşman, zincirinden daha çok boşandıkça, işlediği cinayetler de ağırlaşmaktadır...

Ho Amcanın sesi bu.[1] Luong hemen tanıdığı bu seste her zamankine göre daha ağır bir ton buluyor. Hiç gürültü yapmamaya dikkat ederek arkadaşlarının arkasında yere oturuyor. Berrak, içten, insanı yakından kavrayan bu ses herkese hitap ediyor sanki:

...Savaş beş yıl, on yıl, hattâ daha fazla da sü-

---

1. Ho Amca: Ho Şi Min.

rebilir. Hanoy, Hayfong, birçok şehir ve müessese ile birlikte yıkılmış olabilir. Vietnam halkı korkmuyor bundan. Çünkü bağımsızlıktan ve özgürlükten daha değerli bir şey yoktur...

Hiç bir kelimeyi kaçırmamak için Luong soluğunu kesiyor.

...Yurdumuzun bağımsızlığını ve halkımıza borçlu olduğumuz şeyleri sağlamak için Amerikan emperyalizmine karşı giriştiğimiz bu savaşta aynı kalple birleşmiş olan halkımız ve ordumuz hiç bir fedakârlıktan çekinmeyecek, hiç bir güçlük önünde gerilemeyecek tam ve kesin zaferi kazanana kadar yiğitçe çarpışacaktır...

Bu ses nasıl bir ses? Bu ses türlü deneylerden geçmiş bir pilotun sesi. Bir siklona karşı mücadele etmek için arkadaşlarına çağrıda bulunan ve onlara felâketi yenmek için gerekli bilgileri veren bir eski ve usta pilotun sesi bu.

...Aziz yurttaşlarım, aziz savaşçılar.

Bu kadar yalın olan ve bu kadar kardeşçe duygularla dolup taşan bu sözler yüreğinin derinliklerine işlemişti Luong'un. Ho Amcayı hatırlıyor şimdi, birliklerini ziyaret etmişti bir gün. Rüzgârın alnından kaldırdığı ak saçlarını hatırlıyor, hep iyiliği, sevinci söyleyen gözlerini, acele acele adım atışını, bir otomobil lâstiğinden kesilerek yapılmış kauçuk sandallarını, köylü elbiselerinin esmerliğindeki no elbisesini, rengini atmış haki asker ceketini...

Ho Amca sözünü bitirdi. Uzaktaki pirinç tarla-

ları, bambu çitlerin arkasında gizlenmiş gibi duran sıkış sıkış küçük köyler şimdi pilotlara daha sevimli daha aziz geliyor. Gök cephesi onları çağırıyor; ulusların varlığı için kutsal bir savaşın fırtınası içinde onları ölüme ve yaşamaya çağırıyor gök.

Uçaktaki yerine oturmuş bir avcı pilotunun en çok istediği şey nedir bilir misiniz: uçmak, yerden ayrılmak, uçuş emrini almak. Uçmaya başladı mı da en çok istediği şey bu sefer düşmana raslamak olur, düşmanı görmek ve ona hücum etmek. Ama ne yazık ki her şey, her zaman, o kadar basit cereyan etmez.

Sözgelimi bugün birçok kere hepimiz tutkuyla dolduk Mig'lerimize; uçuş yapıp düşmana ateş açacağımızı umuyorduk. Ama her defasında, bütün isteklerimize rağmen, nasipsiz kaldık.

Yine de bu pazar **Birleşik Devletler Hava Kuvvetleri** için parlak bir gün değil. Klâsik D.C.A.'nın bataryaları, füzeler, otomatik silâhlarla teçhiz edilmiş milisler, Kuzey'de yedi uçak fazla düşürdüler. Güneyde, gerillâcılar Laş-To'dan Saygon'a gitmekte olan on bin tonluk bir Amerikan gemisini mayınlı alana düşürerek batırdılar. Herkes karartma saatini unutarak bu haberleri konuştu.

Alaca karanlık kampta nihayet sessizlik başladı, bütün ışıklar söndü. Luong, ağaçtan yatağının üstüne uzanmış düşünüyor.

Hiç bir şey bağımsızlıktan ve özgürlükten daha değerli değildir... Aziz yurttaşlarım, aziz savaşçılar... Bu sözler hayatına, canının içine kazınmış sanki. Hiç bir şeyin bunları silemiyeceğini düşünüyor.

Bizim olan şu savaşta herkesin düşüncesi de,

deneyi de, kamunun iyiliği için çalışıyor, diyor kendi kendine. Bir tuğla konuyor, sonra bir tuğla daha, böylece eser yükseliyor; eserle birlikte hepsi de yükseliyor. Yetişen gençler bir anda kendilerini öncekilerden çok daha yüksek bir düzeyde buluyorlar. Sözgelimi Toan, bu yılki Toan'la geçen yılki Toan arasında gerçekten fark var.

Daha güzeli de var, diye düşünüyor Luong. Parti'nin ve Yüksek Kumandanlığın verdiği yön, kazandırdığı espri içinde savaştan savaşa hepimiz kendi özgün çabalarımızı getiriyoruz. Bir fırtına yaratmak için bütün rüzgârların bir araya gelmesi gibi, bu mücadele içinde tamamiyle kendimize özgü savaş yöntemleri yarattık sonunda. Bunlar sayesinde maddî anlamda kendimizden çok kuvvetli bir düşmanla çarpışmak ve onu yenmek gücünü elde ettik.

Başka bir yol da seçemezdik zaten. Bunu, belki de halkımızın binlerce yıldan beri aynı şekilde hayatı ve özgürlüğü için çarpışagelmekte oluşu yüzünden yapamazdık. Öyle ki bu savaş Vietnamlılar için bir düşünce şekli, bir hayat tarzı haline gelmiştir, soluk almak kadar tabiî olmuştur.

Dizi dizi Amerikan uçakları Hanoy'un güney-batı banliyösüne doğru uçuyor. Bizim filotillalar da havalanıyor. Uçuş elbiselerini giymiş olan Toan ve Luong, arkadaşlarının birbiri ardısıra başkent yönünde, gökyüzünde, aktıklarını seyrediyorlar. Toan son iki uçağın arkalarından bir bulut çizgisi bırakarak yaban kazları gibi gökyüzünde süzülüp kayboluşuna bakıyor tutkuyla, imrenmeyle. «Bu sabah iyi dövüş var, diyor, saat 9.20'de. Sabah sabah yola çıktılar...»

Dar bir sokak düşünüyor Luong; terasa bakan bir oda. Yüzü kızarmış bir kız düşünüyor; bu kız bir tüfek asmış omuzuna, unuttuğu fişekliğini eline almış, merdivenleri iniyor. Kimbilir belki de bu tüfek şimdi bir düşman uçağına yöneltilmiştir. Bütün şu günlerde Luong, Tuyen'in yazdığı mektubu cevaplandırmak için vakit bulamadı...

— **Tehlike!**

Çok geçmeden iki Mig üssün dolaylarında, derin ufka dalarak devriye uçuşuna çıktılar. **Ev**'in dolaylarını seyreden Luong buralardaki her sokağı, her ağaçlığı, her köprüyü, her su akıntısını, her işyerini ezbere biliyor. Bu cana yakın manzarada, aylardan beri avcı-bombardıman uçaklarının iştahını kabartan şey sadece hava alanı değildi.

İki Mig'in gözcülük ettikleri gök genişti, her yandan bir saldırıya uğranabilirdi. Bu bakımdan, başbaşa verip haritayı incelemekle geçirilmiş vakitlere kaybedilmiş olarak bakmamalıydı.

Bununla birlikte bir F 105 filosu hava alanı yönünde Kara Irmak'ın karşı kıyısına sokulmayı başarmıştı. Bunların bir kısmı alçaktan uçarak vâdiyi dolduruyor, bir kısmı ise yüksekten uçtukları için bulutlar arasında kayboluyordu. Dördüncü takımın yiğit gençleri onları keşfetmekte gecikmedi. Birleşik Devletlerin seçkin pilotlarından meydana gelmiş bir **fi doan**'dı bu.[1]

Birleşik Devletler'de herkes bu filoyu yöneten albayın adını bilir: John Miller'dir adı; üç savaşa girmiş çıkmış ve çatışma sırasında bir altıncı hissi

[1] Filo.

varmış gibi hareket eden bir asker; arkadaşları onun için şöyle der: «Onun sözlüğünde korku kelimesi yoktur.»

Güney-Doğu Asya gökleri bu ihtiyar tilki için yeni bir keşif değil. İkinci Dünya Savaşında Lao Kay'dan Ha Long kumsalına kadar uzanan bölgede, uçan kaleler üstünde, birçok kere Japonlara karşı savaşmış. Daha sonra Kore'de savaşmış. Bir sürü Mig düşürmekle övünür. İşte bu **Fırtına Tanrısı,** şimdi de, Vietnam göklerinde yeniden sahneye çıkıyor...

Bu adam Tayland'daki bir üsten, havacılığı yok denecek kadar az gelişmiş küçük bir ülkeyi bombalamak ve tahrip etmek için, her gün daha genç bir pilot kadrosunu göklere salar. Başkan'ı ve hierarşik şefleri gibi, o da bu ülkeyi dize getirmenin ve yenilmez «Fantom»ların, «Tandırşif»lerin önünde isteklerini kabul ettirmenin kolay olacağına inanmıştır.

Yine de bir yıl kadar oluyor ki John Miller Vietnam göklerinde kolan vurmanın öyle gezintiye çıkmak gibi kolay olmadığını anlamak zorunda kaldı. **D.C.A.'nın kurşun duvarı** gün geçtikçe daha yıkılmaz oluyor, bataryaların atışları daha şaşmaz hale geliyor.

Dahası var, Amerikan pilotları her çatıdan, her terastan, her bambu çitin içinden, her kayıktan, kendilerine doğrultulmuş binlerce otomatik silâhtan çekiniyorlar. Bütün bu silâhlar, hücum ettikleri anda onları her çeşit namlularından fırlatacakları bir mermi bulutu içine düşürmeye hazır.

Nihayet, bir süreden beri Miller'in adamları gittikçe daha fazla sayıda ve daha tecrübeli Mig'lere takılmaya başlamıştı. Amerikan kayıpları çok

ağır; tutsak edilen pilotların listesi gün geçtikçe uzamakta.

Miller'in arkadaşlarından biri, yüz kere uçuş yaptıktan sonra Birleşik Devletler'e dönmüş ve orada evlenmişti. Bir ay sonra, alacağı primleri düşünerek, gönüllü olarak yeniden bizim taraflara geldi. Daha yeni dönmüştü ki uçağı düşürüldü, kendisi de öldü. Birlikteki pilotların pek azı acıdı onun bu kaderine. Hemen hepsi büyük bir ahmak olduğunu düşündüler. Çünkü onların çoğu uçuş sayılarını hesaplamakta ve büyük bir tutkuyla yüzüncü uçuşu tamamlayıp Amerika'ya dönmeyi beklemektedir. Bunu gizlemiyorlar da.

John Miller, yönettiği gençlerin böyle bir ruh hali içinde olmalarını katiyen hoş karşılamaz. Onlara, paçayı kurtarmak için tek bir yol bulunduğunu, bunun da düşmana çılgınca hücum etmek olduğunu anlatır her zaman. Kendisi, kişisel olarak en tehlikeli görevleri üstlenmesini bilir. Hanoy'un dış mahallelerinin ilk bombardımanından beri Miller'in ünü bütün Amerikan hava birliklerinde daha da efsanevî bir nitelik kazanmıştı.

Miller'e göre Vietnam Mig üslerine çok şiddetli darbeler indirmek lüzumsuzdur. Dünyanın en ünlü, en güçlü **gök korsanlarıyla** boy ölçüşmek cüretini gösteren bu ufak hava gücünün moralini kırmanın daha uygun bir yol olacağı kanısındadır.

Bu sabah da, işte, öbür birlikler Hanoy hava sınırlarına dalmak imkânlarını aradıkları halde, Miller, türlü düzenler içinde hava alanına doğru uçan filotillalara kumanda ediyor. Yakındaki sanayi bölgesi üstünde bir uçuş emri aldığı halde, hava alanımızı mahvedip, insan cesetleriyle doldurmak

için, bir filotillayı C.B.U. bombalarıyla teçhiz etmiş. Yakından savaşmayı seven Mig'ler için birkaç da sürpriz hazırlamış. Kendi birliğinde bir mermi kasırgası estirmeye elverişli 6 tüplü yirmi milimetrelik namlular var.

İhtiyar kurt Migleri şaşırtmak için sanayi bölgesini bombalamaya ayrı bir filotilla göndermişti. Kendisi ise en büyük kuvvetlerin başında ve en seçilmiş pilotların yanındaydı. Sözgelimi Federal Almanya'dan gelen Dean Alan. Sözgelimi teğmen Robert. Bu sonuncusu hava savaşını çok sevdiği bir spor olarak görür ve uçarken bütün nişanlarını takardı.

— 1 numaralı yolun üstünde uçalım (Dean'ın sesi). İki Mig üstümüze geliyor.

— Çok güzel. Yiyin onları!

— 24. Kara bulut solda. Yirmi kilometre.

— Evet.

Yeşil ve koyu renklerle kamufle edilmiş dört F 105 dağın tepesinde ve Miglerden daha yüksekte beliriyor. Düşman filotilla iki gruba ayrılıyor. Bunlardan biri katranlanmış yolun ekseninden sağa kayarak fabrikanın bulunduğu tarafa uçuyor. Öbürleri ise yollarını değiştiriyorlar. «Şu ikisi bizi şaşırtmak ya da gerçekten demiryolu köprüsüne hücum etmek istiyor.»

Kuşku içinde bulunan Luong, yatay olarak, bomba taşıyan bütün uçakların yaptığı gibi fabrikaya doğru uçmakta olan F 105'lerin üstüne hücum emri veriyor. Cesur bir hareket onu çok elverişli bir duruma sokuyor. Ateşe başlayınca düşman uçaklarının birincisi bomba haznesini boşaltmak zorunda kalıyor. Öteki de bombalarını gelişigüzel bırakarak yükseliyor.

Bu sırada köprüyü kollar görünen F 105'ler birden başlarını çeviriyorlar, Mig'leri ters taraftan kıstırmak için ileri atılıyorlar. Luong'u korumakta olan Toan karşı çıkıyor bunlara: «Ben işimi göreceğim.» Aşağıda da Luong iki düşman aygıtını kıstırmış: onlar yükselseler o da yükseliyor, onlar pike yapsalar o da yapıyor, onlar dönüş yapsalar o da uçuş yollarını kesmek için daha keskin dönüşler yapıyor.

— 24, Sağa dön! Çabuk (Kien'in sesi).

Luong şiddetle kolu çekiyor. İki çizgi Mig'in kenarlarını sıyırarak geçiyor. Önündeki tablonun kırmızı ve yeşil düğmeleri, kadranları birden silikleşiveriyor gözlerinde. «Ben onları kovalayayım derken iyice ipin ucunu kaçırmışım meğer, diyor Luong, arka tarafı kollamayı unutmuşum.»

Dört F 105 eğik kanatlarıyla ard arda uçuyor. Solda, başka **yeşil sinekler** var; onlar da Toan'ın Mig'ine doğru hamle ediyorlar. Karşıda yeni iki grup, hışımla geliyor.

«Bizi çiğ çiğ yiyeceğinizi mi sanıyorsunuz?» Luong'un yüreği bir öfkeyle dolup taşıyor.

Yerden, tepelerin bulunduğu taraftan, birden kıpkızıl renkli bir hava fişeği yükseliyor göğe. Sonra bir tane daha, bir tane daha. Üç tane, dört tane daha. Yeryüzünde parlak noktalar. Uçaksavar bataryalarımız ateş açmış. Reaktörlerin ıslıkları bütün öbür sesleri bastırıyor; ama Luong kendi yolunu kesmek isteyen F 105'lerin yakından siyah taneciklerle kontrol altına alındığını da görüyor.

— 24. Arkaya dikkat!

Luong sert bir dönüş yapıyor. Böylece çılgın

gibi peşine düşmüş olan iki aygıt kendi uçuş çizgilerinden uzağa fırlatılmış oluyor. Ne var ki bu kez başka bir aygıt takılıyor arkasına. Şimşekler yağdırıyorlar, ateş ediyorlar. Yüzlerce kırmızı nokta uçuyor Luong'a doğru. Ah! şu altı tüplü namlular yok mu... Nasıl da uzaklara atış yapabiliyorlar.

Bir dönüş daha. Luong hasımlarını çevirmek için daha elverişli bir duruma geliyor. F 105'ler zikzaklar çizerek kaçıyor. Luong yukarı fırlıyor ve arkasındakilerin zor durumda olduğunu görüyor, bataryalarımızın yoğun ateşine tutulmuşlar.

— 24, Dikkat. 31'i destekle.

Luong, Toan'ın Mig'ine doğru yönelen iki F 105'in yolunu kesmek için uçuyor. Onlara öyle bir ateş zifosu sıçratıyor ki geri dönmeye mecbur oluyorlar.

Çok şükür. Bu sefer de işin içinden alnımızın akıyla çıktık. Mig'ler, bembeyaz, ard arda, güneşe doğru yükseliyor.

Yerde arkadaşlar ve makinistler kaygılı bakışlarla bu savaşın serüvenlerini izliyorlar. Ngo Amca, çimenlere oturmuş, ellerini birbirine kenetlemiş, sanki yukarda Luong sesini duyacakmış gibi bağırmaktan kendini alamıyor.

Çünkü Mig'ler kurtulmuş değil. Birbiri ardısıra iki gümüş nokta halinde göğe yükseldikten sonra hışımla dönüyorlar. Göğün her noktasında dağınık halde uçan düşman aygıtları var.

Yerdekiler göğü destekliyor.

— Arkada, sağda iki tane daha var!

İki Mig zikzaklar yaparak yere doğru yaklaşıyor, böylece arkalarına düşen düşman aygıtlarını

da oraya çekmiş oluyor. Bu kez de klâsik D.C.A. nın mermi bulutları taramaya başlıyor F 105'leri. Tepelerde gizlenmiş, bambu çitleriyle kamufle edilmiş bataryalarımız isabetli salvolarıyla avcı-bombardıman uçaklarının yolunu kesmekte, düzenlerini bozmakta. Şu Mig hangisi acaba? Toan'ın mı Luong'un mu? Beyaz bir Mig yere doğru pike ediyor, hemen arkasında kendisini izleyen bir F 105.

Ama, bütün kır boyunca, her yerde atelyelerin ve köylerin savunma milisleri ortalığı kollamakta. Atıcılar siperlerinden ayrılıyor, düşman uçaklarını daha iyi görmek için korkulukların, duvarların üstüne çıkıyorlar. **Johnson**'lar da hava alanı savaşçılarını mahvetmek için taşıdıkları bomba yükünü gelişigüzel bir şekilde bırakıp yükselmek zorunda kalıyor.

İkinci Mig, birdenbire kendi arkasına takılmış filotillaya ateş ederek karşı koyuyor, tepelere, bataryaların menziline doğru sürüklüyor düşman aygıtlarını.

Ngo ve ekip arkadaşları kafalarını yukarı kaldırmış savaşı seyrediyorlar. Reaktörlerin ıslıkları ve bataryaların boşalmaları öyle büyük bir gürültü yaratıyor ki birbirlerinin sözlerini duymaları imkânsız. D.C.A.'nın şimşekleri hemen çevrelerine yağmakta.

Birden yürekleri ağızlarına geliyor. Tek başına kalan Luong az kalsın kendini çeviren düşman avcı uçaklarının gönderdiği iki füzeye hedef oluyordu.

«Toan! Toan bu!» Ngo Amca aygıtın üstündeki matrikül numarasını okumuştu. Gümüş Mig,

bir fırtına ışığı içinde, çok alçaktan, hemen hemen makinistlerin 80 metre kadar üstlerinden geçmiş ve yakıcı soluğuyla tokatlamıştı onları. F 105 ise karnı üstüne dönmüş ve ölü bir balık gibi göğe doğru çıkmaya başlamıştı.

Böylece çok ilginç bir manevra yaptıktan sonra uçağımız bu sefer takip eden durumuna girmişti. «Az kalsın gidiyordu! Berbattı durumu!». Ngo'nun arkadaşlarının soluğu kesiliyor, Ngo da bağırıp duruyor, ne zamandanberi bağırdığının farkında değil. Küçük beyaz Mig, düşmanının iri gri karnında bir yanından, sonra öbür yanından yara açıyor. Beriki mücadele etmekten hiç vazgeçmiyor, ama atılımlarında bir düzensizlik var. Toan çok yakından ateş ediyor. F 105'ten kopan bir parça pistin beton zeminine düşüyor.

Parçalanıyor düşman uçağı. Reaktörlerden bir alev fışkırıyor. Bir ateş yukarı, uzaklara, pirinç tarlalarının üstüne düşüyor. Kalın duman sütunu F 105'in düştüğü yeri belirliyor.

Amerikan albayı, Dean Alan'dan «Yaralıyım.» haberini alınca büyük bir üzüntüye ve iç karışıklığına kapılıyor.

Kendi uçağını arkadaşını yaralayan Mig'in üstüne sürerken Robert'e de ikinci Mig'i temizlemesini emrediyor.

John Miller için Alan'ı yaralayan avcı uçağını ters taraftan kıstırmak, çakmağını çıkarmak için elini cebine sokmak kadar kolay. Yeşil pırıltılı dalgalar, kaçan aygıtı sıyırarak şimşekler gibi uzuyorlar gökte. Bir daha ele geçmeyecek bir şans.

— Dean, ne haber?

— Ağır bir yara aldık.

— Yarım tur yap. Birinci sıraya geç.

Mig'e bir sülük gibi yapışmış olan Miller, hasmının yolunu önden kesmek için başka bir filotillaya emir veriyor.

Her yanından kuşatılmış olan Mig akıl almaz hareketler yapıyor. Müthiş şeyler. Vietnamın artık işini gerçek anlamda bilen pilotları var. Böylesi usta bir düşmanı düşürmek de büyük bir zevktir doğrusu.

Birkaç verimsiz çaba gösterdikten sonra albay bu sporun o kadar çekici bir şey olmadığını anlamaya başlıyor. Teğmen Robert gözleri önünde düşman üssüne indirilmiş ve buna karşı bir şey yapamamış, onu kurtaramamıştı işte. Kendisi de pek parlak bir durumda değil, hep yandan döven ve destek düzenini dağıtan D.C.A.'nın ölüm yağdıran mermilerine hedef.

— Üçüncü filotilla tepelerdeki şu top parçacıklarını yok edin!

Miller şu şeytansı Mig'in defterini dürmek için kendi grubunun başına geçti. Çok oluyordu bu Mig. Kendilerini o kadar uğraştırmış, bu arada öteki de Robert'i yere inmek zorunda bırakmıştı. En iyisi ona soluk alacak vakit bırakmamak; o zaman işi tamamdır. Nasıl olsa sonunda yorgun düşecek, partiyi kaybedecek.

Mig, sıyrılıp kaçarken tam kolimatörün çerçevesi içine girdi. Neşeyle uluyarak düğmeye basıyor Miller: altı tüpün altısı birden alev tükürüyor. Bu sefer muhakkak isabet var. Ama o da ne? Bu kez de mesafe mi uzak geldi? Böylece bu son birkaç saniyelik çaba da boşa gitmiş oluyor.

Birçok uçakla birden bir hücum daha. Ama yerden D.C.A.'nın namlularıyla desteklenen Mig, roketler ve mermiler arasında inanılmaz çeviklikler göstererek, eğriler, daireler çizerek, kurtulmayı ve düşman uçakları grubunun uçuş düzenini bozmayı başarıyor. Zikzaklarla uçuyor. Ardına takılan Miller'in F 105'inin soluğu kısa geliyor; bu kovalamaca yorgun düşürüyor Miller'i.

İşte şimdi yapayalnız karşı karşıya kalıyorlar: bir düello. Mig isabet alıyor. Ama mücadeleye devam ediyor. Bir obüs F 105'in kanadını deliyor, şapka büyüklüğünde bir delik açıyor.

Yaralı uçağı kollamakta olan destek uçaklar hep birden Luong'a saldırıyorlar. Luong da hasmını bırakıp onlara doğru yöneliyor.

Kanadı delinen F 105 sarsılmaya başlıyor, dengesini kaybediyor. Albayın gözleri karmakarışık. Uçuş elbisesinin içinde vücudü terden sırsıklam. Artık kaçıp kurtulmaktan başka bir şey düşündüğü yok. İçinde bir şeylerin kırıldığını hissediyor. Bir batarya obüsünün alev demeti, birden albayın uçağının beş on metre ötesinde infilâk ediyor, onun da kollarını ve bacaklarını hasara uğratıyor.

Birdenbire albayın kafasında çılgın bir at sürüsü dört nala koşmaya başlıyor. Daha çabuk, daha çabuk: gaza basıyor, bir ok gibi yükseklere fırlamak istiyor. Her ne pahasına olursa olsun, bu ateş ortamından çıkmak, kurtulmak istiyor. Ama altındaki uçak sanki güzel bir dayak yemiş bir adam gibi, bir iki sıçramayı deniyor, sonra düşmeye başlıyor. Oturduğu yeri saran alevler kendisini de yalıyor. Miller dışarı atlamak için bütün gücünü topluyor. Ve kendini bu boğucu kara dumanın dışına fırlat-

mayı başarıyor. Turuncu bir paraşütün albayın üstünde hışırtıyla açıldığı görülüyor. Ama henüz içi iyice ferahlamadan şiddetli esen rüzgâr onu kapalı bir bohça haline getiriyor. Amerikan subayı bir taş gibi yere düşüyor.

Bu sırada, yere doğru hızlı bir bakış fırlatmak fırsatını bulan Luong, pirinç tarlalarında, tepelerin üstünde, ağaçlık bir yerde, bir ırmağın kıyısında, her yerde, yanyana konmuş binlerce lâmba gibi göz kamaştırıcı ışıklar görüyor. Uçaksavar bataryalarımız alev kusmakta. Uzun yalazlar, yukarı doğru sallanan kılıçlar gibi, düşmanın parçalanmış, perişan olmuş düzenine vuruyor, vuruyor.

Hava alanının üstünde, Toan'ın Mig'i, Luong'a yaklaşmak için ilerliyor. Bunu gören iki F 105 gerilemeyi daha uygun buluyor. Luong daha elverişli bir duruma giriyor böylece. Bir kere daha pikeye geçiyor. Düşman uçağının gövdesindeki perçin çivilerini görebilecek kadar yakında şimdi. Düğmeye basıyor. O ne? Cephane kalmamış. Küfrü basıyor. Ne var ki F 105'ler de yeniden çatışmayı göze alamıyorlar, deniz yönünde uzaklaşıyorlar.

Gök temizlendi. İki Mig yüksekte bir tur yapıyor. Sonra hava alanının tam üstüne gelerek kanatlarıyla yeri selâmlıyor ikisi de. İkisi de aşağıdaki arkadaşlarını görüyor altlarında: koşuyorlar, ellerini kollarını sallıyorlar, şapkalarını ve fularlarını sallıyorlar onlara.

X

Akşam yemeğinden sonra, dinlenme vakti. Luong, soyunmuş, gece inmeden sebzelikleri suluyor. Toan, yeni gelen kümese bir kapı takmakla meşgul. Ağustos ayının son günleri. Günler artık o kadar yakıcı değil.

Bir akşam, tanıdık bir gölge itti avlunun kapısını. So!

— İyileştin mi So?

— Daha değil. Ama hastahaneden taburcu oldum, birkaç gün de dinlenme evinde geçireceğim. Şansa bak ki Thuan'ın arabasıyla gidiyorum. Size de bu arada şöyle bir uğrayayım dedim.

Balkonda oturmak için yukarı çıkıyorlar. Luong, dostunun henüz yürümekte güçlük çektiğini farkediyor.

— Güvercinliğe baksana. Toan eserini bitirmiş.

— Eve dönmek güzel şey.

Nam Bo'lu yiğit çocuk içini çekiyor, bahçeye, kümese araştırıcı bakışlarla bakıyor.

— Doan döndü mü?

— Dönmedi daha. Ama sağlığı iyi. Dinlenme evinde ona muhakkak raslarsın. Sen Hanoy'dan geçtin. Bugünlerde hayat nasıl orda?

— Hep aynı. Yalnız tehlike işaretleri daha fazla veriliyor şimdi; gündüzleri de geceleri de.

Füzeler atıldığını gördüm. Sonra arkadaşların uçtuğunu gördüm. Ha, aklıma gelmişken söyleyeyim. Ban'dan haber aldım. Ban, daha birliğine gelir gelmez başkenti korumak için yapılan bir savaşa katılmış. Dış mahalleler üstüne bir F 8 düşürmüş.

— Bir iki satır yazıp kutlayalım kendisini. Mutlaka yapalım bunu.

— Şu son günlerde Hanoy'da su müthiş bir şekilde yükseldi. Birçok semt nehir seviyesinin yedi sekiz metre altında. Bundan haberiniz var mıydı?

— Su baskınlarını önlediğimiz böyle bir yılda kötü bir haber bu. Bir infilâk diyebiliriz buna.

Hepsi susuyor. Büyük yağmurlar mevsiminin henüz bitmediğini düşünüyor hepsi de. Gelecek haftalarda mücadele daha büyük olacak demektir bu.

So, birliğin son görevleri üstüne soru üstüne soru yağdırmaya başlıyor. Albay Miller'in kaderini hastahanedeyken öğrenmiş. Zaten Batı haber ajansları da onun ölümü üstüne büyük gürültü koparmışlardı. Toan birden sözünü kesiyor onun:

— Ah! Az kalsın unutuyordum, diyor.

Sonra koşarak barakaya gidiyor, ordan bir fotoğraf getiriyor. Göğün ortasında, dumanların arasında bir paraşüt var bu fotoğrafta.

— Bak, diyor So'ya, hani bir general düşürmüştün ya geçende, işte onun fotoğrafı. Bu fotoğraf için az daha paçayı kaptırıyordum.

— Bir küfürle kurtulduğun için de mutlu saymalısın kendini, diye haykırıyor Luong. Bu çocuk dehşet şey doğrusu! Savaşın en kızışmış yerinde bir de bakıyorsun fotoğraf çekmek için mitralyözleri bırakmış. Ben radyoda kendini övdüğünü bile

işittim bunun. Bir kahraman gibi görüyordu kendini.

So kahkahalarla gülmeye başlıyor. Sonra ciddiyetini takınarak şu son sıralarda hava alanının üstünde girişilen savaşlarda büyük zararlara uğrayıp uğranmadığını soruyor.

— Bizim dümende bir delik açıldı, diye açıklıyor Toan. Luong'un aygıtına gelince, onda da ufak bazı yaralar var. Ama önemli değil. Hemen onarılabilir cinsten hepsi de. Başka da bir şey yok.

— En fazla yedi sekiz gün sonra sizlere katılacağım. Bu durum bana öyle acı veriyor ki ne bir şey yiyebiliyorum ne de uyuyabiliyorum.

— Bana öyle geliyor ki bacağın henüz tamamiyle iyileşmiş değil. Gerektiği gibi bakılmasına çalışmalısın.

— Önemli bir şey değil... (yeniden gülüyor So).

Ve anlatıyor:

— Geçen gün paraşütüm yere indikten sonra, sizi yukarda dönüp duruyor görünce çok heyecanlandım. Siz daha yeni gitmiştiniz ki üç **Johnson** geçti başımın üstünden. Yanımda bir radyo olsaydı, size haber verebilseydim, ne güzel düşürürdünüz onları... Bir «lim» ormanının içine inmiştim. Bacağım öyle şiddetle ağrıyordu ki elimden gelse kesip atacaktım. Nihayet, bir saat kadar sonra yapabildiğim kadar sardım yaramı. Bir değnek buldum, topallıya topallıya yürümeye başladım.

Bir süre yürüdükten sonra bir patika çıktı önüme. Yanından da bir su akıyordu. O zaman şöyle dedim kendi kendime: «Eh! artık işin tamamdır».

Değneğime dayanarak ilerliyordum. Bir iki

adım attıktan sonra durup dinlene dinlene tabiî. Bazan yapraklar arasında bir gürültü işittiğimi sanıyor ve hemen avazım çıktığı kadar yüksek sesle bizim Halk Ordusu marşını söylemeye başlıyordum: «Feda etmek kendini halkı uğrunda...» Bu marşı bu kadar güzel söyleyeceğime dünyada inanmazdım. Görseniz nasıl gür çıkıyordu sesim.

Burada hepsi gülmeye başladı.

So devam etti :

— Yolda rasladığım bir savunma grubunun birincisi milisçisi şöyle dedi: «Ne güzel! Hem sizin arkanızdan yürüyorum hem de marşınızı dinliyorum». Tek ayakla onunla birlikte yürümek istedim, ama her şeye rağmen yığıldım kaldım. Hemen hemen ormanın sınırındaydık. Bir şansımız kalmıştı. Partizan arkadaş, havaya ateş ederek yoldaşları yardıma çağırdı. İki oğlan ve bir kız geldi. Hepsi birlikte köye kadar götürdüler beni. Sedyeyle en yakın bucak merkezine götürülmemi istedim.

Akşam, saat sekiz sularına doğru vardık bucak merkezine. Benim hamağı Kadınlar Birliğinin Merkezinde iki bambu arasına kurdular. Ama gösterilen kabulü görmeliydiniz bir... Bacılar yanıma yaklaşınca ilk sözleri şu oldu: «Bir kâse süt içmek ister miydin?» Ve hemen iki elle tutulup getirilebilen kocaman bir kâse kondu önüme. Bir solukta bitirdim onu. «Bir kâse daha içmek ister miydin kardeş?» «Elbette...»

Dahası var, içlerinden biri gömleğimin yırtık olduğunu gördü. Zorla çıkarttırdı onu, onardı. Bir kere gömleğimi çıkarınca iç çamaşırımın da pek parlak bir durumda olduğu anlaşıldı. Bütün bu ağlamaklı, yaşlı kadınlar hep şu sözleri tekrarlayıp durdular: «Nasıl oluyor da havacı kardeşlerimiz

böyle yamalı çamaşır giyiyorlar!»

— Eski çamaşır giymeyen kimse zamanla eskir.

Böyle dedim ama, yine de çamaşırımı çıkarıp verdim. Onlar da bir güzel yamadılar. Bu sırada mutfakta bir tavuk kesildiğini anlamıştım.»

Avlunun girişinde bir kamyon klâkson çalmaya başladı. So kalkıyor:

— Hadi, çocuklar, diyor. Gitmem lâzım. Hikâyenin gerisini dönüşte anlatırım.

— Sabırsızlık gösterme sakın. İyi bak kendine.

Luong ve Toan kamyona kadar geçiriyorlar So'yu. Dönüşte barakaya girerlerken hikâyeye hâlâ gülüyorlar.

Luong, Ban'a mektup yazmadan uyumamaya kararlı. «İyi bir şey değil böyle tembel olmak» diyor kendi kendine. Birden yarı açık kapıda Kay beliriyor.

— Luong, diyor ona. Giy ceketini. Kumandan seninle konuşmak istiyor.

Kay'ın kaygılı bir hali var. Onu Kumandanlık binasının açılır kapanır kapısına kadar götürüyor.

— Bir şey mi var Kay?

Siyasî komiser elini Luong'un omuzuna atıyor, kuvvetle sıkıyor.

— Ailenden haber alacaksın aslanım, diyor.

Ama hiç gülümsemeden söylüyor bunu.

Büroya giriyor. Masanın üstünde sessiz bir ışık. Luong, kalbinin bir mengeneyle sıkıştırıldığını hissediyor. Avuçlarının içi ter içinde.

Viy yoldaş, kır saçlı başını kaldırıyor :

— Senin için şu telgrafı aldık, yoldaş.

Luong kâğıdı alıyor, lâmbanın yanına yaklaşarak okuyor:

Posta kutusu: X. Yoldaş Le Luong'a kızkardeşi Le Anh Dao'nun korsan uçaklara karşı yapılan bir savaş sırasında ağır şekilde yaralandığını bildirmenizi rica ederim. Yaralı, hastahaneye nakledilmiştir. Mümkünse Luong'un kardeşini görmesi için izin verilmesi dileğiyle. Tuyen.

Viy yerinden kalkıyor, Luong'a yaklaşıyor:

— Gidip Kien'e haber ver, diyor. Ordu Genel Politika Yönetimi delegesinin arabasına binersin toplantıdan sonra. Hanoy'a gidecek bu araba. İki gün izinlisin. Öbür gün saat 18'de birliğinde hazır bulun.

Komiser de kapıya kadar onunla beraber geliyor.

— Umulmadık bir şey olursa bana telgraf çekersin, diyor Luong'a. Birliğimiz adına kızkardeşine birkaç kutu süt yolluyoruz. İyilik haberlerini beklediğimizi de söylersin kendisine. Tamam mı? Şimdi hemen gidip yola çıkmak için hazırlan.

Yolculuk boyunca Luong acılar içinde kendini öyle ezilmiş buluyor ki Yüksek Kumandanlığa mensup delege yoldaşın sorularını cevaplandırmayı bile çok defa unutuyor.

Cebinde taşıdığı telgraf yakıyor onu.

Acaba nasıl bir yara almıştı Dao? Luong böyle bir haberi o kadar beklemiyordu ki kumandanın odasına girerken ondan bir mektup gelmiş sanıyordu. Dao'nun ölmüş olduğu hakkında bir izlenim var içinde. Sanki vaktinde yetişemeyecekmiş gibi bir izlenim. Luong şaşırmış bütün bütüne. Dalgın. Uy-

kuyla uyanıklık arası bir ruh halini yaşıyor. Sanki bu kadar değerli bir kızkardeşe malik olduğunu yalnız bu akşam anlamış gibi. Açıklanamıyacak kadar aziz ve sevgili bir kızkardeşi olduğunun yalnız bu akşam farkına varıyor sanki.

Sonra umutlanıyor. Hanoy'da, diyor, yeterince ilâç vardır. Dao çok ağır yaralanmış bile olsa iyileşebilir. Genç bir insan, sonra sağlığı yerinde bir insan. Elbette yenebilir yaralarının getirdiği tehlikeyi. Ama niçin daha önce onunla meşgul olmak için vakit bulamamıştı? Mektup yazmakta ne kadar ihmalci davranmıştı. «Gerçekten acınacak bir durumdayım Dao. Sana yardım etmek için hiç bir şey yapmadım, bağışla beni. Kocan ne kadar uzaklarda. Ve çocuk...»

Hızlı gitmeye imkân yok. Millî yolun üstünde her gece aynı karmaşa vardır. Askerî katarlar, elle itilerek yürütülen yük bisikletleri, öküz arabaları, at arabaları, hepsi, bu gidiş geliş yolu üstünde karşılaşır. Zaman zaman, kamufle edilmiş farlar, torbalarını sırtlarına vurmuş, şapkalarına çiçekler takmış, yolun iki kıyısı boyunca filaoslar altında hızlı hızlı yürüyen, birbirine küfürler yağdıran ya da avaz avaz türkü söyleyen genç topluluklarını aydınlatır.

Sık sık durmak zorunda kalıyorlar. Birinci seferinde düşman uçaklarının ortalığı aydınlatıcı füzeler atması dolayısıyla durmuşlardı. Uzakta, bir D.C.A. grubu havayı tarıyor. Bir tesadüf Luong'un dikkatini iyice uyandırıyor: füzelerle yüklü bir ağır ve kara kamyonlar dizisi. Her araba bir kısmı maviye boyanmış farlarını kırparak yavaşça geçiyor. Yarı yarıya kapalı dev gözler gibi bu farlar.

Bütün gece böyle geçiyor. Nihayet işte Hanoy. Caddeler ıpıssız. Ve D.C.A. namlularına yer değiştirten arabaların demir gürültüsü hiç kesilmiyor.

Araba, Luong'u Dökmeciler Sokağı'nın köşesine bırakmak için bir dönüş yapıyor. Bisikletini arabadan almış, eliyle iterek götürüyor; karanlığa gömülmüş, inişli çıkışlı sokağa dalıyor. Evin kapısını bulmak için cep lâmbasını yaktığı sırada kalbi hızla çarpıyor. Gürültü çıkarmadan merdivenleri çıkıyor. Kapıya vurup karanlıkta bekliyor.

— Kim o?

Tuyen evde... «Anh Luong»,

Tuyen Luong'un sesini tanıyarak hafif bir çığlık atıyor. Odadan fırladığı ve hafif adımlarla kapıya yaklaştığı duyuluyor. Kapı ardına kadar açılıyor. Tuyen'in ayakları çıplak. Bir yandan bluzunun yakasını iliklemeğe çalışıyor.

Luong kendisine çok candan ve yakın gelen bu odaya girerken küçük Son'u yatağın üstünde uyur görüyor.

Çantasını bir köşeye koyuyor, camlı kapının önündeki masanın yanına geliyor. Tuyen, alnına düşmüş kâkülünü geriye atarak çaydanlığı getiriyor.

Luong:

— Zahmet ediyorsunuz, diyor. Söyler misiniz bana, Dao nasıl? Rica ederim.

— Ameliyat başarılı oldu. Ciğerinde bir mermi parçası vardı. Demin hastahaneden geldim. Uyumayı düşünüyordum... Henüz ateşi düşmedi. Sonra çok da zayıf düştü. Ama yarım saatten beri uyuyor.

— Dün ondan bir mektup almıştım. Bir bombardımandan bahsediyordu o mektubunda.

— O daha önceki haftaya ait bir hikâye olacak. Ben de bir mektup aldım, iki gün önce... Dün gece, sabaha doğru kapının vurulmasıyla uyandım. Açtım. Baktım Hay gelmiş. Hay, Dao ile aynı serviste çalışan bir gençtir. Küçük Son, Hay'ın kucağındaydı. Bunu görünce tepeden tırnağa titremeye başladım. Bana Dao'nun Giam Hastahanesine kaldırıldığını söyleyince, onu içeri aldım, çocukla birlikte evde bırakarak bisiklete bindim, hızla hastahanenin yolunu tuttum. Ama içeri giremedim. Dao o sırada ameliyat masasındaymış... Ertesi akşam beni tanıdı. Ama yalnız gözlerini açabilecek kadar bir gücü vardı. Tek kelime çıkmadı ağzından...

Beni en çok üzen de Son'un durumu oldu. Çok uysal bir çocuk. Annesinin yokluğu onun için çok müthiş bir şey. Ama ağlamaya pek az yelteniyor. Uyutmak için biraz salladım onu. Sonra yine hastahaneye döndüm. Doktor birkaç kere kan nakli yapıldığını ve Dao'nun şimdi daha az bitkin olduğunu söyledi bana.

— Gitsem, şimdi onu görebilir miyim dersiniz?

— Şimdi nasıl olsa uyuyor, en iyisi yarın sabahı beklemek. Bir şey yememişsinizdir. Bir çorba yapayım.

— N'olur bir şey yapmayın, şu anda hiç açlık hissetmiyorum.

Luong yatağa doğru ilerliyor ve cibinliğin altındaki çocuğa bakıyor. Yan yatıp uyumuş. Ellerinin arasında kauçuk bir karaca var. Uyuyor, ama dudakları meme emer gibi hareket ediyor, kirpikleri hafifçe oynuyor. Sanki rüyasında birini arıyor.

Tuyen de sessizce yaklaşıyor.

— Görüyor musunuz aksiliği, diyor, alçak ses-

ile, fabrikanın kreşi boşaltılmış. Yarın işe giderken Son'u komşuya emanet etmeye mecburum.

— Şu kötü huylu kadıncağız mı?

— Çok bağırıp çağırır ama, aslında iyi kalplidir. Önümüzdeki günlerde yarım günlük bir iznim olacak, o zaman çocuğu bizimkilerin oturduğu küçük köye götüreceğim. Uzak bir yer değil, otuz kilometre kadar bir şey tutuyor. Ung Hoa'da. Dao oraya birçok kere geldi. Annemle babam, küçük erkek kardeşimle yalnız otururlar. İkisi de emekli. Son'u onlara götürürsem, kimsenin eline bırakınazlar onu...

— Birçok gün fabrikayla tehlike işaretleri arasında, çocukla birlikte burda olacaksınız. Sonra oraya varamıyacaksınız. En iyisi bırakın ben yarın çocuğu bisikletle götüreyim.

Bölmenin öte tarafından bir çalarsaatin zili duyuldu.

— Bunun için hiç kaygınız olmasın, diyor Tuyen. Biraz dinlenin.

Luong çantasını açıp içinden battaniyesini çıkarıyor.

— Bu bunaltıcı sıcakta, diyor, terasta çok rahat olacağım.

— Oh! Hayır, öyle yapmayın. Sabaha karşı çiy düşüyor, soğuk alırsınız sonra.

Luong camlı kapının yanında yere uzanıyor.

— Alıştığım bu köşeyi daha şimdiden benimsedim, diyor.

Gözlerini açtığı zaman Tuyen henüz gitmiş bulunuyordu. Son, durmadan uyuyor. Yıkanmak için dışarı çıkan Luong ateşin henüz sönmediğini, üstünde bir çorba tenceresinin bulunduğunu görüyor.

Pirinç de var ateşte. Demek Tuyen çok erken kalkmış. Kendisi de öyle derin bir uykudaymış ki duymamış.

Küçük uyanıyor, cibinliğinin altında ağlamaya başlıyor. Luong, yüzünü gözünü yıkamak için onu musluğun önüne götürüyor.

— Amcanı tanıdın mı bakalım?.. Şimdi çorba içeceğiz, sonra da anneni görmeye gideceğiz. Tuyen yaptı bu çorbayı. Yeğeni için yaptı.

— Tuyen fabrikaya gitti.

— Evet öyle. Bak neler de biliyorsun.

Kaşıkla yemeğini yediriyor çocuğa. Onu ilk karşılaşmalarına göre daha zayıflamış buluyor. Daha da uyanık olmuş. Yiyor çocuk, gözlerini yuvarlak yuvarlak, amcasının üstüne dikmiş, sanki annesine yaptığı nazlanmaları şimdi yapmaya hakkı olmadığını anlamış gibi hiç karşı koymadan yiyor, içiyor.

— Gel bakalım, şimdi amca ile yeğen, Dao'yu görmeğe gidecek.

Kollarını boynuna dolayan yaramazı alıp kaldırıyor. Yüreği iyice kabarmış olan Luong onun küçücük ellerini öpüyor.

Sabahları Hanoy'un tıkalı sokaklarında işlerine giden bisikletli adamlardan meydana gelen büyük bir kalabalık vardır. Eski günlere göre tek fark, bisikletlilerin omuzlarında silâh olması. Kamufle edilmiş kamyon katarları, badem ve franjipan ağaçlarının altına gizlenmiş. Çamura batmış askerî kumanda arabaları bütün bir geceyi savaş yollarında katettikten sonra Hanoy'un hayatı demek olan ve gidip gelen binlerce bisiklet arasından mekikler gibi kayıyorlar.

Siperler ve hendeklerle altı üstüne gelmiş olan hastahane avlusunun ortasında Luong, Son'la birlikte kayboluyor. Bir hastabakıcı kucağında bir bebek taşıyan bu askere şaşkın şaşkın bakıyor. Onu iki katlı bir binaya götürüyor ve on sekizinden fazla göstermiyen bir görevliye teslim ediyor.

Dao'nun yatağı, uzun bir salonun ucunda, camlı bir kapının yanında. Boğuk boğuk bazı inlemelerden başka şey işitilmiyor burada. Bunlar ameliyat olmuş kimseler olsa gerek, diye düşünüyor Luong. Çoğu henüz kendine gelememiş. Luong parmaklarının ucuna basarak kendine işaret edilen demir karyolaya doğru yürüyor. Bir cibinlik kurulmuş bu karyolaya. Uyuyor Dao. Gözleri kapalı. Yüzünde hiç bir anlam yok. Ölü sanki.

Luong, hastanın ateşini gösteren çizelgeye eğiliyor. Ateşi düşmüş. Ama 38 ve 39 derece arasında kalmış.

Yeniden koridora çıkıyor. Genç görevli şöyle diyor:

— Doktor oldukça memnun. Şimdilik daha iyi bir durumda olması umulamaz. Siz çocuğu alıp bahçede oturun. Sonra ben gelip sizi çağırırım.

Salona yeniden döndükleri zaman Dao'yu uyanmış buluyorlar. Bu arada yüzünü yıkamışlar. Şakaklarında hâlâ ıslak duran birkaç saç teli var. Biraz daha az solgun görünüyor şimdi.

Annesini görür görmez, Son, kollarını uzatıp onun boynuna sarılıyor. Öpüp öpüp duruyor onu. Dao elini uzatıyor, yoklaya yoklaya çocuğun saçlarını buluyor okşamak için. Gözlerinden bir damla gözyaşı yuvarlanıyor.

— Uslu dursana, diyor Luong küçüğe. Bak annenin hareket etmemesi lâzım.

Dao'nun dudaklarından bir gülümseme gölgesi geçiyor. Soruyor:

— Yaramazlık yaptı mı?

— Bir oğlan çocuk hiç bir zaman yaramazlık yapmaz, değil mi Son? Yeğenimle öğünüyorum ben. Çok hınzır bir çocuk, bir sürü şey biliyor. Tuyen'le konuştuk. Ung Hoa'ya, Tuyen'in annesinin babasının yanına götüreceğiz onu. Kocana gelince, biraz sonra telgraf çekeceğim ona. Nasıl hissediyorsun kendini? Ağrın sızın var mı?

Dao başını sallıyor ve gözlerini kapıyor. Yeni bir cümle daha söylemek için gücünü toplamak ister gibi bir hali var. Daha sonra konuşacak.

Genç görevli ona bir bardak süt getiriyor, kaşıkla içiriyor. Yalnız kaldıkları zaman Dao elini kardeşinin eline uzatıyor.

— Sanırım birazdan gitmen gerekecek, diyor.

— Hayır. İki gün izinliyim. Arkadaşların selâmı var. Siyasî komiser Viy, sana süt kutuları yolladı.

— Teşekkürlerimi bildir onlara. Demek böyle bir anda izin verdiler.. Tuyen hakkında ne düşünüyorsun?

— Çok iyi bir insan, gerçekten çok iyi.

Dao, soluğunu toplamak için bir an öylece kalıyor. Gülüyor birden, bir ışıltı beliriyor gözlerinde.

— Yine de, diyor, Amerikalıların bombaları hiç bir işe yaramıyor. Baraja henüz dokunulmadı. Luong, telgraf çekmekten vazgeçsen daha iyi. Şimdi Nhon duyunca sabırsızlanmaya, üzülmeye başlayacak. Daha sonra mektupla bildiririz durumu.

Luong ancak öğle üstü çıkıyor hastahaneden. Son'un karnı çok aç. Tuyen'in evine gidiyorlar. Bereket versin sabahtan kalma biraz pirinç var, ondan veriyor çocuğa.

Sonra Son'u küçük yatağa yatırıyor, uyuyana kadar yelpazeliyor. Kendisi de battaniyesini seriyor yere. İyice uykusu gelmiş.

Bir siren çığlığı. Pencereleri sarsan patlamalar. Luong terasa fırlıyor.

Pırıl pırıl gökyüzünde turuncu bir bulut dalgalanıyor. Uçakların vınıltıları. Binlerce metre yüksekte iki duman şeridi uzaklaşıyor. İki, üç beyaz yuvar onları çevreliyor. Duman şeritlerinden biri sert bir açı içinde kırılıyor. Toprağa doğru kıvrıla kıvrıla iniyor ve kayboluyor: Hiç değilse biri...

D.C.A. çok yakınlarda, dış mahalleler dolaylarında, yeniden işlemeye başlıyor. Gökyüzü kapkara oluyor birden. İlerde, çatıların ve ağaç kümelerinin ötesinde bir Fantom grubunun hücum ettiği görülmekte. Sarı bir toz sütunu yükseliyor uzakta: bomba atıyorlar. Luong, düşman uçakların vınıltıları arasında dost bir gürültü seçiyor: iki çatı arasında bir Mig'in göğün bir köşesinden çıktığı görülüyor.

Tehlikenin geçtiği birkaç dakika geç bildirildi. Luong odaya giriyor. Küçük Son bir an bile uyanmamış.

Şimdi Luong bu küçük odada evinde sanıyor kendini. Bundan böyle, Hanoy üstünde uçacağı zaman, bu itişip kakışan bu birbirine giren çatıların arasında bu odanın mevcut olduğunu da bilecek.

Askıda bir sürü bluz. Yanyana asılmış hepsi de. Ufak, ince bir taraf var hepsinde de; hepsi üstüne giydikleri vücudun biçimini muhafaza ediyor. Bunların varlığı buranın sadece oturulabilen dört duvar arasında şu kadar metre karelik bir yer olduğunu göstermiyor, bir ev olduğunu da belirtiyor: bir ev.

Luong kalkıyor, oturuyor, giriyor, çıkıyor. Sonra birden Tuyen'in dönüşünü beklemekte olduğunu farkediyor.

— Bir tanesi düşürüldü. Gördünüz mü?

— Gördüm. Mutlaka bir keşif uçağıydı bu.

Mavi işçi elbisesi içinde çok ciddî bir havası var Tuyen'in. Ama bakılası bir güzelliği, hoşluğu da var ki onu hiç kaybetmiyor. Kasketini çıkarıp askının üstüne atıyor.

— Nasıldı Dao'nun durumu bu sabah? diye soruyor. Öğleyin siz, amca ile yeğen, hiç bir şey yememişsiniz...

Luong, onu evde çocukla beraber bırakıp çıkıyor, Toan'ın evine bırakması için kendisine verilmiş bir mektup var cebinde. Saat beşte Tuyen ve Son'la birlikte hastahaneye gidecek.

Akşam, mehtap var. Yemek yenmiş, Son uykuya dalmış. Luong:

— Çıkıp şöyle bir tur atalım mı? diyor.

— Güzel fikir. Siz beni dışarda bekleyin. Ben küçüğü komşuya emanet edeyim. Gök de ne güzel bu akşam. Bir bombardıman olmazsa...

Luong sokağa iniyor. Tuyen de geliyor biraz sonra. Tuyen'in üstünde başka bir şeyler var şimdi. Kendisini daha ufak tefek gösteren çiçekli bir bluz giymiş.

Omuzlarına inen örgülü saçları ince boynunu daha çok ortaya koyuyor.

Yanyana yürüyorlar, tek kelime konuşmadan. Omuzları birbirine değerek böyle yürümeye başladıkları andan itibaren hayatlarında değişen bazı

şeyler olduğunu hissediyorlarmış gibi bir halleri var.

Hanoy'un belli başlı sokakları bütün gece aydınlık bırakılır. Ama onlar yine de daha karanlık yerlere, ayışığının gölgelerini yola düşürdüğü tenha köşelere doğru yöneliyorlar. Önlerine gelen sokağa girerek, bazan alçak sesle konuşarak, bazan uzun bir süre sessiz kalarak, büyük ağaçların altına gidiyorlar. Yeni, tuhaf ve tatlı bir sevincin etkisi altında ikisi de.

Bazan Luong'a öyle geliyor ki önlerinde bir okyanus var, denizin sonsuz genişliği var, onu keşfetmeye gidiyorlar.

— Song Dey'in yanındadır benim köyüm, diyor Tuyen. Lotus bataklıkları görürsünüz etrafınızda. İklimi çok tatlıdır. Dao hastahaneden çıkar çıkmaz onu hemen köye götüreceğim. Gücünü kısa bir zamanda yeniden bulur orda.

— Bizim ailede doğum yeri diye bir şey kalmadı. Yalnız, küçükken Fasulya sokağının bir ucunda oturduğumuzu hatırlıyorum. Lâğım suları arasında uzanan bir sokakcıktı burası. İşin tuhafı bunun böyle oluşu o günlerde çok hoşuma gidiyordu benim. Vaktimi kâğıttan kayıklarla oynamakla geçiriyordum.

Çek-çek kiralayan bir dükkânın yanındaydı evimiz. Parayı verip bu arabadan bir tane kiralayan herkes avlunun ortasında elbiselerini çıkarır, yerine kabaca çivit rengine boyanmış bir kostüm giyerdi. Bu kostümlerin sırtlarında, içinde numara yazan beyaz bir daire olurdu.

Yine o sokakta birkaç tane ahçı dükkânı vardı. Bunların müşterilerini o çek-çek arabalarının çe-

kicileri teşkil ederdi genellikle. Çok kere gece yarısı, çok ilerlemiş bir vakitte gelirlerdi. Soluk petrol lâmbalarının aydınlattığı uzun banklara oturur, birer çorba içerlerdi.

Bu çek-çek dükkânının bir de oyun yeri vardı. Patron yönetirdi burayı. Geceleri duvarın arkasından kuruşların şıkırtıları duyulurdu. Çok kez oyun yüzünden yumruk yumruğa, boğaz boğaza kavga edilirdi. Kiraladıkları çek-çeklerin parasını ödememiş kimselere dükkân görevlilerinin hakaret etmedikleri gün hemen hemen yok gibiydi. Bazan da dayak atarlardı böylelerine.

Ne tuhaf. O sıralarda insanın karşısına sık sık deliler çıkacağına inanırdım. Deli bir kız oturuyordu bizim sokakta. Çok şeyi kavrayamayacak kadar küçüktüm. Dağınık saçları, yırtık pırtık, üstlerinden mavili kırmızılı parçalar sarkan elbisesiyle sokağa çıktığı zaman bastonunu sallayan ve birbirini tutmaz şeyler söyleyen bu kızın peşine takılan öbür yumurcakların arasında olurdum ben de. Bazı günler Kömür sokağına, bentlere kadar takip ederdik onu. Bir sürü hikâye anlatılırdı üstüne. Anlatıla anlatıla bitmezdi... Eskiden insanların hayatlarını ne saçma şeyler de dolduruyordu.

Tuyen hiç konuşmadan Luong'un yanında yürüyor. Dinliyor sadece. Yalnız arada gözlerini ona doğru çeviriyor. Sonra yeniden önüne bakıyor. Başı biraz öne eğik. Saçının örgüsüyle oynuyor eli.

Ay ışığını engelleyen hiç bir şey yok artık. Kırmızı Irmak kıyısına geldiler. Büyük ve masmavi bir gök. Uzakta bentlerin karşısında çeltik makinelerinin sağır gürültüsü. Bent, yaldızlı tozdan bir hâle içinde. Kıyıda yürürken karanlığın içinde ırmağın

çırpıntısı çok yakından duyuluyor. Bütün alüvyonlu alanlar su altında, ötede yalnız kulübelerin çatıları görülüyor.

— Korkunç bir şey, diyor Luong. Irmak nasıl da yükselmiş...

— Bu daha da azalmış hali. Dün, Saat Kulesine doğru ya da Aynacılar'ın bulunduğu yerde, insanların eşyalarını ve mobilyalarını bentlerin oraya doğru nasıl acele acele taşıdıklarını görecektiniz siz. Birkaç gün önce müthiş bir şekilde su bastı evleri.

Kıyıya inen ıssız ve düz bir sokağa giriyorlar. Yaşlı ağaçların altlarından geçiyorlar. Bu ağaçlar öyle büyük ki gövdelerini kucaklayabilmek için birçok kişinin yanyana gelmesi gerek. Öyle yüksek ki bunlar, dalları binaların çatılarını aşıyor. Binalarda hiç ışık yok. Herkes uyumuş.

Tuyen birdenbire duruyor:

— Geçen günkü uçak... bakın orda!

Öbür kıyıda, gökyüzünde kırmızı yeşil yıldızlar ilerliyor. Gökte yürüyen ay gibi. Uçağın vınıltısı, Long Bien köprüsündeki bir lokomotifin sesine karışarak onların kulaklarına kadar geliyor.

Luong Tuyen'e dönüyor. Simsiyah ve derin gözleriyle Tuyen ona bakıyor, birden gülümseyecekmiş gibi, ya da birden ağlayacakmış gibi. Tuyen'i seviyor Luong. Uzun bir süreden beri, sonsuz bir süreden beri şurasında bir aşk besliyor ona karşı. Seviyor onu. İlk rasladığı andan beri seviyor.

— Tuyen, diyor ona alçak sesle.

— Ağabey...

Tuyen, bu sözü, tükenmez bir iç çekişin ucuna ekleyerek, soluğuyla söylüyor sanki. Öyle hafif söylüyor. Yanan yüzünü Luong'un omuzuna saklıyor.

Yaşlı bir ağacın yanında öylece kalıyorlar. Bir kelime daha söylemeye cesaretleri yok. Burada ne kadar kaldıklarını hiç bir zaman hatırlayamayacaklar.

Geçen bir otomobilin sesiyle kendilerine geliyorlar. Luong dönüyor. Deminki uçağın kırmızı yeşil ışıkları ırmak boyunca, bin yıllık ağaç dizilerinin üstünden uçuyor. Şu gök köşesi onların sık yaprakları arasında barınıyor.

XI

So ile Doan üsse aynı gün döndüler.

So'nun bacağı sakat kalacak. Topallıyarak yürüyor, koşamıyor.

Yarından itibaren uçmak istedi ikisi de. So, madenî merdivene güçlükle çıkıyor uçaktaki yerine oturmak için. Luong aşağıdan ona bakıyor, içi burkuluyor, ama ne diyebilir ki. So'nun deneme uçuşunu kaygıyla izliyor. Ama So çok güzel bir uçuş yapıyor.

İki Mig ard arda yere indikleri zaman, Luong ve Toan arkadaşlarına koşuyorlar. Onları kucaklıyorlar.

— Görüyorsun, diyor So, şimdi ayağım uçakta yerdekine göre çok daha becerikli.

Günler günleri izliyor. Ama müthiş sıcaklar bir türlü kesilmiyor. Yalnız sabahları ve akşamları biraz daha serin oluyor. Hava alanının çevresinde, bazı tarlalarda, erkenci bazı pirinç alanları şimdiden yaldızlanmaya başladı. Sonbaharın eli kulağında.

7. Filonun korsanları geçende Hayfong'un dış mahallelerini bombaladı. Şehrin göbeğindeki fabrikalara, şuraya buraya, roketler attı. Düşman şimdi de bütün gücüyle daha çok sanayi bölgelerini, en

kalabalık yerleri zorlamayı plânlıyor. Vinh, Ninh, Binh, Tay Nguyen, Uong Bi, Nam Dinh, Viet Tri gibi... Son yirmi yıl içinde yıkılıp sonra yeniden kurulmuş olan şehirler şimdi yeni bir tehlike karşısında. Bir de yerle bir edilmiş nice nice kasabaları, eyalet merkezlerini, nahiye ve köyleri düşünün...

«Amerikalılar, diyor Luong, bu yıkıntıların üstünden her uçuşlarında binlerce yıldan beri bizi öldürmek ve yağma etmek için yurdumuza saldıran korsanlardan daha vahşî oluyorlar. Onlar kadar anlamsız, saçma duygulara kapılıyorlar... Ne korsanlar, haydutlar gelmiştir buralara, ama sonra da tabanları yağlayıp sessizce çıkıp gitmişlerdir.

Nasıl anlatmalı bunu Amerikalılara? Bu tuğla yığınlarının ve kırık kiremitlerin her birinde yenilmez bir ruh, çelikten dayanıklı bir çekirdek bulunduğunu nasıl anlatmalı?»

Akşam, gurup vakti, Luong ve filotillası savaştan dönüyor. Birden karanlık toprağın her yanının ışıklarla donandığını görüyorlar. Şu pırıl pırıl yer Ha Dong'tur. Biraz daha ötede, solda, Fü Liy. Şu nokta nokta ışık dizileri de Son Tay. Karşıda: Bak Giang, Dap Ko. Şu ufuktaki fosfor hâlesi ise Hanoy'dur. Yol boyunca yüzlerce far, dağılmış bir yıldız kolyesinin parçaları sanki. Biz ki burada, bu toprağın her karışında barut ve napalm bombaları kokusu içindeyiz; işte biz geceler geceleri izledikçe ışıklarımızı yakıyoruz.

Bir savaş bitince başka bir savaşa giriyoruz. Bugün bu savaş bitti, yarın yeni bir savaş başlayacak. Bu yalnız bizim filotillanın gerçeği değil, bütün genç hava kuvvetlerimizin, bütün ordu birliklerimizin, gerillacılarımızın, milislerimizin, sular ve

köprülerdeki görevlilerimizin de bir gerçeğidir. Sampan sürücülerinin, kamyon şoförlerinin, bombardımanlarla hasar görmüş yolları onaran gönüllü yurttaşların günlük hayatıdır bu. Fabrikalarda, madenlerde, ormanlarda, denizde, düşman yokmuş, hiç gelmemiş, cinayetlerini işlememiş gibi **normal olarak** çalışan herkesin hayatı böyledir.

Yurdumuzdaki herkes gibi Mig pilotları da inanılmaz kabul edilen şeyleri yapmaya, kendisinden iki defa, üç defa, on defa fazla sayıda düşman uçağıyla boğuşmaya devam ediyor.

Bir Amerikan uçağı düşürdüğümüz zaman seviniyoruz. Ama düşman uçaklarının, şehirlere, köylere, okullara, ülkemizin hayat merkezlerine atmayı plânladıkları cephane yükünü gelişigüzel, bir hedef belirleyemeden, havaya bırakmalarını sağlayınca da çok mutlu hissediyoruz kendimizi.

Geçen gün bizi mahvetmek için dalga dalga düşman uçağı geldi. Bombalarla yüklü altmış F 105 in uçuş plânında Hanoy hava alanına ulaşmak amacı da vardı. O gün hiç umulmadık bir takviye gördük. Ban'ın buraya uzak olmayan bir yerde üslenmiş filotillası yardımımıza koştu.

Günlük toplantı bitince Thuan gelip savaşçılarla birlikte çimenlere oturdu. Bir Mig çiftinin uçuşunu seyrediyor Thuan, sonra cebinden bir gazete çıkarıyor. Hızlı hızlı okuyor sütunları.

Birden, kahkahayı basarak bağırıyor:

— Okuyun. Zahmetine değer.

Nhan Dan gazetesi bir Amerikan dergisinden bir pasaj almış. Güney Vietnam'da yapılmış bir röportajla ilgili. Şöyle yazıyor:

Her yerde, her birlikteki er, atacağı adımın son

adımı olacağını düşünüyor. Bir sarmaşığa çarpacakmış, üstünde çiviler bulunan bir tahtaya ya da sivriltilmiş zehirli bambuların üstüne düşecekmiş gibi bir korku içinde herkes. Ayağına herhangi bir ip dolanabilir ve kurulu bir yaydan fırlayacak bir ok göğsüne saplanabilir. Toprağa yarısı çakılmış bir çiviye kazara basacak olursa bir infilâk doğabilir. Bir köylünün duvara asılı ceketinin aslında gizli bir bombayı saklıyabileceğini bile düşünüyor erler. Binaların önündeki heykeller bile patlayabilir sanki. En çekici hâtıralar bile, onları toplayanlara umulmadık bir felâket getirebilir... Bir süre önce Danang yakınlarında bir deniz subayı vardı. Aslında iyi de bir savaşçıydı ya, neyse. Bu subay gidip bir pirinç tarlasına dikili ve üstünde Amerika aleyhinde yazılar bulunan bir pankartı yerinden söktüydü. Sonuç: pankart da, subay da havaya uçtu.

Bütün çocuklar kahkahayı basıyor.

Thuan devam ediyor:

— Bir süredenberi Pentagon'u bir düşünce almış. Ellerinde yeter sayıda pilot yokmuş. Öğrendiğimize göre, Tayland'da üslenmiş on sekiz uçaktan meydana gelen bir F 105 filosu, kuzeye doğru yaptığı bir aylık uçuş döneminde 15 uçağını ve dokuz pilotunu kaybetmiş. Tabiî bu istisnaî bir durum, ama, Amerikan kayıpları hakkında bir fikir veriyor adama. Yalnız duygulanmayı mümkün olduğu kadar bir kenara atmalıyız; çünkü düşman bize şimdiye kadar gördüklerimizden çok daha ağır darbeler vurmaya hazırlanıyor.

— Herkes hazır kumandanım.

Thuan'ın güneş yanığı yüzünde gencecik bir

gülümseme beliriyor. Luong'un bir şeyler bekleyen bakışlarını görünce soruyor:

— Kızkardeşinden ne haber? Sağlığında nasıl bir gelişme oldu o günden beri?

— Söyleyeyim kumandanım, gitgide daha iyileşiyor. Yeni yeni yürümeye başlayacak. Böyle giderse birkaç hafta sonra hastahaneden çıkacak.

— Kyö San'ın halk milisi çok yiğittir. Barajı kurtarmak için girişilen mücadeleyi gazetelerde okudum... Sonra bunun bizim adamlarımızın moralleri üstündeki iyi etkilerini gördüm, düşünmeye başladım. Ellerinde bunca kuvvetli silâhlar bulunan bizlerin halkımızın bize verdiği derslerden her zaman faydalanmamız lâzımdır... Senin şu «ksay»[1] işi ne oldu, Luong? Sanırım iyi gidiyor, ha?

Luong, biraz sıkılıyor, başını sallıyor.

— Öyle, diyor.

— Anh Viy söyledi bana da. Demek bir aile yuvası kurmayı tasarlıyorsunuz?

— Biliyorsunuz ki şimdilik o noktaya kadar gitmiyor düşüncelerimiz.

— Her şey ikinize bağlı. Yaz ona, gelip bir gezsin buraları, yanına kızkardeşini de alsın. Eğer yardıma ihtiyacın varsa, onu da söyle... Ailenin yapması gereken her şeyi yaparız.

Thuan yerinden kalkıyor, kumandanlık binasına yürüyor.

Fazla yakıcı olmayan güneş, hava alanını yaldızlı bir aydınlıkla sarıyor. Tarlalarda, olmuş pi-

---

1. «Ksay düng gia dinh» sözünün halk ağzında kısaltılmışı: bir aile kurmak.

rinçler arasında köylülerin koni şeklindeki şapkaları seçiliyor. Bugün başladılar hasada.

İki Mig yere iniyor. Doan birden pistin üstündeki flamayı gösteriyor: Tehlike!

Bir filotilla havalanıyor birden, hışımla. Sonra hava alanı bir kere daha bir bekleme sessizliğine giriyor. Doan soruyor: «Sanırım bu birliğe Kien kumanda ediyordu».

So, başıyla evet diyor. Kay, radyo binasından onlara bağırmakta: «Tamam! temas halindeler!»

Komiser hem dolaşıyor, hem de devriye kolunun uçuş yönüne bakıyor. Kulak veriyorlar. Radyo salonundan nezleli gibi sesler onlara kadar geliyor.

— Sola dön. Sola. Yapış ona!

— Daha yakından. Hücum!

Sonra belirsiz bir gürültü.

Sonra birden çok net bir şekilde Thuan'ın sesini işitiyorlar: «İki tanesini düşürdük.»

Fük koşarak dışarı çıkıyor: «Muhteşem bir savaş, diyor, muhteşem bir savaş. Hem de bir dakika içinde...» Kumanda arabasına atlayıp, pistin öbür ucuna doğru gidiyor.

Zaferi kazanan uçaklar çarçabuk büyüyor ufukta. İki gruba ayrılıyorlar; birincisi yere iniyor. Thuan'ın sesi radyo salonundan hâlâ gelmekte:

— Yakıtınız ne kadar?.. Güvenlik aletlerini kontrol edin!

— Dördüncü takım, uçuşa hazır ol! (Kay'ın sesi bu).

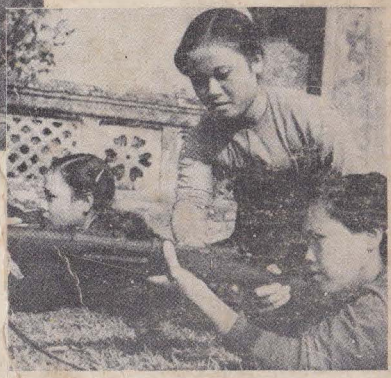
Pilotlar meşin başlıklarını ilikliyorlar. Sarnıç kamyonların bulunduğu piste, yanyana sıralanmış Mig'lerine doğru yürüyorlar.

DEM YAYINEVİ

Nguyen Dinh Thi, Kuzey Vietnam'ın en gözde yazarı ve Yazarlar Birliği Genel Sekreteridir. "Best Seller" olan ve Vietnamlılarla Amerikalıların savaşlarını anlatan "Gök Cephesi" Avrupada yayınlanan ilk Kuzey Vietnam romanıdır. Telif hakları ONK Copyright Ajansından alınmıştır.

"Gök Cephesi"nin kahramanları gerçek kişilerdir. Üstte, Amerikalılarla çarpışan ve romanda adları geçen dört Kuzey Vietnam pilotu: So, Luong, Ban ve Tuan, yanda Luong'un sevgilisi Tuyen ve kızkardeşi Dao.

DURAN OFSET MATBAASI TELEFON : 27 71 34 - 22 41 34

2500 ...ra